

NPR01F 301

వే న రా జు

వి శ్వ నా థ స త్య నా రా య ణ

CP

१ 79 గురుపూరి బుచ్చరామయ్య
పెనమలూరు
వే న రా జు ఆక్టోబరు. 1953

ప్రొఫెజర్ల పెనమలూరు గ్రామస్థులు
బిగురుపాటి బుచ్చరామయ్య గారు
డా॥ చంద్రశేఖర్ గారు
బహుకరించిన పుస్తకం

వి శ్వ నా థ స త్య నా రా య తి

సర్వశాస్త్రములు
గ్రంథకర్త

౧౧

ద్వితీయముద్రణము
ప్రతులు 1000

వెల 1—8—0

విజయ - ప్రామాణ్యము
1953

"894.824"
స.వి - పి
8667

వరలక్ష్మీ ముద్రాశాల, విజయవాడ-2.

వేనుడు : రాజు

గౌతముడు : చెలికాడు

అంగరాజు : తండ్రి

పృథువు : మొదట చెల్లెలు, పిదప తమ్ముడు

కౌషీతకుడు : సేవకుడు

ద్యౌషీతకుడు : సేనకుడు

విసీతభట్టు : వంది

శ్రీధరభట్టు : కుర్రవంది

విసీతభట్టు నల్లుడు

కాలభట్టు : ముసలిభట్టు

ఒక బ్రాహ్మణుడు

భూదేవి : వసుంధర

విసీతభట్టు ముసలివియ్యపురాలు

విసీతభట్టుకూతురు [చూలాలు)

అంకితము

శ్రీ బెల్లంకొండ కనకాబాపువరాయ దంపతులకు

ఎన్నఁగ నీతి కొంచెవడి నీ కలివేళల దివ్యశీలసం
పన్నులె దైవతంబు లని మాటికిమాటికి మిమ్ము దేవతా
సన్నమనోజ్ఞ మూర్తులఁ బ్రశంసయొనర్తును లోనలోన, నేఁ
డన్నతి యంకితంబునకునై బయలందిన దిట్లు దివ్యమై !

సతతరసోద్గతిఁ దెనుఁగుజాతి రసజ్ఞ త చావదేసి నీ
కృతి చిరకాలజీవి నగుఁ గేవల మప్పటిదాక, మీరు కీ
రితి నవకంబు క్రొత్త సవరించిన మోహనమోహనంబు లా
కృతు లెసలారి బ్రాహ్మి చిఱుగేలికి జంటశుకంబు లొదురు !

మీయెడ నాయెడందకొస మేల్కొరసెఁ మఱి లోతులందు లో
తై యివ మూరుకొంచుఁ దఱుచై జల లూరిన ప్రేమగౌరవ
శ్రీ, యది యీ ననాకృతి వరించి కృతించలెవచ్చి యాశశి
స్థాయిగ లేతవెన్నెలలచాలున సేవలుపట్టు మీదెస !

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ.

శ్రీనిత్యమోక్షలక్ష్మీనాథః డగుటచే నెవును సంస్కృతిబాధ నెఱుంగలేడు
ఇందియాతీతనిత్యేచ్ఛుడై తగుటచే నీ శరీరులదుఃఖ మెంచలేడు
ఆన్యంతరహితకాలాకృతి యగుటచే దత్కాలజనితసంతప్తి కనఁడు
పరిఘాతకర్మవాగురుఁ డౌటచే గర్భవృత జఙ్ఘతితిక్లేశవిధి తలఁచఁడు

దిజ్మనఃకాలమూర్తి

మనాజ్మనాజ్మహీతలవిలిప్తతా భౌంతికృన్మహస్సు
వేదవేదాంతములయందె వెలుగు వెలుగు
మలగు చీకటిదారులఁ దొలచుఁగాక !

[నాన్ద్యంతమున కుశీలవుఁడు ప్రవేశించి]

ఏమోయి ! లనంగికా ! ఇట్లు వత్తువా ?

మారిషుఁడు : [ప్రవేశించి] బావా ! నీ వెరి నీకు వదలదు.

కుశీలవుఁడు : ఇది బాగున్నది, నేను నిన్నుఁ బిలచితివా ?
నాభార్యను నేను పిలుచుకొంటిని.

మారిషుఁడు : చాలుగాని యూరకుండవయ్యా ! నీఛాన్దసము
పోసిచ్చితివికావు. నాన్ది ప్రస్తావనలు మాకు వలదో యను
చుండఁగా నీ వవి మానెత్తినఁ గుక్కెద వెందులకు ?
ఇప్పటి మా సభాసదులకు నీప్రాతగోల యక్కఱలేదు.
ఈ స్వగతములు దీర్ఘోపన్యాసములు కల నాటకము లాధుని
కులకు రుచించవని చెప్పినను వినక యీ నాటకము నాడు
టకు మాచేత ముక్కుపట్టించితివి. దాని కొప్పుకోఁగా
నిప్పుడు ప్రస్తావనకు లవంగిక. రావలయుఁగాఁబోలు.

కుశీలవుడు : ఆడుకొనుడోయి! మీయిష్టము వచ్చినట్లాడు
కొనుడు, నాకెందుకు? నేను పోవుచున్నాను.

[నిష్క్రమించును]

మారిషుడు : ఇది నరుస. మాయింట నొకరిమాట యొకరికి
గిట్టుటలేదు. మాబావ పూర్వపద్ధతులలో మహారథ మున్న
దనును. మాకా యర్థములేమియుఁగనిపించుటలేదు. ఆయన
మమ్ము సంస్కారరహితులనును. మాలోఁ గొందఱాయన
నల్లరిచేయుదురు. ఏది యెఱ్ఱెనను నష్టములేదు కాని మా
చెల్లెలు లవంగిక మాబావ యెంతచెప్పిన సంత. ఈ కొంచె
మునకే యిప్పుడేదో విఱుచుకొని నానెత్తినఁ బడును.

[కుశీలవుని జేతఁ గొనితెచ్చుచు లవంగిక ప్రవేశించి]

లవంగిక : అన్నా ! నీ కంతకన్ననంతకన్న మతిపోవుచున్నది.
సూత్రధారుఁ డనఁగా నీతో నేమని చెప్పితిని ? ఆయన
సాక్షాత్తున్నారాయణుడు. అపరభరతముని. భరతమునిగోడే
తెలియని నీకు భరతముని యనినచో లెక్కయా! కనీస
మీనాటకమునకు సంబంధించినంతవరకైన నీవు మాట్లాడ
కుండ నుండవలయును.

మారిషుడు : ఈసంగతి నాకుఁదెలియదూ ? తెలియును.

బావా ! ఇంక నేమి ? కానీ !

లవంగిక : అన్నా ! నీ కిష్టము లేనిచో మేము వెడలిపోయె
దము. నీవు మీబావగారి నేమనినను నేనూరకుండునదిలేదు.

మారిషుడు : అసలు నీ మూలముగాఁ గా దిదంతయు ?

[నిష్క్రమించును]

1

లవంగిక : మీరుకూడ వయసుచేతఁ జిన్న వారేకదా ? మీరు కూడ వారితోఁ గలసియుండరాదా ? వారందఱు నాటకకళ వృద్ధిపొందుచున్నదందురు. మీ రేల యొప్పుకొనరాదు ?

కుశీలపుఁడు : ఈ సమాధానము నీతో నదివరకే చెప్పితిని. అది వృద్ధిపొందుటకాదు; ఆత్మవంచన - సామాజికులను వంచిం చుట. నాటకమునందు రసము పరమార్థవిషయమైనచో వీరి పోకడలు దుష్టములు. నాటక మనఁగా నెవనియిష్టము ప్రకారము వాఁడు తందనాలాడుటయైనచో నా కభ్యంత రము లేదు.

లవంగిక : అయినచో నాడి చూపించుఁడు.

కుశీలపుఁడు : నీవు ముందర పాడి చూపించవలయును.

లవంగిక : నేను పాడినచో మీరుఁ బనికిరాదుకదా ?

కుశీలపుఁడు : మఱి నీవు హిందూస్తానీ నరుసతో నెవఁడో వ్రాసినపాట పాడెదవాయెను. అదితబలాఁమ్రోత, హాఁర్మనీ మ్రోతలతో సరిపోవును. ఆరాగములో భావమొప్పుదు; అసలు మాటే వినఁబడదు.

లవంగిక : నేను వెడలిపోవుచున్నాను. [పోఁబోవును]

కుశీలపుఁడు : [పట్టుకొని] నీకంతకోపమెందును ? నేను నీకు భర్తనుగదా ? నీమధ్య నామధ్య నాటురోజులు వారడి. మన యారవయేట మనకుఁ బెండ్లిచేసిరి. నీవు పదుమూఁ డవయేటఁ బెద్దమనిసివైతివి. నాకప్పటికి పెద్దబాలశిశు కా లేదు. నీకిప్పుడు పదునెన్నిదవయేఁడు వచ్చినది. అయిదు

గురు బిడ్డలతల్లివలె నున్నావు. నేను నీ చంకబిడ్డవలె నున్నాను. నీవు నాకై యిన్నాళ్ళెదురుచూచుచుఁ బాతి వ్రత్యము నెరపితివి. దానికి నేను కృతజ్ఞుడనుగా నుండ వలయును గనుక నీవు చెప్పినట్లు చేసెదను. నీ యిష్ట మేమో నీవు చెప్పుము.

లవంగిక : పాటలు లేనిచో నాటకము రక్షింపటము.

కుశీలవ్రుడు : ఇది నీ యిష్టముకాదు. మీయన్నను సంతోష పెట్టుట కిట్లు చెప్పుచున్నావు.

లవంగిక : ప్రతిదియు నా యిష్టము వచ్చినట్లు చేయుదుననుటయుఁ జివరకు మీయిష్టమే జరిగించుటయు.

కుశీలవ్రుడు : అది నీశీలప్రభావము. అదిగో! ఇంత పోట్లాడిన మీయన్న గౌతుమునిభూమిక ధరించి వచ్చుచున్నాఁడు.

లవంగిక : అతఁడు మనసులో మీవై పే...

కుశీలవ్రుడు : నా కంతేగా తృప్తి. మీరందఱు నా మాట విందు రనియే కాని నా కితరమైన యాశ యున్నదా? పెండ్లి నాటి కట్నముదగ్గరనుంచియు సదే.

లవంగిక : మీ కెంతచేసినను మెప్పులేదు.

కుశీలవ్రుడు : ఓసీ! ధర్మముచేయనిచో దోషము. చేసినచో మెప్పులేదు.

[తెర]

మొదటి యంకము

[రాజాంతఃపురము - సెజ్జపై వేనుడు - ద్వారమున గౌతముడు]

గౌతముడు : నీవు వివాహముచేసికొని ప్రజల కోరిక తీర్చక
తప్పదు.

వేనుడు : ఆ నిలుచుండుట యేమిటి? ఆ చెప్పట యేమిటి?
వచ్చి కూర్చుందువా?

గౌతముడు : నీవు చేసికొందువా?

వేనుడు : నేను చేసికోను. హఠాత్తుగా వచ్చి నన్నిట్లాడినచో
నే నసలు చేసికోను. నా రాజ్యములో నెవ్వరును వివా
హము చేసికోరాదని నేను చెప్పుచుండఁగా నీవునన్నుఁజేసి
కొమ్మందువేమి? గౌతమా, ఈ కృత్రిమ సంయోగముల
వలన జగమ్ము నాశనమగుచున్నది. వివాహమన్న
బంధము లేకున్న జారత్వమే లేదుగదా! జారత్వములేక
పాపములేదు. పాపపుణ్యములు మనము మనకై తెచ్చికొన్న
కట్టుత్రాళ్లు. ఇవి నిత్యము నీకుఁ జెప్పెడి మాటలేగదా!
దానికేమి, నేను సజముగా వివాహము చేసికొన్నచో
నెవరిని చేసికొందునో తెలియునా?

గౌతముడు : ఎవరిని ?

వేనుడు : నిన్ను.

గౌతముడు : నన్నా! ఎందుకు! సంతానము కనుటకా?

వేనుఁడు : ఎందుకా, ప్రేమించుటకు. నీ సౌందర్యవంతమైన మొగమును జూచి చూచి మోహము పొందుటకు. నీ మనసులో సోకుమార్యపు లోతులు తడవి చూచుకొనుటకు. ఆ లోతులలో నవ్య క్తముగా దాగియున్న నూతన నూతన ములైన గానమాధురులను ప్రతిధ్వనింపజేయుటకు !

గౌతముఁడు : వివాహము చేసికొనుట సంతానార్థము.

వేనుఁడు : సంతానార్థమా వివాహముచేసికొనుట? ఎంత యనాగరపు టూహ! ఇది ఆ స్మృతికర్తల బోధనకావలయును. ఏమి స్మృతికర్తలోయి యీ ఋషులు! చిత్రచిత్రములైన భావములు వ్యాప్తికిఁ దెచ్చినారు. దేశములో స్వతంత్ర భావములు చంపివేసినారుపో !

గౌతముఁడు : మఱి వివాహము సంతానార్థ మనియేగదా అందఱనుకొనుట.

వేనుఁడు : వా రనుకొనునట్లు చేసిన దీ ఋషులే.

గౌతముఁడు : కానిమ్ము, మనము నట్లే యనుకొనినవలనఁ దప్పేమి !

వేనుఁడు : వారందరు తప్పుతోనవెంటఁ బోవు చుండఁగా మనము వారిని సరియైన మార్గమునకు త్రిప్పవలయును గాని మనముగూడ వారి ననుసరింతుమా ?

గౌతముఁడు : మనది తప్పుతోనయని వారందురు. అప్పుడేమి చెప్పవలయును ?

వేనుఁడు : వారటనుటకు వీలులేదు. నేను రాజునుగదా! వారు నేను చెప్పినట్లే వినవలయును.

గౌతముఁడు : ఎవరి యిష్టమువచ్చినట్లు వా రూహింతురు. కాదనుటకు మన మెవ్వరము?

వేనుఁడు : ఎవ్వరము! నేను రాజును. ప్రజలు సరియైన మార్గమున నడువఁజూచుట నాకు విధి.

గౌతముఁడు : నీవు రాజువైన పైని భగవంతుఁ డున్నాఁడు. భగవంతుఁడైన విష్ణువు నెక్కువగాఁ జూతురా మానవులు? వారలలో నొకఁడైన రాజు నెక్కువగాఁ జూతురా మానవులు?

వేనుఁడు : అబ్బా! ఆనుభూర్విగా వచ్చు భావములు కొన్ని మనలను బిశాచములవలెఁ బట్టుకొన్నవి. అవి వదలునట్లు లేవు. మానవలోకమును బంధించివేయు కొన్ని దుర్మార్గపు టూహాలు, పాడుస్మృతికర్తలవలనను పురాణ కర్తలైన గడ్డపువారివలనను మనలోఁ బాతుకొనిపోయినవి. అవి వదలినఁగాని మనము బాగుపడము. మానవజాతికి మోక్షము లేదు. ఈ భగవంతుఁడన్న యూహ యేనాఁడు నాటఁబడినదో?

గౌతముఁడు : భగవంతుఁడే లేఁడా!

వేనుఁడు : ఉన్నాఁడా!

గౌతముఁడు : ఉన్నాఁడు.

వేనుఁడు : ఎట్లు?

గౌతముఁడు : ఈ ప్రపంచము కార్యము. దీనికతఁడు కారణము.

వేనుఁడు : ఈ ప్రపంచమే నిత్యము. ఇదియే అన్నిటికిఁ గారణము.

గౌతముఁడు : ఇది అస్థిరముగాన నిత్యముకాదు. అందు కసి కారణమును గాదు.

వేనుఁడు : అట్లయిన నీవు చెప్పు భగవంతునకు వేరేకారణముండవచ్చు.

గౌతముఁడు : లేదు. అట్లు కారణమునకుఁ గారణముగా నంతు లేకుండపోవును. దాని ననవస్థాదోషమందును తార్కికులు.

వేనుఁడు : ఆ దోషము తార్కికులతోఁ జెప్పుము.

ఆ తలుపుదగ్గర నట్లెంతసేపు నిలుచుందువు ? నాలుగు నాళ్ళనుండి యొక్కడకుఁ బోతివి ? ఇట్లు రా !

గౌతముఁడు : [వచ్చి] ఊ !

వేనుఁడు : [ముద్దిడుకొనును]

గౌతముఁడు : కోరికతీర ముద్దిడుకొనుము.

వేనుఁడు : ఏమంత దయ !

గౌతముఁడు : ఇది మన చెలిమికి తునిచీటి.

వేనుఁడు : ఏ మట్లనెదవు ?

గౌతముడు : పదిమాట లెందుకు? ఈనాటితో నీ నా మైత్రి అంతమైనది. నీబుద్ధి విపరీతపుండ్రోవలు పోవుచున్నది. నా బుద్ధి సనాతనధర్మము నాశ్రయించుచున్నది. నీ కేమి యజ్ఞము లక్కరలేదు; స్వాధ్యాయము లక్కరలేదు, స్మృతు లక్కరలేదు, నా కవన్నియుఁ గావలయును.

నీ యీ విపరీతసిద్ధాంతములవలన లోక మంతయు సంక్షోభించిపోవుచున్నది.

జన్మంపుఁబొగలచే మిన్న కప్పుటలేదు ఒకవానియును కురియుటయు లేదు తొలితొడికూతతోఁ దలమున్నిడుటలేదు నుచులేఁతిపైరు పండుటయులేదు తఱితోన నాల్గువేదములు త్రొల్పుటలేదు కొనకర్క నేల సాగుటయులేదు అగ్ని నావులనేయు హవిసు వ్రేల్చుటలేదు కూడునెగ్గులు తొలఁగుటయులేదు

పోలము దున్నుటకై కాపు పోయినంత

జడ్డిగంటున మిడుత పోటాడ్డుమండె

సాలుసాల్ చిత్త చిత్తగించదును తేడ!

స్వాతి సాగించదును నీప్రసాద మేమి?

ఓహో! నీమూలమున బ్రాహ్మణులకు మెడలలో జందె ములు, ఇండ్లలో మూడగ్గులు, మొగములలో తేజ స్సులు, తట్టలలో ధాన్యములు నిండుకున్నవి. నీవిపరీత సిద్ధాంతములు వ్యాపించుటచేత సరాహారులైన దేవతలు జార్చు బాష్పములుగూడ మధ్యేమార్గమున సూర్యుని వేడికిఁ దపతపలాడి యావిరి యయిపోయి వర్షాభ్రాంతి కూడ లేకుండఁజేయుచున్నవి.

వేనుఁడు : నాయనా ! గౌతమ ! ఇది యేమిటోయి ! ప్రాత
స్సమయవికసిత నవనీరేజసదృశములై వెన్నెలనలఁ జల్ల
నైన నీకన్నులు నిప్పులు గ్రక్కుచున్నవేల ? లీలాభిస
కాండములఁ బోలిన నీ చేతు లినుపగుదియలవలఁ దిరుగు
చున్నవేల ? వసంతకోకిల గొంతువోలె సన్ననై మధురమైన
నీకంఠము శ్రవణకఠోర మగుచున్న దేల ?

చిన్ననాటినుండి మనయాత్మలు ఒకచోట నుంచిన రెండు
పూవులవాసనలనలె గలసిపోయినవి. ఆ రెండు వాసన
లను విడఁదీసిన ప్రజ్ఞాశాలి యెవఁడోయి ! తమ్ముఁడా !
ఒక్కసారి నన్నుఁ గౌఁగిలించుకొనుము.

గౌతముఁడు : ఇట్టి యనునయములచేత, నిట్టిప్రేమ ప్రకట
నలచేత మరల నాతలఁపులు నీవువశపరచుకొనలేవు. ఇన్నా
శృంధుఁడనై నీ సిద్ధాంతములు నిజములని నమ్మితిని. ఆర్య
ఋషులు వ్రాసిన వ్రాతలు నీవు చదువలేదు. ననుఁ
జదువనీయలేదు. పైఁగ వారి యూహ లన్నియు తప్పు
లందువు.

తరిబహుజస్మలబ్ధసుకృతంబుల ప్రోవులు, యోగనిష్ఠ ను
గృహిణము రూపుగొన్న స్మృతికర్తలు మూర్ఖులు; నీ వొకండు పం
డితుఁడవు, వారివాదములు నిర్వృపు; నేలకు తేఁడవైన నీ
జతనము మాకు నెల్ల శిరసా పరధార్యము వేసభూమిపా!

వేనుఁడు : [కోపము]

గౌతముఁడు : నీకుఁ గోపము వచ్చిన నాకు భయము లేదు.
పారాశరికివలె, భార్గవునికివలె, శాశనసునికివలె నీ నన్న

నాకు భయము లేదు. లోకము నీ యూహల ప్రకారము నడచెనేని ప్రళయము తేవే వచ్చును. లోకకంటకములైన యీ యూహలతో, నీ యీ సిద్ధాంతములతో జగ మ్మెల్ల సంక్షోభించి పోవుచున్నది.

నీ కంతగాఁ గోపము వచ్చిన మల్లెపువ్వులన్న నా చేతులు తెగనరకుము. సంపర్క సిపువ్వులన్న నా కన్నులు చిదిమి వేయుము. తెల్ల తమ్మి మొగ్గయన్న నా కుత్తుక కురివెట్టుము. కాని నీ పూర్వపుభావముల కే నొప్పను. నేను బ్రతికి యున్నంతవఱకు నీ సిద్ధాంతములను ఛిన్నఛిన్నములు చేసి ప్రజలలో విప్లవము కలిగించెదను.

వేనుఁడు : నీవు చేయుచున్నది రాజద్రోహము.

గౌతముఁడు : నీవు చేయుచున్నది ప్రజాద్రోహము.

వేనుఁడు : ప్రజ దేహము, రాజాత్మ; దేహ మాత్మయొద్దిక లోసిది.

గౌతముఁడు : మరల నా రాజే దేహము. నారాయణుఁ డాత్మ.

వేనుఁడు : గౌతముఁడా ! నిన్ను నాశనము చేసెదను.

గౌతముఁడు : ఓహో! నీవు వేనుఁడవేనా! నీవు వేనుఁడవేనా!

[వెనుకవెనుకకుఁ బోయి నిష్క్రమించును]

[తెరలో]

ఆకాశము రెండుబారల, పైకి జనెకా దమ్మిసాగనుపడఁతిమగఁడు పూరే కుల మివులు తుషారస, మికరణముకూడ వేడిమికి శారెను పో.

‘ఓసి పురాతనక్షేతిభృగుగ మహావ్రతశాలి! లేచి రా
వే సకిణపక్షోష్ఠకనివిష్టధనుర్గుణకేలి! పార్థివ పూ
జాసమయస్రవన్మధురసప్రసవావలిమేలుముల్ పశిం
సా సమదాళిరాజపరిషత్తులు తీర్చి వినిర్ణయించెడిన్.

వేనుడు : ఓరీ! కౌషీతకా, కౌషీతక! ఏమిరా తిరుగుబాటు.
గౌతమునితిరుగుబాటుసరే! యుద్ధనందికూడనా?

కౌషీతకుడు : [ప్రవేశించి] వేనుడా! ఊమించుము, ఊమిం
చుము. ఇతఁ డెవడో కుర్రవంది. ఆర్యవినీతభట్టుని కూతురు
బిడ్డట. రాజధానికి దూరపుబల్లెటూరిలో కులవిద్యలో
నారితేరి తాతగారిని జూడవచ్చి ఆయన యెరుకలేక విద్యా
ప్రకాశనలోభమున వచ్చినాడు.

[కుర్రవందివైపు]

అయ్యా! కుర్రవంది! వేనుని యనుగ్రహము సంపాదిం
చుము. ఇటు రమ్మ

కుర్రవంది : [ప్రవేశించి] జయముజయము వేసధరాధిపులకు!

వేనుడు : వీఁ డేమొ యడవిలోని మృగమువలె నున్నాడు.

ఓరీ! దుర్మార్గుడా! నాయెదుటనే నాయాజ్ఞోల్లంఘనము
చేసెదవురా! కౌషీతకా! నేడు రెండుజాములలోపల వీని
తలకు వీనిమొండెమునకు నేమి సంబంధము!

కుర్రవంది : [ఏడ్చుచు] ప్రభూ! నావలనఁ దప్పేమి?

వేనుడు : ఓరీ! పసిపశువా! నీతల్లి చనుబా లింకను నీపెద

పులమిఁద నారలేదు. చండమార్తాండుఁడైన వేనునితో
నాటలా నీకు ?

కుర్రనంది : అయ్యయ్యో ! నాకేమియుఁ దెలియుటలేదు.

వేనుఁడు : ఓరీ! నిన్నుఁ బంపించిన ఋషులను బోయి కనుఁ
గొనుము, తెలియును. కౌషీతకా! వీని నిటనుండి లాగి
వేయుము.

[కౌషీతకుఁడు కుర్రనందిని బలనంతముగఁ దీసికొనిపోవును]

వేనుఁడు : వాఁడు చదివిన పద్యములలోని యర్థము బాగు
గనే యున్నది. ఉత్తేజితమైన ప్రకృతినుండి రాఁదగిన కవి
త్వముగూడ కులక్రమాగతవిద్య యైనదే. ఆహా! దివ్య
మైన మానుషశక్తుల నన్నిటిని కులవిద్య లను సన్నని
కృత్రిమపుబోదెలలో నొదిగించినారు !

పృథువు : [ప్రవేశించి] అన్నా కాదు - వేనుఁడా !

వేనుఁడు : ఏమి పృథూ! మఱల నీమేనఁ బూవులు లేవు. నీ
చేతిలోఁ దామరపూవులేదు. ముంగురులలో మొల్లల
మొగ్గలు లేవు. చెవిలో దిరిసెనపూవు లేదు. తలలో
మందారములేదు, మెడలో గోరంటపూవులు లేవు. ముంజే
తుల దండల మల్లెలు లేవు. పూవులచేత నలంకరింపఁబడని
నీ సాగసు నేను చూడను. [కనులు మూసికొనును]

పృథువు : తోటలో నొక్కపూవై నను లేకుండఁ గోసివేయఁ
బడినవి.

వేనుఁడు : ఎవరు కోసిరి ?

పృథువు : అంగరాజు పూలనన్నుటినిఁ గోసి తన యొడలెల్ల
నలంకరించుకొనిపోయె నట.

వేనుఁడు : ఆ పిచ్చివానికి మఱలఁ దలుపు లెవరు తీసిరి ?

పృథువు : కోటతలుపులు వానియంతట నవియే యాయనకేక
వినఁబడినంతనే తెరచుకొనుచుండె నట.

వేనుఁడు : నీ కీ కథ యెవరు చెప్పిరి ?

పృథువు : సునీధ చెప్పినది.

వేనుఁడు : సునీధ పిచ్చిది.

పృథువు : అంగరాజు పిచ్చివాఁడుకాఁడా ?

వేనుఁడు : అంగరాజుపిచ్చి వేఱు, సునీధపిచ్చి వేఱు.

పృథువు : అంగరాజు రాత్రులందు నచ్చట యెల ?

వేనుఁడు : రాజు రాత్రులందే కదా వచ్చును ?

పృథువు : అంగరాజునకుఁ బిచ్చి యెందు కెత్తినది ?

వేనుఁడు : అంగరాజున కా పిచ్చి పుట్టుకతోనే యున్నది.

పృథువు : ఆయన కొన్నాళ్ళు రాజ్యము చేసె నటకదా ?

వేనుఁడు : ఆ పిచ్చితోనే రాజ్యము చేసెను.

పృథువు : జను లాయనరాజ్యము పొగడుచుందురే ?

వేనుఁడు : ఈ జను లందరు పిచ్చివారు గనుక.

పృథువు : అంగరాజు కోయని మందారపుష్ప మొక్కటి
యున్నది.

వేనుఁడు : అది తెచ్చుకొనకపోతివా ?

పృథువు : ఆపూవును నేను కోయబోగా నది నన్ను కోయ
వద్దన్నది. పూవు మాటాడుట యేమి టని నా కాశ్చర్య
మైనది. అయినను నాధ్వని యెవరై నఁ బురుషులు దగ్గరలో
నుండి కలిగించిరేమోయని యటుసటు చూచితిని. కాని
యెవరులేరు. ఇంతలో మఱల పూవన్నది: 'నేనే మాట్లాడి
తిని. ఎందు కంత దిగ్భ్రాంతిపొందెదవు?' అని. 'పూవా! నీ
వెట్లు మాట్లాడఁగలిగితివి' అని నే నడిగితిని. అది సమా
ధానము చెప్పలేదు. మరలఁ గోయబోఁగా నది యొక
పాటపాడినది. ఆపాటలోని యర్థ మిది. నే నదివఱకే తెగఁ
గొట్టఁబడిన రాజుతలకాయనలె నెత్తురులో మునిగి తేలు
చున్నాను. ఇంకను న నేనీల త్రుంచెదవు అని.

వేనుఁడు : పృథూ ! నీకుఁగూడ పిచ్చియొక్కెనది.

పృథువు : ఇంకఁ బిచ్చి యొక్కెనవాడవు నీ వొక్కడవు. ఆ
తోటలోని మందారసుమమువలె నీవొక్కడవుమిగిలినావు

విసితభట్టు : [[ప్రవేశించి] వేనుఁడా ! నామనుమఁడు కుర్ర
వందికి ఆచారము తెలియదు. పిచ్చిరాజు కాలములోని
యాచారములే నడచుచున్న వనుకొనివచ్చినాఁడు. వానిని
ఋషులెవ్వరు పంపలేదు. దయయుంచి వానితల నిలుపుము.

వేనుఁడు : పృథూ ! అంగరాజును నీవు చూచితివా ?

పృథువు : నేను చూడలేదు. శ్లథాంగుడు చూచెనట. తల
యంతయు చీకిరిబాకిరిగా నున్నదట. శ్మశానములోని
పునుకలు పేరుగాగుచ్చి మెడలో వేసికొనెనట. కాళ్లకుఁ
జేతులకు బొమికలుకట్టుకొనెనట. మొగముసిండ బూదియ
రాచుకొని చింపిరిగుడ్డలతోఁ గనంబడె నట. వానికి
భయమువేసిన దట.

వేనుఁడు : వాడు శ్లథాంగుఁడుకాఁడు. శ్లథబుద్ధి.

వినీతభట్టు : వేనుఁడా! నీవు రాజ్యమునకు వచ్చినది మొదలు
నే నొక్కసారియైనఁ గైవారము సేయలేదుకదా? నీవు
చెప్పిన సిద్ధాంతములే నే నాచరించుచుంటినిగదా, సుఖము
లోఁ గష్టములో నీతో ముడివెట్టుకొంటినికదా, మహా
నందము మరగించిన కవితాసతీకి నీళ్లునడలుకొంటినికదా,
కమపులోఁ జల్లకదలసి నాపూర్వులుచేయు సువృత్తి పరిత్య
జించి బడుగునైతినికదా, నాకూతునకు వాఁడొక్కఁడు
కొడుకు మందార సుమమువంటివాఁడు. వానిమెడ యేల
నులిమెదవు?

వేనుఁడు : పృథూ ! ముసలిరాజును నేనును జూచితిని. రాతిరి
నేను సౌధబహిరంగణమునఁ జల్లసగాలికై తిరుగులాడు
చుండగాఁ దోటలో నెవరో తిరుగుచున్నట్లు తోచి
యచటికిఁబోతిని. అచట నున్నది అంగరాజు. పూవులు
కోయుచున్నాఁడు. అతనియొడలెల్ల బొమికలు కాదు,

పూవులు. మెడలోనివి పునుకలుకావు, పెద్దపూగుత్తులు.
మొగమునఁ బూసికొన్నది బూడిదకాదు, పూవులగుమ్ము.
కాని పృథూ! ఏపూవులు నీవు ధరించిన నీవు త్రిలోక
సుందరివలె నుందువో ఆ పూవు లతఁడు ధరించినఁ బెద్ద
వికారభూతమువలె నున్నాఁడు.

పృథువు : నీ వాతనిఁ బూవులు కోయవద్దని యడ్డగింపలేదా?

వినీతభట్టు : ఓయి! వేనుఁడా! ముసలితనమున నాప్రేగు
నెందుకు కోసెదవు. కలకలలాడు మొగముతోడి మహా
లక్ష్మీ నాకన్నకూతుడు వానితల్లి నిండుచందురునిబోలు
మొగమున నమంగళబాష్పము లేలకురిపింతువు? పది
యావులఁగట్టివేసిన చావడివలెఁ గలకలలాడు నాగృహము
నేల దుఃఖభారముచేత వెల వెలఁబోవునట్లు చేసెదవు?
ఇంకొకజన్మమున నీకడుపునఁ బుట్టెదను, వేనుఁడా! పసి
వాని యీ పిన్నతప్పిదము మన్నింపుము.

వేనుఁడు : పృథూ! ఆమందారమున నెన్ని రేకు లున్నవి?

పృథు : పదిరేకు లున్నవి.

వేనుఁడు : మన మొక్కొక్క రేకుచొప్పునఁ ద్రుంచుచు వచ్చిన
నెన్ని రేకులు త్రుంచినతరువాత నాపూవు లేకుండఁబోవును?

వినీతభట్టు : అయ్యా! వేనుఁడా! సూర్యుఁడు గగనసాధమున
నడిమిగదికి వచ్చుచున్నాఁడు. ఆ పసివాఁడు పోయినతరు
వాత నీ ముసలివాఁడు బ్రదుకఁడు. నా యెడలిలోని

నెత్తురు కండలు నరములు మాంసము నంతయు నుడికిపోవు
చున్నది. నేనింక బ్రదుకను. రెండుజాము లయినంతనే
నామనుమసిమృతి వినవచ్చినంతనే నా ప్రాణము లిందే
వదలుదును. ఒక ముసలిప్రాణము నొక పసిప్రాణము
నొక్కసారిగా నేల తీసెదవు ?

వేనుఁడు : పృథూ ! పూవు త్రుంచినతరువాతఁ బూవు కొంత
సేపటికి వాడిపోవునుగదా ! అది యెందుచేత !

పృథువు : ప్రాణము పోయినతరువాత దేహము కొంతసేపటికి
చీమలుపట్టునుగదా ! అది యెందుచేత ?

వినీతభట్టు : వేనుఁడా ! రెండుజాములై నది. మొగసాలలో
గంటలు కొట్టుచున్నారు. నాయాశేయుఁ బ్రాణములు
నొకేసారి నాగొంతులో నిలిచిపోవునాయేమి ?

[తెరలో]

కుర్రవంది నెత్తురుచేత మాధ్యాహ్నికసంధ్యకుఁగూడ నెట్టఁ
దనము వచ్చినది

వినీతభట్టు . [పడిపోవును]

వేనుఁడు : పృథూ ! నీ వా మందారపుష్పము తలకుఁ బెట్టు
కొనుము.

పృథువు : వేనా ! నీ వీ కుర్రవందితల మొలకుఁ గట్టుకొనుము.

[తెర]

రెండు వయంకము

రాజాంతఃపురము - వేనుఁడు గౌతముఁడు ఇద్దరు
రెండుద్వారములవద్ద

వేనుఁడు : గౌతమా! తిక్క తిరిగినదాయేమి? మఱిల వచ్చితివి.

గౌతముఁడు : తిక్క నిన్ను నదలిపెట్టినప్పుడే తిరిగినది. ఇప్పుడు
వచ్చిన దందుకుకాదు. ఎందుకో చెప్పెదను.

మొట్టమొదట నామీఁద నీకు స్నేహమేమైన మిగిలి
యున్నచో నది మొదలంట నాశముచేయుము.

వేనుఁడు : ఆపని నాచేతఁగాదు. నీకనులలో నాయంద
మున్నంతవరకు నే నది చేయలేను. తుమ్మెదలు బారుగా
నంచులఁ గూర్చున్న తామరపూవులవంటి నీ ఆ కనులు
నాకిచ్చివేయుము. నీమీఁద నామఁ గల స్నేహము నీ
కిచ్చివేసెదను.

గౌతముఁడు : నీ వేమొ సౌందర్యవిపాసినలె కనిపించెదవు కాని
నీకు నిజమైనసౌందర్యజ్ఞానమే లేదు. మానిసి సౌందర్యము
కన్నులలోఁ జేతులలో మొగములో నుండదు. అతని
యాత్మలో నుండును. పూవులయందము దాని రెక్కలలో
దానియాకృతిలో దానివాసనలో నుండదు. దానిస్పృష్టిలో
నుండును. నీవంటి మిథ్యాసౌందర్యవాదులు పై మెరుపులు
చూచి బ్రమసిపోదురు.

వేనుఁడు : సౌందర్యము నేత్రములచేతఁ దెలిసికొనఁదగినది.
అందుచేత నీవాదము తప్పు.

గౌతముఁడు : కాదుకాదు. అది మనస్సుచేతఁ దెలిసికొనఁ దగినది. అందుచేత నావాదమే మంచిది.

వేనుఁడు : అయినచో నామనస్సు నా కన్ను చూచినదాని నొప్పుకొనుచున్నది.

గౌతముఁడు : వేనా ! అట్లుకాదు. నీమనస్సు నీకంటి కధీనమై పోయినది. మనస్సును వివేకవంతము చేసికొని కంటిని మనస్సు చెప్పినట్లు విసిపించుము.

వేనుఁడు : తమ్ముడా ! ఈ వేదాంత మెచట నేర్చితివి ? ఇటు రమ్ము. తల అట్లు చేయించితివేమి?

గౌతముఁడు : మేచ్చులవలె నిన్నుఁ జూచి పెంచిన జుట్టు తీయించి గోష్పాదమంత యుంచితిని.

వేనుఁడు : మాడుపట్టున జుట్టున్నచో నది శిరసును రక్షించును.

గౌతముఁడు : ముడికిరాని కేశములు శిరస్సున నుండరాదు. వానినుండి యోగశక్తి మనకుఁ దెలియకుండఁబోవును.

వేనుఁడు : యోగ మనఁగా నేమి ?

గౌతముఁడు : జీవాత్మపరమాత్మతో సంధించుటకుఁ జేయు సాధన.

వేనుఁడు : అయినచో నది పరమాత్మ యొప్పుకొనిన సాధనయా, లేక ఒప్పుకోనిదా ?

గౌతముఁడు : నీ మాట నా కర్థముకాలేదు.

వేనుఁడు : ఆ పరమాత్మను నేను. లోకమంతయు జీవాత్మ. రాజు పరమాత్మ. కావున నన్నుఁ బొందుటకు నీ కా సాధనయే యక్కఱలేదు.

గౌతముఁడు : ఓయీ ! నీకు ఋషుల మహత్త్వ మింకను దెలియలేదు.

ఒకఁడుఁజూపించి పెంకెకుఁ బెంకెయై లోక మెదిచిన నహుషుని విడిచినాడు
ఒకఁడు నిశ్చలుడై మహామూర్తి తనదైన యోగయష్టికి సరితూగినాడు
ఒకఁడు ముక్కటి సాటికి తరస్కృతి హసన్మతి కాలఁగన్న కన్పరచినాడు
ఒకఁడు విప్పినకంటిసెకలయంచులను దుర్మమినాగుల సంఖ్య మాడ్చినాడు

వారనఁగ నేమి యని? తప్పివచ్చెనేని
ఒక్కయెడఁ త్రిమూర్తులకైన దిక్కులేదు;
అముదపుగింజ నింకొక యాముదంపు
గింజతో నొక్కినట్లు నొక్కదరునుమ్ము!

వేనుఁడు : గౌతమా ! ఆ కోపమంతయు నెవరిమీఁద ?

గౌతముఁడు : ఎవడు పురాఋషుల మహాదీన్య మార్గ ములందు
గాఢ్యుతగిలిన గొడ్లు పొలిమేరలు త్రొక్కినట్లు త్రొక్కు
చున్నాడో వానిమీద.

వేనుఁడు : వాడు నే ననియా నీ యూహ?

గౌతముఁడు : అవును, నీవనియే నా యూహ ! నీ వొకటిచేసి యొకటి చేయలేదా ? నిత్యమై మహాదిన్యమైన మతమును నాశనము చేసితివి. ఏయాచారములు దేశమునందు సలిచి యుండినచోఁ బేదముదలు ధనవంతునివరకు సుఖముగా బ్రదుకుదురో ఆ యాచారములు మూలమట్టుగాఁ జెల్ల గించితివి. వేదములు పోరుషేయము లంటివి. వీనికి సంప్రదాయ సిద్ధములైన మాయర్థములు కావని నీవు క్రొత్త యర్థములు చెప్పించితివి. నీ మూలమున వేదములు వేదాంగములు మూలఁబడినవి. కృతకవిద్యలు బయలు దేరినవి. అట్లు కాదన్నవారిని నీయనుయాయులచేత వెనుకనుండి గేలి కొట్టించుచుంటివి. నీవుచేసిన దింతయని చెప్పటకున్నదా ? ఇదిగో నీవింతచేసితివి. ఈ కోపమంతయు నీ మీదనే ? తెలిసినదా ?

వేనుఁడు : తెలిసినది. కాని ఋషుల మార్గ మందు నే నెందులకు నడువవలయును. ఆ ఋషులకువలె నాకుమాత్రము శరీరాన యవములు లేవా ? వారికివలె నాకు మనస్సు లేదా ? వారినలె నే నూహింపలేనా ? నా యూహను మనస్సును నన్నుఁ గాదని యెవరినో నే నేల యనుసరించవలయును. నా యంతరాత్మ చెప్పినట్లు నేను నడచుకొందును. నేను రాజుగాన నా ప్రజలచే నట్లు నడిపింతును.

గౌతముఁడు : నీయంతరాత్మకు ఋషుల యంతరాత్మకు భేదమున్నది. వారి యంతరాత్మ తపస్సుచే యోగాగ్నిచేఁ

దస్త్రమై శరీరవాంఛలను దాటి యింద్రియాతీతమైన జ్ఞానమును గడించుకొన్నది. వారియంతరాత్మ యాధార్థ్యమునే చూడగలుగును. అపరిపక్వమై యింద్రియవశమైన నీ మనస్సు నీ కంతరాత్మ భ్రాంతికల్పించి నిన్ను గుష్టపథముల నడిపించు చున్నది. ఓహోయి! వేనరాజా! అంతరాత్మ యంతరాత్మ యనెదవు. ఎనరియంతరాత్మ ప్రకారము వారుగా సర్వమానవులు చరింతురేని నీ రాజత్వము నేటితోలేదు. సర్వజంతువులు చరించునేని మనుజుని యెక్కువయేమి? అట్లయినచో గుమారులు తండ్రుల మాటలు విని చదువరు. ప్రజలు రాజుమాట వినరు. ఎవరితోన వారిని. లోకమునందు మిగులునది సర్వనాశనము. కాదు, నేను రాజును. నామాట యందరు వినవలెనందువు. రాజునగా నేమి? అతనికి సైన్యము లున్నవి. విననివానిని జంపెద ననును. ఎక్కువ సైన్య ముండుట వివేకమా? లోకమును బాలించునది పశుబలముచేతనా? ఆత్మబలముచేతనా? బశుబలమన్నచో లోకమున నొక నియతిలేదు. దుర్బలునకు రక్ష లేదు. ఆత్మబల మన్నచో నందఱకు రక్షయున్నది. అప్పుడు నీ మార్గమునకన్న ఋషులమార్గము సమాదరణీయ మగుచున్నది.

వేనుఁడు : నాయంతరాత్మ యంతరాత్మ కాదనుచున్నావు.

శౌతముఁడు : అది యింద్రియాధీనమైన మనస్సునం దంతరాత్మ భ్రాంతి.

వేనుఁడు : సరే ! గెలిచితివి. ఇంక నీయుష్షులవద్దకు నడువుము.

గౌతముఁడు : [ఆలోచించి] నాకన్న లక్కరలేదా ?

వేనుఁడు : [ఆఁగి] తమ్ముఁడా! ఇంక మనమిద్దరము విరోధము లేకుండ నుండము. నిన్న నీవు వెళ్ళిపోయిన తరువాత నేను నీకై యెంత దుఃఖించితిని? తెల్ల వారలు నాకు సిదురలేదు. మనస్సుసరిగా లేదు. మఱల నీ వీ నాఁడు కనంబడినంతనే పంటిబిగువున కింతసేపు వాదించితిని గాని నిన్ను వదలి నే నుండలేను. తమ్ముఁడా! రమ్ము! రమ్ము! వేసంగిలో నెండి కొండలోయలలో దమ్ముకొన్న . చెట్లనీడలందు పడెలు కట్టిన చిన్న సెలయేటి నీటివలె చల్ల నైన నీచేతులు నా మెడకుఁ దగిలించుము. ప్రేమలోఁతు లెదదాక నెఱిఁగి యున్న ప్రియురాలి నిశ్చలదృక్కులనలె సూదులతోఁ బొడుచుచున్న నీచూపులు నాచూపులతో మేళవించుము. తెల్లవారు వరకు రేకలు బిగిసిన యాకాశమల్లివలె, కాపు సొగసుకాని కదలని చెవిజంపువోలె నిడివియై తుద విరిసి సొగసులొలుగు నీనాసాగ్రింబున వెడలు కమ్మని సిశ్వాసములు నామెడమీఁదఁ బూలమాల కదలినట్లు కదలనిమ్ము.

గౌతముఁడు : ఆగు మాగుము.

వేనుఁడు : ఎందుకు ?

గౌతముఁడు : నీవంటి కృత్రిమ స్నేహితుని నే నింతవరకు ఎఱుఁగను.

వేనుఁడు : [కోపముతో] ఎందుచేత ?

గౌతముఁడు : స్నేహితుఁడై నవాఁడు తన మిత్రునివద్ద నేదియు దాచరాదుగదా? నిన్న నీవు నాయుండుఁ జూపించిన ప్రళయాగ్నివంటికోపము నానుండి యిన్నాళ్ళు దాచితివి. నీ వేమి స్నేహితుఁడవు ?

వేనుఁడు : గౌతమా! కోపము శత్రువులయందుఁ జూపించునది.

గౌతముఁడు : నాయం దది చూపఁబడినదిగాన నేను నీకు శత్రువును.

వేనుఁడు : ఓయీ ! అది తాత్కాలికము.

గౌతముఁడు : కాదు, అది సత్యము. నీకడకు నే నింక రాను. వచ్చినను బద్ధవిరోధి నని నమ్ముము. నీవు నిన్నఁ జూపించిన కోపమునకుఁ బది రెట్లెక్కువ చూపించుము. నే నది యిప్పుడాగఁ గల్గుదును. దీనితో నీవో నేనో తేలవలయును. నీవు సనాతనధర్మమతావలంబివైనఁ గావలయును. నేను నీ కతికుకత్తికి నెరయైనఁ గావలయును.

ఇదిగో ? యీ నాచేయి చూచితివా ? ఇది

అతిమహోబుద్ధ్యహంకృతు లౌపనిషదు
లాత్తగంధూషితత్రయు లౌర్వహహ్ని
గర్భితాంతస్తపస్కులు ఘనులు ఋషుల
కెవ్వఁడు విరోధి తద్వధ కెత్తినయది

వేనుఁడు : ఓరీ ! గౌతముఁడా ! నీతల తెగిపోయినది.

గౌతముడు : వేనా ! విజృంభించుము. విజృంభించుము. ఎర్ర
వడి నిప్పులవలెనున్న నీకన్నులలో నిదిగో చూచుచుంటిసి.
నాకు భీతికొలుపుట లేదు చూచితివా ?

వేనుడు : కాష్ఠీతకా ! కాష్ఠీతక !

గౌతముడు : రాజా ! నే నిదిగో పోవుచుంటిసి ? కాష్ఠీతకుని
నావెనుకఁ బంపుము. వాడు నన్ను బంధించఁగలడు.

[నిష్క్రమించును]

కాష్ఠీతకుడు : [ప్రవేశించి] వేనుడా ! ఏమి ?

వేనుడు : ఏమియును లేదు.

కాష్ఠీతకుడు : సరే !

వేనుడు : సునీధను నేను రమ్మంటి నని చెప్పుము.

కాష్ఠీతకుడు : [నిష్క్రమించును]

వేనుడు : లోకమంతయుఁ దిరుగుబాటుచేసినను వారి నణఁచఁ
గలను గాని గౌతము నణఁచుట యెట్లు? నిన్న నతఁడు నా
కోపమున కాగలేకపోయినప్పుడు నేను వాని గెలిచితి నను
కొంటిసి. నేఁ డతఁడే నా కోపమును గెలిచెను.

మతావేశ మనఁగ నిది. మతావేశములో నున్న మనుజు
లేదై నను జేయుదురు.

పృథువు : [ప్రవేశించి] వేనా ? ఎందుకు సునీధకై కబు
రంపితివి ?

వేనుఁడు : నీవు సునీధవా !

పృథువు : నే నేమి! నీవుకూడ సునీధవే. మన మిద్దర మామె
ప్రేగునుండి వచ్చినవారమేకదా! జన్యజనక పదార్థములకు
తత్త్వతః భేదము లేదు.

వేనుఁడు : పిచ్చిమాటలు మాటాడకుము. నాకుఁ గోపముగా
నున్నది.

పృథువు : నిన్నఁ గుర్రవందిసి జంపించితి వని నాకును
గోపముగా నున్నది.

వేనుఁడు : నీవు వానిని బ్రేమించితివా ?

పృథువు : సునీధ రాత్రి యంగరాజువెంటఁ బడిపోయినది.

వేనుఁడు : ఇంక వారిద్దఱకుఁ గోటతలుపులు తీయరాదు.

పృథువు : తలుపు లవే తెఱచుకొనుచున్నవి.

వేనుఁడు : నే నది నమ్మను. వారి నెవరు చూచినను వెంటనే
నానద్దకుఁ దీసికొని రావలయును.

పృథువు : మొన్నరాత్రి నీవే చూచితివికదా! వదలిపెట్టితి
వేమి ?

వేనుఁడు : నేఁడు నీ యొడలిసిండ నిన్నిపూవు లెక్కడివి?

పృథువు : అంగరాజు సునీధను దీసికొని పూవులు వదలిపెట్టి
పోయెను.

వేనుఁడు : ఇంక సునీధాంగరాజులు నాయొంటికి రాఁగూడదు.

పృథువు : వచ్చినచో నేమి చేసెదవు ?

[అంగరాజు ప్రవేశించి]

అంగరాజు : ఏమిచేయునా, కన్నులు పెట్టుకొని చూచును. మా మాటలు చెవులు పెట్టుకొని వినును. అంతకన్న నేమి చేయును? ఏమి చేయఁగలఁడు? ఇతఁ డేమి రాజా! రాజును నేను. సునీధరాణి. పెండ్లి చేసికొనసవానికి రాజ్యార్హత లేదు. ఈసంగతినేనేకాదు, సర్వఋషులచేతఁ జెప్పించెదను. ఇదివఱ కెంతమంది రాజులు రాజ్యము చేయలేదు! ఎవరి మాటయో యెందుకు? ఈ అంగరాజు రాజ్యము చేయ లేదా? అతనికి భార్యలేదా? ఇదిగో సునీధ. సునీధా! మాట్లాడవేమి? నీవంగరాజు భార్యవగుదువా, కాదా? సునీధా! మాట్లాడవేమి; నీవు వేనునితో నొకటైతివా! హా! హా! విచిత్రకుటుంబినీ! కాపురము చేసినన్నాళ్ళు అంగరాజుతో రాజ్యముచేసి అతనితోఁబాటు రాజ్యసుఖము లన్నియు ననుభవించి యతఁడు ముసలియై పిచ్చియై యడవుల వెంటఁ దిరుగుచున్నప్పుడు వానిని వదలిపెట్టెదవా? ఇదా! పతివ్రతల తోవ? భో! భో! పంచభూతములారా! భో! భో! ఋష్యాత్మలారా! భో! భో! కులదేవతలారా! చూడుఁడు! చూడుఁడు! ఈ పతివ్రతారత్నము, ఈకుల సతీతిలకము, ఈ మహారాణి, ఈ జంబూద్వీప వసుంధరా జసిత కామినీచూడామణి, భర్త బ్రతికియుండఁగనే వానిని ద్యజించి కుమారునితోఁ జేరి యన్యాయపథమునఁ బోవునున్నది. పాలించుఁడు, పాలించుఁడు!

కృతములోఁ గలి వట్టి మతములో వెలిపట్టి
 తతపురాఁఁబులు సన్నతి మార్గముల నిరా
 దృశికల్గి పాపసంగతికల్గి కృతిపుణ్య
 మతు లైననారి కేమాత్రరక్షయు లేక
 చెడిపోయె జగ మెల్లఁ జెడిపోయె జగ మెల్ల

వేనుఁడు : పృథూ! ఇచ్చట సునీధ యెచ్చట నున్నది? ఆ పిచ్చి
 వాని ఆగోల యేమి!

పృథువు : అతఁడు పిచ్చివాఁడేనాయె? ఈ నీప్రశ్నయేమి?

వేనుఁడు : సునీధ యితనివెంట నేగె నంటివి? ఏది సునీధ?

అంగరాజు : ఓయీ! వేనుఁడ, నావెంటవచ్చిన సునీధమాట
 పృథు నడిగెదవేమి? సునీధ నీకంటికిఁ గనఁబడదు. మృత్యు
 వాసన్నమైనవాని కరుంధతీనక్షత్రమువలె, మ్లేచ్ఛభావ
 పూరితునకు దివ్యఋషుల మహావాణివలె, గుతర్కబుద్ధికి
 వేదాత్మవలె సునీధ నీకు నశించిపోయినది. సునీధ నీకెందుఁ
 గనఁబడును? గ్రుడ్డివానికి దివ్యమణి కనఁబడినదా? మూఁగ
 వానికి శబ్దస్వరూపము గోచరించినదా? గుగిలపుఁబొగ
 మత్తుచేఁబరవశుఁడైన వానికి నారసముబాధ తెలిసినదా?

ఆకసంబునఁ గాంతి వాకలై పరుగెత్తి
 శ్రీకరాకృతి కన్న చిన్నాఁతొలిచుక్క
 శక్తి నానాదికాకామినీముఖ
 శ్రీకపోలశ్రీలు చెలువు లొల్కినచోట
 దాగియుండె సునీధ దాగియుండె సునీధ

వేనుఁడు : పృథు ! సునీధ నితఁడు చంపెనాయేమి ?

పృథువు : సునీధయే నీవును నేనునుగాన సునీధను జంపినచో
నిన్నును నన్నునుఁగూడఁ జంపినట్లే.

వేనుఁడు : అంగరాజు ! సునీధను నీ వేమిచేసితివి ?

అంగరాజు : సునీధనుగూర్చి యడుగుటకు నీ వెవ్వరవు? సునీధ
నాకు భార్య. దానిపై నాకు సర్వాధికారములు కలవు.
లేనది శాసించు దుష్టరాజునాజ్ఞ నేను తిరస్కరించుచున్నాను.
అరే ! సునీధ యెవరు ? నాయాత్మలో నాత్మ. నాదేహ
ములో దేహము, నామనస్సులో మనస్సు, నాకంటిలోఁ
గన్ను. ఎవఁ డా దుష్టరాజు తెలివితక్కువ శాసనముచేసి
సునీధను, నన్ను వేరుపరచువాఁడు. సునీధను నాకు ఋషు
లప్పగించిరి. నేను సునీధను మఱిల వారి కప్పగించ
వలయును.

అగ్నిహోత్రము నాకు వండిచ్చిన మనీధ
భుగ్నభ్రువై నన్ను బొలుపు దిద్దు మనీధ
సగ్నమనస్కయై ననుఁ గొల్చిన మనీధ
ప్రాగ్నవోషఃపవిత్రతనూజ్జ్వలమనీధ
నీ వెవ్వ రడుగఁగా నీ వెవ్వ రడుగంగ

వేనుఁడు : పృథూ ! ఇతఁడు సునీధను జంపినట్లులేదు.

పృథువు : ఇదివరకుఁ జంపకపోయినను ఇకఁ జంపును.

వేనుఁడు : నీ వె ట్లూహించితివి ?

పృథువు : అదికాకపోయిన నామెమీఁది. యధికారము తన కంతయున్న దని యీ ఘోష యెందుకు ?

అంగరాజు : పృథూ ! పృథూ ! ఆడపిల్లనలెఁ గనఁబడు చుంటివికాని, నీవే మగవాడవు. అదుగో! ఆ పురుషాకృతి ఆడది. ఆడమగతనములు వివేక తారతమ్యమువలనఁ గనఁ బడునుగాని, రాజులై దుష్టత్వము మూర్తికట్టినంత మాత్రమునఁ దెలియవు.

వేనుఁడు : సునీధను మనము రక్షించవలయును.

పృథువు : అంగరాజునధీనమందున్న యామెను మన మెట్లు రక్షించఁగలము !

వేనుఁడు : ఆమెను మనయధీనములోనికిఁ దెచ్చుకోవలయును.

అంగరాజు : అంగరాజునధీనము వదలి సునీధ యింకొకసయధీ నములోనికి నీకృతయుగములోరాదు. సునీధా ! సునీధా ! నీవు నన్ను వదలిపోయెదవా పోవు, పోవు.

అంగరాజు సునీధ అంగరాజు సునీధ

అంగరాజుకుఁ గాక అరుదె ఓపి సునీధ

వెంగలి శాసించి వేరుసేచు సునీధ

నంగరాజును, బాప హతఁ డౌటయె నిజమ్ము !

[తేర]

మూ డ వ యం క ము

రాజాంతఃపురమున వేనరాజు-శౌతముఁడు కూర్చుండి.

శౌతముఁడు : నీవు వేసిన ప్రశ్నయే మఱల వేసెదను. నీకుఁ
దిక్కఱిరిగినదాయేమి, నన్ను రమ్మని కబురంపితివి?

వేనుఁడు : అదియొకరీతిగాఁ దిరిగినది.

శౌతముఁడు : అది యే రీతి ?

వేనుఁడు : నేను వివాహమాడెదను.

శౌతముఁడు : వివాహమాడెదవా ? ఎబ్బే ! నీ వెందుకు
వివాహమాడెదవు? నీవు వివాహమాడినచో నీ యీ
లోకమంతయు నాడదా ? ఆడినచో నీ సిద్ధాంత మేమై
పోవును ? పురుషు లందరు స్త్రీలమీఁద నధికారము
వహించి వారి నధఃపతితలను జేయుచుండిరాయెను. పురు
షులమీఁదికి స్త్రీల నెదురు తిరిగించి వారికిఁ బురుషులతో
సమానములై న హక్కుల సిప్పించవా ? ఆ స్త్రీయందు వారికి
సమానభాగము కావలె. మఱి వివాహమైనచో నీ
సిద్ధాంతమునకుఁ గొంతవఱకు విఘ్నము రాదా ?

వేనుఁడు : ఏకగర్భజనితులై న స్త్రీపురుషులు వివాహ
మాడినచో నా స్త్రీవిషయమున భేదమే రాదుకదా ?

శౌతముఁడు : ఆ ! ఆ ! ఏమంటివి ? ఏమంటివి !

ప్రళయావసానవర్ష తో పుష్కలావర్తము క్రాశనిధ్యునలో ముసరుకొలిసి
ఆదివరాహదంష్ట్రాగ్రనిర్గమితాగ్నికీలాచ్ఛటలో వెల్లగిల్లినచ్చి
వృత్తరక్షకంతవిదళనారంభవేళావజ్రధారాప్రభావ మొలసి
దుష్టకాసరదైత్యులః పండనాగబద్ధదేవీకరాకాసిదీప్తి మెరసి

సకలపూర్వార్థి దివ్యాత్మజనితఘన త
పఃపరినోధాగ్ని మిణుగురులో బాహిరిల్లి
నిర్వమద్రక్తమునః దడి నేలగాఁగ
నీ శిరస్సు ధరిత్రిపై నిలచు గాఁక!

ఇంక నీ మొగము నేను చూడను.

[నిష్క్రమించును]

వేనుఁడు : [నవ్వి] ఈ పసిబుద్ధులకు నేదై న నొకయూహ కలి
గినను తప్పే. ఊహలు కలుగుట మనస్సునకు సహజము.
దానిలో తప్పేమియులేదు. ఈ లేతబుద్ధులయిన ఋషుల
కీ మాత్రము తెలియదు. తెలియకయుఁ దెలిసినట్లు నటించు
చున్నారు.

పృథువు : [ప్రవేశించి] అన్నా ! నిజముగా నా ఋషులు
నీయంత తెలివికలవారు కాదు.

వేనుఁడు : నీవు నన్ను 'అన్నా' యని పిలువరాదని చెప్పలేదా?

పృథువు : నీ గౌతముల సంభాషణ నేను విన్నాను. అందు
కనియే యిట్లు పిలుచుచున్నది.

వేనుఁడు : నీవు న న్నట్లు పిలచిన నే నొప్పుకొనను.

పృథువు : ని న్నన్నా యని పిలచెడిదే నిజము. అన్నా ! నీ
సిద్ధాంతములకు నే నెన్నడు నొప్పుకొనలేదని నీకు తెలియును

గదా ! నేను మనస్సులో నొప్పుకొనకపోయినను బైకి నా విషయములందు న న్నెదిరించ నని వాగ్దాన మిచ్చితిని. ఆ వాగ్దానమును నేటినుండి యీ సంబోధించుటయం దుప సంహరించుకొంటిని.

వేనుడు : పృథూ! నీకును గౌతమునకుఁ బట్టిన పిచ్చిపట్టినదా యేమి ? మీ రందఱును స్వంతముగా నేల యూహించరు?

పృథువు : సమాధానము చెప్పుమందువా? చెప్పెదను. అనాది నుండియు సర్వమానవులకును మన స్సున్నదికదా? అందఱు నూహించిరి. పూర్వులు మన కవసరమైన విషయము లూహించి యవి యెట్లుండవలయునో నియమించి పోయిరి. అవి మఱల మన మూహించుటవలన మానవుని జ్ఞానమున కభివృద్ధి యేది ? సంగీతమునందు నీవు కొత్తగా స్వరము లేల కనిపెట్టవు ? పూర్వులు కనిపెట్టిన త్రోవనే పోయెదవేల? నీవు కొత్తగా నేడు స్వరములు కల్పించుట మొదలు పెట్టుము. నీ వింత గాయకుడవౌదువా? చెకు ముకిరాతికి దూదికి సంయోగమువలనఁ గాని, కొయ్యకు కొయ్యకు రాపిడివలనగాని యగ్ని పుట్టునని పూర్వులు చూపిరి. నీవు దానినే యేల యుపయోగించుకొందువు ? మఱల నేడో కనిపెట్టుటకుఁ గొత్తగా మొదలు పెట్టుము. మొదలుపెట్టవు. సర్వసిద్ధముగా నున్న యాయగ్ని నే యుపయోగించుకొనుచుంటివి. అట్లే సంఘవిషయమునఁగూడఁ బూర్వు లిది యిట్లు, ఇది యిట్లు నియమించి పోయిరి. ఆ జ్ఞానము నుపయోగించుకొని సుఖించలేక నేను మొదలు

పెట్టి యూహింతు నని వాదించెదవు. ఆయన్ని ప్రత్యక్షోప
యోగము కలదిగాన నచ్చట నీకు వివాదములేదు. దీని
యుపయోగ మప్రత్యక్షముగాన నిచట వివాదము.

వేనుఁడు : అవును. అప్రత్యక్షమైన దానిని నేను నమ్మను.

అంగరాజు : [ప్రవేశించి] నమ్మవు, నమ్మవు. అప్రత్యక్షమైన
దానిని కాదు నమ్మసది, నీ యిష్టములేని దానిని. నేను
వచ్చినంతనే తలంపులు వానియంతట నవి తెఱచుకొను
చుండె నన్న మాట నమ్మవు. నీవు సునీధకడుపునఁ బుట్టితి
నన్నమాట నమ్మవు. అవును నీ కది యప్రత్యక్షమైన విష
యము. నీ వెందుకు నమ్మనలయును? నీవురాజువై రాజ్యాధి
కారినగు విషయమున నా నమ్మకముతోఁ బసిలేదు. చూచి
తివా! నీ నమ్మక మెట్టిదో? ధనవిషయములో, నధికారవిష
యములో నన్నియు నమ్మెదవు. నీతి విషయములో,
ధర్మము విషయములో నేదియు నమ్మవు. నీతిధర్మములు
కొట్టునా? తిట్టునా? వానియందు నమ్మక మున్నచో
స్వర్గము నిచ్చును. లేనిచో నరకము నిచ్చును. ఆ స్వర్గ
నరకములు మాత్రము ప్రత్యక్షములా యేమి? అవియును
లేవు. ఏదీ చెప్పము? అసలు దేనిని నమ్మెదవు ?

వేనుఁడు : కన్నులతోఁ జూచినదానిని నమ్మెదను.

అంగరాజు : అయినచో వాయువు ప్రపంచమున లేదు.

వేనుఁడు : గాలి యున్న దని మనకుఁ గనఁబడుటలేదా ?

అంగరాజు : ఓహో! జనులార! రండు. రండు, గాలిని గను
లతోఁ జూచుచున్న మొనగాఁడు బయలుదేరినాఁడు. ఈ
విద్య మీ రీతనివద్ద నేర్చుకొనుఁడు.

వేనుఁడు : పృథూ! మనము గాలిని జూచుటలేదా ? అది మన
యొడలికిఁ దాకుచున్నది, సుళ్ళు తీరుగుచున్నది, చెట్ల
యాకు లల్లలాడించుచున్నది. వెదుళ్ళబోసికొని రొద
చేయుచున్నది. సముద్రపుటొడ్డునఁ జిన్నచిన్న పొద
లడ్డముచేసికొని పొడుగైన యిసుకతిప్పలు కోరడిగాఁ
బోయుచున్నది. చిన్న చిన్ని చెరువులలో బులి బులి కెర
టములఁ గలిపించుచున్నది. నీ ముంగురులతో నాడుకొను
చున్నది. గాలిని నేను చూచుచునే యున్నాను.

పృథువు : నీ వా గాలిచేయు పనులను చూచుచున్నావుగాని,
యా గాలినే చూచుచున్నావా ?

వేనుఁడు : పృథూ! జన్యజనక వస్తువులకుఁ దత్త్వతః భేదము
లేదు, కార్యకారణముల కున్నది కాఁబోలు.

పృథువు : లేదు, లేదు; అందుకనియే నీకును, నాకును
సునీధకును భేదము లేదు.

వేనుఁడు : మొదల నేను సునీధకుఁ బుట్టితి నని ఋజు వేమి ?

పృథువు : అయినచో నీకు రాజ్యమే లేదు.

అంగరాజు : పృథూ! కాదు, కాదు, రాజ్యమున్నది. సునీధకుఁ
బుట్టిననే రాజ్య ముండవలయునా ? ఎట్లు తాను రా

జయ్యేనో వేనున కా సంగతి యెందులకు? వేనుఁ డిప్పుడు రాజు. అది ప్రత్యక్షమైన విషయము. అది కా దనుటకు నీ వెన్వరవు, నే నెన్వరను. అంతేకాదు వేనా?

వేనుఁడు : అంతే!

అంగరాజు : మొండివాఁడు రాజుకన్న బలవంతుఁడు!

[తెరలో]

సగ్వభారతక్షోణీ మండలాధిపత్యచిహ్నరత్నకిరీట విభ్రాజిత శిరోమండలా! వేనమహారాజా! రెండుజాము లైనది. ధర్మాసనమునుండి లేచువేళ యయినది.

చిలుతుకతమిష్కపూవుతునఁ జిందిన లేనలు పగ్గబంధువే
తరణి, స్వకీచుమా కొణతానము పెల్లున నింకఁబెట్టె డ
గ్గరిన ద్విరేఫపాళి మెఱకల్గమి మల్కలమాడ్చె క్రొత్తతా
మరచెలికారమే విడఁడు మాడ్చెఁగుఁ దక్కినవాని నన్నిటికొ.

వేనుఁడు : కౌషీతకా! ఆ మొండివాఁ డెవఁడు?

అంగరాజు : రాజుకన్న బలవంతుఁడు.

కౌషీతకుఁడు : [ప్రవేశించి] వేనుఁడా! ఆయన విసీతభట్టు నల్లుడు. తనకుమారునిమృతికి నగచి తనకొడుగు చచ్చిన చావే చావపలయునని వచ్చి కై వారముచేయుచున్నాఁడు.

వేనుఁడు : అట్లయినచో వానియిష్టముప్రకారమే కాసమ్ము. కౌషీతకా! సేనానాయకుఁడై నమృత్యువుతో నిట్లుచెప్పము. నాయాజ్ఞాతిరస్కారము చేసినవారినెల్ల నిర్దయతోఁ గారా గారేములయందు వేయించవలయును.

కౌషీతకుడు : వేనుడా! కారాగారము లేమిటి? కొరడాలతోఁ గొట్టించుచున్నాఁడు. ఏనుగులచేతఁద్రొక్కించుచున్నాఁడు. ఒకవేళఁ గారాగారములయందు వేయించినను వారు మరల బయటకుఁ బోవుటలేదు.

వేనుడు : ఇట్లు జరుగుచున్నదని ప్రజలందఱకుఁ దెలియునా?

కౌషీతకుడు : తెలియదు. ఇనన్నియు రహస్యముగా జరిగించి వారందఱు జాడ్యములు వచ్చి చచ్చిపోవుచుండి రని జనులకుఁ దెలియఁజేయు చున్నాఁడు.

వేనుడు : సరే! పొమ్ము.

కౌషీతకుడు :

[సప్రస్కమించును]

అంగరాజు : సిద్ధాంతములు వేరు, ఆచరణలు వేరు. తండ్రి వేరు, కొడుకువేరు. తండ్రికిఁ బుట్టినకొడుకు తండ్రివలె నాచరించుచున్నాఁడా? అట్లే సిద్ధాంతములనుండి పుట్టిన యాచరణములు సిద్ధాంతములవలె నుండఁకరలేదు. ఈ తిర్యగగతునకు బుద్ధిలేదు. అది సరిగాఁ దాను పుట్టిన జాతిధర్మమునే యనుష్ఠించుచున్నది. పెద్దపులికిఁ బుట్టిన పిల్ల పెద్దపులివలెనే నడుచుచున్నది, గరుత్మంతునికిఁ బుట్టినది గరుత్మంతునివలెనే యున్నది. మామిడితెంకనుండి నిమ్మచెట్టు పుట్టలేదు. అయ్యో! మనస్సులేని, తెలివి తేటలులేని యీతిర్యగగతు మార్పులేకుండ నడచుచున్నది. మనస్సుగలిగి వివేకముగల మేము చూడుము. ఎప్పటి కప్పుడు క్రొత్తగా నడచుచుంటిమి. మే మనునది యొకటి,

చేయునది యొకటి. భగవంతుఁడుచేసిన సృష్టిమీఁద నభి
వృద్ధిచేయుచుంటిమి? అందరు మానవులునొకటే. ఎక్కువ
తక్కువలు లేనది మాసిద్ధాంతము. మేము మాత్రము
రాజులము. మే మెనరిసి జంపినను తప్పలేదు. అది
మాసిద్ధాంతముగోని భాగమే. రాజు తనప్రజను దా నురి
తీయుంచనచ్చును. భర్త తనభార్య నేమియుఁ జేయరాదు.
తండ్రి తన కొడుకు నేమియు ననరాదు. ఓహో! న్యాయము
న్యాయము!

అకాశమున నేను ద్విజోత్తములార!

లేక ధర్మి మెల్చెడు తరూత్తములార!

వే కానగోనఁ బర్వెడు మృగోత్తములార!

పోకలపైయెక పూరుషోత్తములార!

ఈ ధర్మ మెఱుఁగుఁడీ మెఱుఁగుఁ డీ ధర్మమ్ము.

వేనుఁడు : కొప్పీతకా ఈ యంగరాజును దీసికొనిపోయి
కైదులో నుంచుము.

అంగరాజు : ఎవఁడు నన్ను బంధించునది? ఎవనియాత్మ
యెవని వశములోన లేదో వాఁ డిదివరకే బంధితుఁడై
యున్నాఁడు. నా యాత్మ నా వశములో నుండఁగా నాకు
వేరే బంధమే లేదు. నన్నుఁ గారాగారమున నుంచుము.
నే నక్కడకూడ నీపాటలే పాడెదను. నన్నుఁ జంపి
వేయుము, నేను గాలిలో నీపాటలే మ్రోఁగెదను.
నన్ను నీవు కైదులోఁబెట్టలేవు; చంపనులేవు. ఓహో జను
లారా! చూడుఁడు. వీఁడు నా కడుపునఁబుట్టిన బిడ్డ;

నా సొమ్ము తిని బ్రతుకుచున్నవాఁడు. నా రాజ్యము అన్యాయముగా నపహరించినవాఁడు. నన్ను బంధించునట. నన్ను రితీయించునట. నన్ను గొరఁజాలతో గొట్టించునట. నన్నేనుఁగులచే మట్టించునట. నాకన్నమువెట్లక యింటి నుండి వెడలఁగొట్టినాఁడు. నన్ను మోసముచేసి నా రాజ్య మపహరించినాఁడు. నాకుఁదాను పుట్టనేలేదనుచున్నాఁడు. నా సుసీధను నానుండి యపహరింపఁ జూచుచున్నాఁడు. ఈ యన్యాయముచూడుఁడు చూడుఁడు! మీకుఁ జెప్పలు లేవా? వినఁబడుటలేదా? కన్నులు లేవా? కనఁబడుట లేదా? ఒక ముసలివాని నీ దుష్టు బంధించు చుండగాఁ జూచెదరేల? ఛీ! ఛీ! మనుష్యులైన మీతోఁ జెప్పు కొనుటకన్న గాలితో నీరుతో నిస్సహోఁ జెప్పుకొన్న లాభముకలదు. ఓ వాయువా! నీవు వీని నాసారంధ్రముల నాడకుము. ఓ జలమా! నీవు వీనికిఁ బ్రాణప్రదానము చేయకుము ఓ యగ్ని! నీవు వీని ప్రాణాసలముల కాధార పడకుము. మనుష్యులకు బుద్ధులుపోయినవి; కాని జడ పదార్థములకుఁ బోలేదు, పోలేదు. లేకున్నచో మాపృథువు ముక్కు-లోనుండి నిశ్వాసరూపమున వాయు వేల యాడు చున్నది. జలాధిదేవతలు మా పృథువు ప్రాణము లేల కాపాడు చున్నారు. మూఁడువేళల నాచేతఁ బూర్వము సమర్చితుఁడైన యగ్ని మాపృథువునకుఁ బ్రాణరక్ష యేల చేయుచున్నాఁడు. తేజస్సుమా పృథువు నాననమున నేల యట్లు వేదాత్మనలె వెలుఁగుచున్నది. పంచభూతముల

నిండఁ బ్రాణముసిండి తొలుకాడుచున్నది. లేకపోయిన
నా మహాభూతములలో నంత మహాధ్వని యేల చెల్ల
రేగవలె!

ఓ సముద్రనదీమహోదదేవతలారా !

భా సమానాన్నిదేవతలారా ! వ్రతులారా !

వాసించి చరియించు వాయుదేవతలారా !

అకాంతరహితవై హయసాధిపులారా !

ఉర్రతీయు నెవఁడు మి మ్మర్రతీయు నెవ్వఁడు
కరులఁ ద్రొక్కించు నిక్కముగ మి మ్మెవ్వఁడు
కొరడాల దండించు గుణి మిమ్ము నెవ్వఁడు
ఎవ్వఁడు మిమ్ము కాసించఁ గల్గినతేఁడు.

[అంగరాజును బంధింప భటులు వత్తురు]

పృథువు : వేనా! ఇతఁడు పిచ్చివాఁడుకదా, ఇతనిని బంధించి
ప్రయోజన మేమి ?

అంగరాజు : నేను పిచ్చివాఁడనని వేనునకు నమ్మకము లేదు.
పై కట్లు చెప్పను. నిజమునకు వేనునకు దేనియందు
నమ్మకమున్నది? దేనియందును నమ్మకము లేదు. కొన్నింటి
యందు నమ్మక మున్నట్లు నటించును. ఆ నటించుట
యెందులకా ? లోకమును మోసము చేయుటకు.

వేనుఁడు : కౌషీతకా ! ఈయంగరాజును దీసికొనిపోయి భద్ర
ముగాఁ గారాగారమున నుంచుము. ఆయన కేది కావలయు
నన్న నది యీవలయును. కారాగృహములో నాతని
స్వేచ్ఛకు మీరు భంగముతేరాదు.

అంగరాజు : వేనుఁడా! నీమేలుకొరకే చెప్పుచున్నాను. నన్ను గారలో నుంచుట నీకు శ్రేయిస్తు కాదు. శ్రేయస్సేమిటి? కాక పోవుటేమిటి? తల్లి చెవులు తెంచినవానికిఁ బినతల్లి చెవులు బీరపూవులఁట. భగనంతుడే లేడన్న వానికిఁ దండ్ర యున్నాడా? వేనా! నీవు స్వయంభువవు. నీయిష్టమే యిష్టము. రాజ్యము చేయుము. భటులారా! పదండు, నేను మీవెంట వచ్చెదను. వేనా! చేతులకు సంకెలలు వేయించుకొమ్మందువా? (రెండుచేతులు దగ్గరకుఁ బెట్టి) ఇంక నడువుఁడు. నచ్చుచున్నాను. చేతులు బంధించినచో నన్ను బంధించినట్లా? చేతులునేనా? ఈచేతులునే నైనచో ఈచేతులు విరుగు ననుకొమ్ము, అప్పుడు నే నుండనా? కాళ్లు తెగఁగొట్టినచో నప్పుడు నే నుండనా? కనుక కాలు సేతులు నేనుకాదు. పృథూ! నీవు చెప్పుము. వాసిని బంధించినచో నన్ను బంధించు టెట్లగును?

వేనుఁడు : పృథూ! చేతులు, కాళ్లు విరిగినచో నే నుందును. మెడ విరిగినచో? కావునఁ గాళ్లు, చేతులు నేనుకాదు, మెడ నేను. నన్ను బంధించఁదలఁచినచో మెడ బంధించ వలయును. నన్ను జంపవలయు నన్నచో మెడ నఱక వలయును?

[తెరలో - అమంగళ మప్రతిహతమగుఁగాక]

వేనుఁడు : [నవ్వి] పృథూ! పృథూ! చూచివివా! ఈ గొరువంక యేమనుచున్నదో? అమంగళ మప్రతిహత

మగుఁగాకయట ! ఛీ! ఛీ! బిజిలీ ! నీవు గోగంకనయ్యును
మాటలు నేర్చినందుకు నీరాజునకు నమంగళము కోరు
చున్నావా? రోజును లడ్లు జిలేబులు తిని చివరకు నా కిదా
యుపకారము? నీ కీ మాట లెవరు నేర్పిరి?

[తెరలో - శౌతముఁడు నేర్పెను]

వేనుఁడు : చూచితివా! పృథూ! శౌతమునకు నా ప్రాణ
ములమీఁద నెందు కింత విరోధము.

పృథువు : శౌతమున కిట్టివక్రపుఁగూతలు నేర్పిన దెవరు?

[తెరలో - వేనమహారాజు]

పృథువు : శౌతమున కీ మాటలు నేర్పినది నీ వనుచున్నది
యీ గొరువంక. అందుచేత నీ ప్రాణములమీఁద నీకే
విరోధమని తేలుచున్నది.

అంగరాజు : ఎదుటివారిప్రాణములమీఁద నా కెప్పుడు విరోధ
మైనదో నా ప్రాణములమీఁదఁగూడ నా కప్పుడే విరో
ధము. నా మెడయును నేను నొకటా? కాదుకాదు. నా
మెడయు నేను నొకటియైనచో 'నేను', 'నామెడ' అను
రెండు భిన్నవస్తువు లేల యుండును? నామెడ నఱకినచో
నేను పోను, నాప్రాణములుపోవును. నా ప్రాణములు
వేరు, నామెడవేరు, నేనువేరు. నాప్రాణములుపోవును,
నామెడ పోవచ్చును, నేనుపోను. నే నెచ్చటికిఁ బోదును?
అనంతమైన యీ యాకాశమంతయు నే నావరించియుంటిని.
నేను జలములో నున్నాను, అగ్నిలో నున్నాను, వాయు

వులో నున్నాను, తేజస్సులో నున్నాను; నేను లేనిచోటు లేదు. శబ్దములో నేను, భావములో నేను, మనస్సులో నేను, సర్వేంద్రియములు నేనే, నేను కానిదేది? బంధితుడను నేన, బంధించినవాడను నేన, బంధమునేన, నన్ను నేనే బంధించుకొంటిని. నాయుష్షమైనచో నే నీబంధము నుండి వదలించుకొన గలను. ఇదిగో వదలించుకొనుచున్నాను.

[సిష్కామించును]

వేనుడు : పృథూ ! చూచితివా ? ఆ పిచ్చివాని మాటలు గజము మిథ్య, పలాయనము మిథ్య యన్నట్లున్నది.

పృథువు : ఆయనది మిథ్యావాదముకాదు, “అస్తి” వాదము.

వేనుడు : “అస్తి” వాదము కాదు, అస్థికలవాదము.

పృథువు : ఆ వాదము మనది.

వేనుడు : అనగా?

పృథువు : అనగా? విసీతభట్టు, వాసి యల్లుడు, వాని మనుమడు వీరందఱి యస్థికలు మనవాదమువలననేకదా కలిగినవి. అసలు మనది అస్థికలవాదము.

[తెర]

నా ల వ యం క ము

[రాజాంతఃపురము - వేనుఁడు కౌషీతఁడు ప్రవేశము]

వేనుఁడు : ఈ వేసంగినెన్నెల పుష్యరాగములకాంతులు వెదఁ జల్లి నట్లు మల్లెపూవులు పారబోసినట్లు మబ్బులు విరిసి పోగా లేతయెండలు తళతళలాడినట్లు మాపృథు నవ్వినట్లు విరఁబోసికొన్నది. మాపృథు నవ్విన తెల్ల సకాంతులలో నామెదంతములు కనఁబడి కనఁబడనట్లు ఈవెన్నెలలో దూరాన తోఁటచినరఁ గల డెల్లుపూవులు కనఁబడికనఁ బడుటలేదు. ఈచల్లసిగాలి స్నేహితునివలె వెనుకనుండి వచ్చి నన్ను మెల్లగాఁ దాకుచున్నది. అవునవును. నా స్నేహితునకు నాకును దూరమై పోయినది. గౌతమా! గౌతమా! ఓయీ! నాగుండెకాయ! ఓయీ! నాయెదలో నుంచుకొన్న చిన్నారిదీపమ! నన్ను వదలిపోతివికదోయి. నాగౌతముఁడు లేసివెన్నెల నాకు బాగుగాలేదు. నాప్రాణ ములు అల్లల గాలిపొరలమీదఁ దేల్చుకొనిపోవుటలేదు. సముసము వీడియెటుంగిసి మా చెలికారమున కెట్టి దుర్దిన ములు వచ్చినవి? నేటికి నాల్గునాళ్ళనుండి నాకు సద్రా హారములు లేవు. నేను కృశించినట్లున్నది. వెడందయై బిరుసువారిన నాయెదురొమ్ము ఉబ్బుతగ్గి సడలినది. నా చేయి చేయి తాకినచో నాకే కఠినముగాఁ గన్పించుట లేదు. గౌతముని మీఁదినుండి నామన స్సెట్లు త్రిప్పు కొందును. పోయి గౌతమునిసిద్ధాంతము లంగీకరించితి సని చెప్పుదునా! ఏ? అతనివాదములు కొంతవరకు గంభీర

ములుగ నున్నవే! ఇన్నాళ్ళు నేను నిర్మించి యేర్పగచిన
సిద్ధాంతములే తప్పులా? ఈరాతి చంద్రకేతకీప్రాసాదము
నందు వీణవాయింతుకొందును. అదియే మార్గము.

[నిష్క్రమించును]

గౌతముడు : [ప్రవేశించి] వేనుడెందున్నాడో! అంతఃపుర
మంతయు వెదకితిని. అతడెందునుఁగానరాదు. ఆతడో
నేనో - యిద్దరిలో నెవరమో యొకరమే మిగులనలయును.
ఛీ! ఛీ! వేదములు మూలబడినవి. శాస్త్రములు చట్టు
బండలయినవి. వేదాంగములు త్రుప్తపట్టినవి. ధర్మ
శాస్త్రములు దగ్ధమైనవి. వేనా! వేనా! నీవు వేదము
లక్కఱలేదనువాడవు. నేను కావలె ననువాడను. నేను
చనిపోయి లోక మంతయు సర్వేదమైనఁగావలయును.
నీవు చనిపోయి శోషనడిన వేదమాత మఱలఁ దెప్పిరనైన
దెప్పిరిలఁలయును. నేను బ్రాహ్మణుడను. నీవు క్షత్రియు
డవు. నీ కస్త్రశస్త్ర నైపుణ్యము కలదు. నాకు లేదు.
అయినను నీతోఁ గత్తియుద్ధముచేసి యీసంగతి తేల్చుకొన
వచ్చితిని. ఇదిగో! ఈవెన్నెలలో నాకత్తి కుబుసము విడిచిన
తెల్లత్రాచువలె తలతలలాడుచున్నది. నిజముగా నాతలయే
తెగిపోవును. లోకాతిశాయయైన వేనుని పరాక్రమ
మెక్కడ? చిన్న నాటినుండి వేనుని పూర్వులిచ్చిన యగ్ర
హారములమీఁద బ్రతికిన నే నెక్కడ? నిజమే, నేనే
చనిపోవలయును. మావేనుని తలవెండ్రుకయుఁ జెదర
కూడదు. ఛీ! ఛీ! నేను చనిపోవుట నాచనిపోవుటతో

నాగిపోయినయెడల నేనే చనిపోవచ్చును గాని యది
వేదధర్మనాశనపిశునమైనయెడల నట్లు కారాదు. వేనుఁడే
చనిపోవలయును. వేదమతము మఱల నిలువవలయును.
ఓహో! వేదమాతలార! ఋష్యాత్మలార! ధర్మదేవత
లార! మీ శక్తియంతయునచ్చి నాబాహువునందును
నాకరవాలమునందును నిలుచుఁగాక! నే నెదే వేనాసుర
నధార్థము బయలుదేరుచుంటిని. వేనుఁ డెక్కడ
నున్నాడు? కౌషీతకా! వేనుఁ డెక్కడ?

కౌషీతకుఁడు : ఏ మట్లు నచ్చితీవి? వేనుఁడు చంద్రకేతకీ
ప్రాసాదమున నీణావాదనము చేయుచున్నాఁడు.

గౌతముఁడు : అట్లనా! అతనిసంగీతము విని యెన్నా శృయి
నది. ఓహో! ఈచంద్రకాంతశిలలు ద్రవించుచున్నవి అతని
సంగీతమునలననేకాబోలు! కౌషీతకా! అదిగో నా కా ధ్వని
వినవచ్చుచున్నది. నే నిందుండి యతనిసంగీతము వినెదను.
నీ వింకఁ బోవచ్చును. [కౌషీ-సప్ర]

గౌతముఁడు : [నిమిలితాక్షుఁడై] ఆహా! ఏమి యా ధ్వని
సౌందర్యము!

కలువపూవులలోని పచ్చలదిక్కుచుట్టును ముసలి తుమ్మెదగమి మోపినట్లు
మైత్రుల యిసుకలమీద నన్ననినీటిసోరజాలు ముగ్గున పుట్టినట్లు
తల్లి బోలెక్కలలో దాగి వెచ్చగ నందకూన కొమ్మెడ వంచి కూసినట్లు
లేవెమల్చిపొద వాలించి పొలాలపైనుండి వచ్చిన గాలి యూదినట్లు

ఏ పురాజన్మ సంస్కారమో! పరిణిత
మై స్వయంగాహా మంఠన చట్టు మంచు
గొండతెల్లనికొమ్మున గూనకట్టు
తుమ్మెకలపట్టు తేనియలో తొణికిసట్టు.

వేనా! వేనా! నీ యీ సంగీత మెన్ని సాదులు వింటిసి. అన్ని
సాదులు న న్నిట్లే చేయుచున్నది. ఈధ్వని నాదేహములో
నున్న సర్వరక్తనాళములను బెల్లగించుచున్నది. వేనా!
నీ వే విధముగా బ్రతుకుటకుఁ దగనివాఁడవయినను, నీ
సంగీతము, నీశిల్పము, నీకవిత్వము - వీనిమాధుర్యముచేత
నయినను బ్రతుకఁదగినవాఁడవే! ఇంతసౌందర్య మెఱిగిన
నీయాత్మలోనుండి యింతటియధర్మము వెలువడుట మా
దౌర్భాగ్యముగాక మరేమి? అదుగో! అదుగో, అన్నా!
అన్నా! నీ యీ కేదారశాల యిత మనోహరముగా
నే నెన్నడు వినలేదు. గౌరీజానికంతభూషణము వైన
యోరాగచూడామణి! మావేనుని కరాగ్రస్పర్శచే
వీణతంత్రులమీఁద నీవు సరిగా

సాది గోదుమవన్నెత్రాఁచు లోక టొకటి
ప్రేమఁ బెనవేసికొనుచు పింపిళ్ళకూసి
సట్లు గేదంగిపుప్పొడులంగు మెరసి
పోయెట్టులు మధునాకమూర్తి వై.

హా! హా! ఇంతటిసంగీతవిద్య భూలోకమునుండి యంత
రించుటా? పోనిమ్ము! పోనిమ్ము! లోకమంతయు వేద
బాహిరముకానిమ్ము! ఆ వేదధర్మమువలన లోకము సంపా

దించుమోక్షము నీసంగీతమునలనఁ గళలవలన లోకము సంపాదించుఁగాక. చీ! చీ! నామనస్సునకు మోహము క్రమ్ముచున్నది. సంగీతాదికళలవలనఁ బ్రాప్తించుమోక్షము నందు నిత్యత్వములేదు. ఎఱ్ఱెనను వేనుఁడు గతించ నలసినదే. అయినను నీరాత్రిమాత్రముకాదు. ప్రశాంతమై చల్లనైన యీవెన్నెల నాకోపముమాటలచేఁ గదలి పోయి మానెత్తురుచే వెచ్చనకారాదు. మావేనుని దివ్య సంగీతసినాదముచేత మహాశ్రుతి మేళవించుకొన్న యీ వాయుమార్గములయం దపశ్రుతి కలుగరాదు. అదుగో వేనుఁడు సంగీత మాపి యిట్లు నచ్చుచున్నాఁడు! నే నిందుండి పోయెదను.

[వేనరాజు ప్రవేశించును - శౌతముఁడు నిష్క్రమించును]

వేనుఁడు : ఇంత సంగీతవిద్య నా కేలవచ్చినది? ఇంతటి విద్యయు నాకు శౌతమునిసంగతికూర్చిన యానందము కలిగించలేదు. ఓహో! ఈ వాయువీధులు నా గానశ్రుతులను మేళవించుకొని యింకొకధ్వని నెక్కనీయుటలేదు. ఈవాయుతరంగములు శ్రుతులు కలుపుకొని మెల్లగాఁ బూలకొమ్మలల్లల నాడినట్లల నాడుచున్నవి. నాయాత్మ అదొకరీతి మైమరపులోఁ దన్మయభావమును బొందుచున్నది. ఏమో! నాల్గునాళ్ళుగా లేని యీ సౌందర్య మీ యంతఃపురమున కెచ్చటనుండి వచ్చినది?

పృథూ! పృథూ! తల్లీ! ఏమిసిద్ధురయే!

పృథువు : ఎందుకు వేనా?

వేనుఁడు : న న్నన్నా యని పిలచెద నంటివికాదా ? అన్నా
యనుము.

పృథువు : అన్నా ! న న్నెందుకు సద్రలేపితివి ?

వేనుఁడు : తల్లీ ! ఈ యంతఃపురము చూడుము. ఈ నాలు
నాళ్ళుగా లేసి సౌందర్యము దీని కెక్కడనుండి వచ్చినది?

పృథువు : నీ వింతసేపు వీణవాయించుచుంటివా ?

వేనుఁడు : అవును.

పృథువు : అన్నా ! నీవు వీణవాయించునపుడు నీయాత్మలో
దేవతలు నిలచుచున్నారు. ఆపాదమస్తకము నీ వొక
దివ్యపురుషుఁడ వగుచున్నావు. నీ యాత్మయు మనస్సును
ననంతమైన సౌందర్యమును గడించుకొనుచున్నవి. ఇప్పు
డందుచేత నీకు సర్వమును సుందరాతిసుందరముగాఁ
గస్పించుచున్నది.

వేనుఁడు : తల్లీ ! అట్లుకాదు. నాలునాళ్ళుగా గౌతముఁడు
లేకపోవుటచేత సతసిప్రసన్నత యెఱుఁగకపోవుటచేత
లేసిశోభ యీ యంతఃపురమునకు నేఁ డతసిప్రసన్నత
కలిగినట్లు వచ్చినది.

పృథువు : ఆతఁ డిప్పు డిచ్చటికి వచ్చెనేమో !

వేనుఁడు : ఇంక నామొగము చూడనని పోయినాఁడు. అతడు
వచ్చునా? అయినను - కౌషీతకా ! గౌతముఁ డిప్పు
డిచ్చటికి వచ్చెనా ?

కౌషీతముడు : [వచ్చి] అవును, వచ్చి యిప్పుడే వెళ్ళెను.

వేనుడు : ఎంతసేపు అయినది వచ్చి ?

కౌషీతముడు : నీవు చంద్రకేతకికి బోయినంతనే వచ్చెను.

వేనుడు : మఱి యిప్పుడేనా వెళ్ళినది. అయినచో జాలసే పిందుండెనన్నమాట. నేను వాయించినంతసేపున్నాడు. నేడు శుక్లాష్టమికదా? వెన్నెలలు వచ్చినంతనే నేను చంద్రకేతకికి వెళ్ళితిని. ఇదుగో! ఇప్పుడు రాత్రి రెండు జాములు కావచ్చుచున్నది. మొగ్గవేసిన ప్రాగ్విశాంగన మొగమువలె చంద్రుడు వ్రాలియున్నాడు. వెన్నెలలకు దెల్లదనముపోయి బియ్యపుగింజరంగు వచ్చుచున్నది. ఇంతసేపు గౌతము డిందేయుండెనా? కౌషీతకా! నన్ను బిలువకపోయితివి.

పృథు : అన్నా! మీ రిద్దరు పోట్లాడుకొంటిరికదా!

వేనుడు : చిట్టితల్లీ! అతనికి నాకు పోరాటమా? చంద్రునకు వెన్నెలకు బోరాట ముండునా? కత్తికి దాస పదునుకు బోరాట ముండునా? నాకన్నులకు గంటిచూపునకు బోరాట ముండునా?

గౌతముడు : [ప్రవేశించి] వేనునకు గౌతమునకు బోరాట ముండునా?

వేనుడు : [కొంగిలించుకొని] తమ్ముడా! మంచునీటిలో స్నానమాడి వచ్చితివా? పన్నీటిలో జలకమాడివచ్చితివా? నీ యొడ లింతచల్లనై కమ్మనై యున్న దేమి?

గౌతముడు : ఇందాకటినుండియు నీ గానవాహినిలో స్నాన
మాడుచుంటిసి. తత్సౌరభములో నోలలాడుచుంటిసి.

వేనుడు : చంద్రకేతకిమిదికి రాకపోతివా ?

గౌతముడు : ప్రశాంతమై చల్లనైన వెన్నెలలు కడల్చి
వెచ్చగిల్లజేయుటకు మనస్కరించలేదు.

వేనుడు : తమ్ముడా! నీవు వచ్చితివని యీ సౌధముయొక్క
నూత్న శోభయే చెప్పినది. నీవులేని పవళు నాకు గడచు
చున్నను రాత్రులు కడచుటలేదు. అందుచే నీ తరువాతి
నెచ్చెలియైన వీణనద్దకు బోయితిసి.

గౌతముడు : అన్నా! అన్నా! ఆ వీణను నేను ముక్కలు
ముక్కలుగా జేసెదను. దానిని నా చేతికిమ్ము. అది నాకు
లేని సౌఖ్య మెందు కనుభవించుచున్నది? దాని కాత్మ
లేదు. దానికి ధర్మజ్ఞానలేదు. అందుచేత నది నీతో
బొరుపులేని చెలిమి చేయుచున్నది. అన్నా! నన్నింకొక్క
సారి కౌగిలించుకొనుము. నే సింటికి బోవలయును.

వేనుడు : తమ్ముడా! ఇంక గొంచెముసే పాగుము. ఆ
చంద్రుడ స్తమించువఱ కాగుము. వాడిం కెంతలోనో
అస్తమించెడు. చూడుము, క్రమక్రమముగా నెఱ్ఱపడు
చున్నాడు. తూర్పుదిక్కుంతయు పునుగుపూసిన ట్లగుపడు
చున్నది. పాలుత్రాగు పసిబిడ్డ తన మొగముతో గొంత
భాగ మాక్రమించుకొనగా మిగిలిన మాతృదేవీ స్తనమండ
లమువలె నీ శుక్లాక్షమీపరివర్ధమానార్ధాధికచంద్రబింబము

రమ్యతరముగానున్నది. అతఁ డింకొక్క-కళ సవరించుకొనఁ బోవులోపల నన్ను గాటముగాఁ గొంగిలించుకొనుము. నీ వియోగ పరితప్తమైన నా యీ సౌధదేహాళికి మెఱుంగు పూత వెట్టుము. కౌషీతకా! ఆ మాణిక్యదీపము నట నుండి తీసివేయుము. దానికృత్రిమ దీప్తులచేత గౌతముని ముఖమందలి యకృతిమసౌందర్యము వెగటువేయుచున్నది. పండిన యెఱ్ఱని మొక్కజొన్న గింజలు రాశివోసినట్లున్న యీ చంద్రబింబము చెట్లడ్డము లేకపోవుటచేత మన వంకనే చూచుచున్నది. ఇంకఁ గొంచెము సేపటికిఁ జీకట్లు రాగలవు. దౌర్భాగ్యపుఁ జీకటిలో నీ వెన్నెలతీగవంటి యందము నా మనస్సునకు చూడఁ జూడ బాధకలి గించును. తమ్ముడా! ఇంకవెళ్లుము. నీవంకఁ గనులార చూచితిసి. సన్నుఁ జేతులారఁ గొంగిలించుకొంటిసి. నిన్నుఁ దసవితీర ముద్దువెట్టుకొంటిసి? ఇంక నీవు పోనచ్చును. ఏల యింటికిఁ బోనలె ననుచుంటివి ?

గౌతముఁడు : ఇంటివద్ద నాభార్య నాకొఱ కెదురు చూచు చుండును.

వేనుఁడు : నీ భార్యయూ! ఆమె యెవరు ?

గౌతముఁడు : ఎవ రేమి ? నా భార్యయే

వేనుఁడు : నీవు పెండ్లి యెప్పు డాడితివి ?

గౌతముఁడు : నాచిన్నతనములోనే నా తలిదండ్రులు చేసిరట.

వేనుఁడు : వేనునియాజ్ఞ యేమైనది?

గౌతముడు : రహస్యముగా దేశ మంతట జరుగు నిట్టి
వివాహములను దాకలేక పైపైని దిరుగుచున్నది.

వేనుడు : ఆమె యందక తైయేనా ?

గౌతముడు : పృథుకన్న నందక తై. పృథు సౌందర్యములో
కొంత పుంస్త్యమున్నది. నా భాగ్యయందములో స్త్రీ సోగు
మార్గ మంతయు నున్నది. అది వెన్నెలనత్తి.

వేనుడు : గౌతమా ! స్త్రీలు కామమోహితులైన పురుషుల
కంటి కందకతైలవలె గస్పింతురు కాని, సజముగా
బురుషులే యందగ్రాండు. సజముగా నాగు స్త్రీల సౌంద
ర్యము నచ్చదు. నీయందున్న సౌందర్యము మఱి యెచ్చట
నైనఁ జూపించుము. కనంబడదు. మృగపక్ష్యమలయందుఁ
గూడఁ జూడుము. స్త్రీజంతువులకన్నఁ బురుషజంతువులే
యెక్కువ యందమైనవి. సంగీతము చూడుము. సన్నసి
యాడగొంతుక మెచ్చుకొన్నట్లు లోకము మంచి జిగికలిగిన
భావాభిరామమైన గొంతుకను మెచ్చుకొనలేదు. స్త్రీ
ప్రకృతిలో నొక్కటే ఛాయ. అది సర్వత్ర యట్లేయుండును.
పురుషప్రకృతి యట్లుగాక భావముల కనుగుణముగా
విస్పష్టముగా మారుచుండును. కవిత్వమందుఁ గూడ
నంతియ. ఒక చిక్కని తియ్యని శైలికలవానికవిత
యంతయు భావముల వెంటమారక నొకటేగీతని నడచు
చుండును. భావమునకే ప్రాధాన్య మిచ్చుకవి కవిత్వము
శయ్యలో భావమును బట్టి మారును. కాని, లోకము
ఆశయ్యకు, ఆ స్త్రీసౌందర్యమునకుఁ బ్రాధాన్య మిచ్చు

చున్నది. కాదన్నచో వినదు. పదిమంది నడచినదే త్రోవ.
మన మేమిచేయఁగలము?

గౌతముఁడు : అన్నా! నీవంటి దివ్యపురుషులు జస్తింఁచనే
జస్తింఁచరు. జస్తింఁచినను, నీవంటి మహాప్రత్యేకతా లక్షణ
ములు కలవారినలన లోకమునకు లాభము లేదు.

వేనుఁడు : నాయనా! నీవును నీభార్యయు సుఖముగా
నుండుఁడు. నీ వింకఁ బొమ్ము. [ఒక యుంగరము తీసి] ఇది
వేనుని కానుకగా నీభార్య కిమ్ము.

గౌతముఁడు : అన్నా! ఇంక నే నేగెదను. అదుగో! వెన్నెలను
వదలిపెట్టి కొయ్యబారినట్లు చంద్రుఁడు సశ్చలముగా
నస్తగిరిమీఁద కాలు మోపుచున్నాఁడు [నిష్క్రమించును]

వేనుఁడు : పృథూ! నీవింతసేపు నేనియు మాట్లాడలేదేమి?

పృథు : మీరిద్దరు నన్ను మాట్లాడసచ్చినఁగదా?

వేనుఁడు : ఓసీ దొంగ! నీ మొగము చూచిన నీవును సంత
సేపు మాట్లాడుచున్నట్లే యున్నదే. మాట్లాడకయు సిత
రుల మాటలు మన కిష్టమైనచో మనమును మాట్లాడినట్లే
యుండును. నీవు సరిగా గౌతమునినలెనే మాట్లాడెదవు.
అందుచేత నతఁడు ప్రసంగించుచుండగా నీకు నీవును ప్రసం
గించినట్లే యున్నది.

పృథు : నీకు నిద్ర వచ్చుటలేదా?

వేనుఁడు : నీకు నిద్ర కన్నులవెంటఁ గాచుచున్నది. నీపసి
 కన్నులు మూసికొనుచున్నవి. చంద్రునిఁ జూడుము.
 ఛెంగావిరంగువేసిన సన్నని గుడ్డపేలికవలె నెంత మిగిలి
 యున్నాఁడో? నీకు నిద్రవచ్చుచున్నచో నీవు నాయొడిలోఁ
 బండుకొనుము. పండిన సంపంగిరెక్కలవలె నీ తెప్పలు
 కనీసకలమీఁదికి వ్రాలుచున్నవి. ఓహో! పృథు నా
 యొడిలో నిద్రపోయినది. పసినిద్ర యంతతేలికగా వచ్చును.
 ఇంతలోఁ గన్ను తెరచి యుంతురు. ఇంతలో నిద్రపోవు
 దురు. ఈ ప్రపంచకమతయుఁ బసివాండ్రతోనే నిండి
 యుండరాదా? అప్పుడు స్వర్గమువలె నుండునే. చంద్రుఁడు
 పూర్తిగాఁ బోయినాఁడు. చీకట్లు నాల్గుదిక్కుల నలము
 కొన్నవి. అదియేదో పక్షి కూయుచున్నది. సన్నగా నీల
 వేయుచుఁ జల్లని యీ త్రియామాశృంగాటకముల రక్షక
 భటునివలెఁ గాచుచున్నది. ఓహో! ఆ కూతయేమి
 బాగున్నది! వీణ చివరితంత్రమీఁద గోటితో నిట్లన్న
 ట్లున్నది. శబ్ద మంతయుఁ పకృతి నిండ నున్నది. అది
 గానవిద్యలోనికి నేమూల వచ్చినది? ఆహాహా! ఈ రాత్రి
 యంతయు నిశ్శబ్దమై గంభీరమగుచున్నది. కౌషీతకా!
 నిష్కంచుకను వచ్చి పృథును దీసికొనిపోయి యామెసెజ్జ
 మీఁదఁ బరుండఁబెట్టు మనుము. నే నొక్కసారి సౌధాగ్ర
 భాగమునకుఁ బోయి రాత్రిచేత వావరింపఁబడిన పట్టణ

ముచు జూచెదను. [పరిక్రమించి] ఓహో! యేమి యంద
ముగా నున్నది. ఏమియును గనిపించుటలేదు. కాని,
ఏదో నిరాకారతలో సాకారత తోచి మనస్సున కానంద
మగుచున్నది. నా కీ రాత్రియంతయు మహానందమయ
మైపోయినది. మఱల నా యీ జన్మకు నిట్టిరాత్రి
యింకొక్క డనుభవించునా ?

[తెర]

అ య ద వ అం క ము

ప్రదేశము - కోటముందు.

అంగరాజు : [ప్రవేశించి] కౌషీతకా ! కౌషీతకా !

కౌషీతకుడు : [ప్రవేశించి] ఏదోపిలుపు, ఆజ్ఞ వలె వినబడుచున్నది. మా వృద్ధరాజుడవులుపట్టినతరువాత నా కిట్టి శ్రవణసుఖమైన పలుకు వినబడనేలేదు. ఎవ రాపిలుచునది?

అంగరాజు : కౌషీతకా ! కౌషీతకా !

కౌషీతకుడు : జయము ! జయము మహారాజునకు.

అంగరాజు : ఓయీ ! వేనుని నేను రమ్మంటి నని చెప్పుము.

కౌషీతకుడు : దేవర యాజ్ఞాపించునట్లు [పరిక్రమించి] రాజునకు పిచ్చిపోయినది, పోయినది. లోకము బాగుపడినది, పడినది.

అంగరాజు : ఆర్య ! కౌషీతక ! నే నిదిగో సింహాసన మారోహించుచుంటిని. మహారాజు రమ్మనె నని వేనుని దత్తు ణము తీసికొనిరమ్ము.

[కౌషీతకుడు నిష్క్రమించి - వేనకౌషీతకులు ప్రవేశింతురు]

వేనుడు : కౌషీతకా ! వృద్ధరాజా ? సింహాసన మందుండి నన్ను రమ్మనెనా? ఏమివిచిత్రము! సింహాసన మెక్కినఁగాని రాజు కాఁడాయేమి? రాజైనవాఁడు సింహాసన మెక్కినను రాజే. ఎక్కకున్నను రాజే. రాజ్యము పూర్తిగా

నావశ్యమైపోయినతరువాత మఱల తన కెట్లు వచ్చును?
కౌషీతకా! నీవుపోయి నేను రానంటి నని చెప్పుము.

కౌషీతకుడు : అయ్యా! అట్లు చెప్పరాదు. రాజు సన్ని
ధానమునకు వచ్చితీరవలయును.

వేచుడు : ఆ! ఏమి? ఓకీ! నే నెవ్వడ ననుకొంటివి? వేచుడను.
సింహాసనమందుఁ గూర్చున్నంతమాత్రమున నీపిచ్చివాఁడు
రాజు కాలేదు. రా జెవ్వఁడో చూపించెదను. [సమీపించి]
అంగరాజా! ఎందులకు నన్ను రమ్మంటి వఁట ?

అంగరాజు : నీ వెవ్వరవు? వేచుడవా? నీ రాజ్యమంతయుఁ
జూచినచ్చితిసి. ఎచ్చటఁ జూచినను ధర్మము సిండి తొణుకు
చున్నది. ప్రజలకు స్వస్తిగా నున్నది. రాజు న్యాయముగాఁ
బాలించుచున్నాఁడు. గోబ్రాహ్మణులకు శుభముగా
నున్నది. లోకము లన్నియు సుఖముగా నున్నవి. పర్జ
న్యఁడు కాలమునందు వర్షించుచున్నాడు. పృథివి సస్య
శాలిసిగా నున్నది. దేశము ఖోభరహితముగా నున్నది.
బ్రాహ్మణులు నిర్భయులుగా నున్నారు. పుత్రులు లేని
వారికిఁ బుత్రులు కలుగుచున్నారు. పుత్రులు కలవారికిఁ
బౌత్రులు కలుగుచున్నారు. నిర్ధనులకు ధనలాభము
కలుగుచున్నది. జనులందఱు నూరేండ్లు బ్రతుకుచున్నారు.
నీ రాజ్యమంతయుఁ జూచి వచ్చితిసి. చాల సుఖముగ
నున్నది.

వేచుడు : ఇంక నెట్లున్నది.

అంగరాజు : ఎచ్చటఁ జూచినను ధర్మమే లేదు. ప్రజలకాపదగా నున్నది. రాజు న్యాయముగాఁ బాలించుటలేదు. గోబ్రాహ్మణులకు రక్ష లేదు. లోకము లన్నియు గగ్గోలు పొందుచున్నవి. పర్జన్యుఁడు నీటిచుక్క యయినను గురియుట లేదు. పృథివి సంపూర్ణముగా బీడువేసి పోయినది. దేశము ఖోభించిపోవుచున్నది. బ్రాహ్మణులకు భయ మత్యధికముగా నున్నది. పుత్రులు లేనివారికిఁ బుత్రులు లేరు. పుత్రు లొకవేళ నున్నచోఁ జాత్రులు లేరు. సర్ధనుల కెడలేని దారిద్ర్యము. జనులందఱు నకాలమరణము లందుచున్నారు. ఆయుర్వేదమునం దెఱుఁగని వ్యాధులు ప్రబలి నూటికేబదిగా సిరువదేండ్లు రాకమునుపే చనిపోవుచున్నారు. నీ రాజ్య మంతయుఁ జూచివచ్చితిసి. చాల సుఖముగా నున్నది.

వేనుఁడు : ఇంక నెట్లున్నది ?

అంగరాజు : దేశ మంతయు రెండుభాగములు. వైన్యలు అవైన్యలు. అవైన్యలకు రక్ష లేదు. వారి కిండ్లులేవు. భార్యలు లేరు. బిడ్డలులేరు. తినఁ దిండిలేదు. కట్ట గుడ్డ లేదు. నోరు మెదపినచో వారిని వైన్యలు చంపుచున్నారు. రెండవవారు వైన్యలు అన్నము లేకపోయినను లోపల గంజిత్రాగి వీధిలో మీసములు మెలిపెట్టుచున్నారు. మరలవారిలో వారికి భేదాభిప్రాయములు. వారును కొట్టుకొనుచున్నారు.

వేనుఁడు : ఇంక నెట్లున్నది ?

అంగరాజు : దేవాలయములలో వేనుని బెట్టి బూజించుచున్నారు. స్వాత దేవాలయములను బడ గొట్టుచున్నారు. అడ్డమువచ్చినవారిని గొడ్డళ్ళుపెట్టి నరకుచున్నారు. భార్యలందరు భర్తలనువదిలిపెట్టి పోవుచున్నారు. వేదమెచ్చటను వినబడుటలేదు. వినంబడినచో నపశ్రుతి కాక యింకొకరీతి లేదు. తపస్సులేదు. దమము లేదు. సత్యములేదు. శమము లేదు. నిష్ఠలేదు. పాతిన్రత్యము లేదు. ఉన్నది యనఁదగిన దేదియు లేదు.

వేనుఁడు : మజ్ఞారే ! వేనమతము బాగుగాఁ బ్రబలినది. వేదమతము సర్వనాశమయినది. నీ సింహాసనము నీ వెక్కియ రాజువు కావు. వేనునియాజ్ఞ సర్వదిగ్విధాఫాలభాగములఁ గస్తూరీ తిలకమువలెఁ బ్రకాశించుచున్నది. మృత్యువా ! మృత్యువా ! నీదోయి మాహాత్మ్యము. వేనరాజు మతమింత ప్రబలుటకు నీ దోశ్శక్తి కారణము. వేదమతము సర్వనాశమైన తరువాతఁ బ్రపంచకమం దంతటను వేనుఁడే దేవుఁడు.

అంగరాజు : ఓయీ ! వేనుఁడా ! నాస్తికత్వము నీ మూర్తి తొల్చినది.

వేనుఁడు : లేనిభగవంతుని సృష్టించి యా భగవంతుఁడు లేడన్న వానిని నాస్తికుఁడనుట వెర్రివారలు నేర్చుకొనిన తెలివితేటలు. ఇట్టి దుష్టసిద్ధాంతము లన్నియు భిన్న భిన్నములు చేయుటకే నేను పుట్టినది.

ముసలిభట్టు : [ప్రవేశించి] వేనమహారాజా ! నీ వొకయవ
తారమూర్తివి. రాజా ! ప్రొద్దు వాటారినది.

వేనుఁడు : నీ వెవ్వరవు

ముసలిభట్టు : నేను విసీతభట్టు వియ్యంకుడను. అయిదురోజుల
క్రింద నా మనుమని మూన్నాళ్ళక్రింద నా కుమారుని
నీవు చంపితివికదా ? నేడు నన్ను జంపుము.

వేనుఁడు : నా యాజ్ఞాతిరస్కారముచేసినచో నట్లే.

ముసలిభట్టు : ఇదిగో !

ఓహో ! వేనధరణీధవ ! మతిజితసకలపూర్వరాజరి ! తృణీ
కృత సర్వపూర్వరి సిద్ధాంత ! ప్రత్యక్ష మృత్యుదేవత !
ఓయీ ! ప్రొద్దు వాటారినది. బ్రాహ్మణాఋషి ప్రదాన
ముల తోడులేక సూర్యదేవు డేకాకియై మందేహులకొల్ల
లకు తన్నుఁదాబురికొల్పుకొనుచున్నాఁడు. రాజా ! ఈ
సాయంసమయమున నీరాజసౌధము శ్మశానవాటికవలె
భగ్గునఁ దగులఁబడి పోవుచున్నది. పాపము నీమొగసాల
యందుఁ బూర్వమువలె నగారా మ్రోతలు మేఘధ్వను
లనుకొని నెమళ్ళు నృత్యము చేయుటలేదు

తనకిరణాలి నల్దెసలఁ దాపము వెంచిన నేల నెండఁజే

సిన జగమెల్ల బిట్టుగఁ గృశించఁగ మాడ్చిన తీక్షణభానుఁ డ

లన మలుకొండపై నొరుగులాగునఁ దోచెడి, కాని తీవ్రతా

ఖని యుపసంహరించడు జగత్ప్రళయకృత్యయైన వేడిమిన్.

వేనుఁడు : భేష్ ! ముసలివాఁడవైనను నీవే పడుచువాఁడవు.
ప్రళయ మార్తాండుఁడైన వేను నింత వ్యంగ్యముగాఁ
దిట్టినవా డింతనరకు లేడు. నీమనుమని వ్యంగ్యము పసిగా
నున్నది. నీకుమానుని వ్యంగ్యము మధ్యమముగా నున్నది.
నీవ్యంగ్యమో ప్రౌఢమై రమ్యతరముగా నున్నది. ఓయీ !
నీ పే రేమి ?

ముసలిభట్టు : కాలభట్టు

వేనుఁడు : నీ కేమికావలయునో కోరుకొనుము.

ముసలిభట్టు : నాకు నీ చేతిలో మృత్యువు కావలయును.

వేనుఁడు : అది యడుగ నక్కఱలేదు. ఇదివరకే సిద్ధించినది.
' పాపము ! నీవొక్కడవే యొంటరిగాఁ జనిపో నేల? నీకుఁ
దోడిచ్చెదను. ఓరీ ! కౌషీతగా ! నీవు వీనికిఁ దోడుపొమ్ము.

అంగరాజు : ఓయోయి ! ప్రళయసూర్యుడా ? ఏల నోయి
మాపొలా లింత మాడ్చి మంగలమునఁ బెట్టెదవు ?

లోకబంధుఁడవు నీలోన లోకావలి
కాకలంబడి మాడి కమరిపోమెకునట్లు
భీకరాకృతి పూని బెట్ట నానాదిశా
శ్రీ కావీరిగ మాట్పించెడుబో పొగల్.

కౌషీతకుఁడు : ముసలిరాజున కింకను విచ్చిపోలేదు.

వేనుఁడు : ఎవఁడురా అక్కడ వీరి నిద్దరి నురితీయుఁడు.

[ముగ్గురు నిష్క్రమింతురు]

అంగరాజు : అయ్యో ! అయ్యో ! నాకు బిచ్చియెక్కుచున్నది.
శాతముఁడు : [ప్రవేశించి] ఆహా ! ఇనియొక కృత్రిమ
వ్యూహము.

అమరచి యెవ్వఁడో నొక మహావిషమంబుగఁ జెప్పజొచ్చెను
కము బహుధా గతానుగతికంబుగఁ బోయెడి వారివెంబడిక
దమరిమ యల్పబుద్ధులకు దాటివసంగుటలే మృషలే విచార
ర్యములు మనస్సుచేతనని యచ్చటఁ బట్టమ బుద్ధి కొంచెముకా.

అదికాదు కాని యీవిద్యాశాలలయందుఁగూడ విషయ
చర్చలోఁగూడ వేనరాజునెడల ద్రోహముండునా? యథార్థ
విషయవిజ్ఞాన మిచ్చటఁగూడఁ గలుగరాదు కాబోలు
నేబాను ! ఇచ్చటఁగూడఁ గలుగరాదేమి? ఇచ్చటనే
కలుగరాదు.

శ్రీదము వేద మిచ్చట నశించవలెక సకలార్థ దేవతా
వాదము లీ శ్మశానఘనవాటికలోఁ బొగవెళ్లఁగావలెక
పాదులుపెల్లగించి ఋషివాక్యము లింతయు నేర్పకుండ ప
జ్ఞాదళినంబు వర్తకముసాఁగెను వేనుని పాఠశాలలక.

ఓహో ! వేదమాతా ? తల్లీ నీకైన దయలేదా ? దేశ
మంతయు. వేనునియనుగ్రహ మెట్లు సంపాదించునా
యనియేకాని వేదమిట్లు నశించిన దని దిగులెవ్వరికిని లేదు.
ఎవరిది ? కాదుకాదు మామన్నదనుచున్నారు ఓహో !
గోష్పాదమాత్ర కేశబంధమాత్రపరిశిష్టవైదికత్వమువారా!
స్వాములారా ! మీరే సగము వేనునకు రాజ్యము పంచి
పెట్టినది. మీకుఁ గేశబంధముల యందున్నంతప్రేమ

వేదములందు లేదు. విభూతిపిండికట్లయందున్నంత వాంఛ
సత్యధర్మదయా శౌచములందు లేదు. బిళ్ళగోచీలయం
దున్నంత యపేక్ష వేదసాదలయందు లేదు. అయ్యా!
వేదమతమును నిందించకుడు. గోచిపాతమత మనకుఁడు.
దానియఁడు మీకుఁ దెలియని మహర్థములున్నవి. అది
“ఆత్మనత్సర్వభూతాని” యన్న వాక్యార్థము సర్వ మాన
వుల హృదయములం దుండవలయు నన్న మతము!
అడుగో! అంగరాజు! మొగమున వస్త్రము కప్పకొని
యుత్తరాభిముఖుడై పోవుచున్నాఁడు. ఏలనో? ఆహా!
ఎంతవాని కెంతస్థితి వచ్చినది.

ఒక్కనాఁ డీ రాజుదిక్కామినీగండలమందహాసవత్కమ్రకీర్తి
దిక్కవోయినమోముపెట్టుక యీరాజు నెచటికో తా నిట్టులేగుచుక్కి
ఒక్కనాఁ డీ తేను మొక్కవోనిపరాక్రమన్సూర్తిజితదిశామండలుండు
సుక్కిపోయినమేన నొక్కఁడై యీరాజు నెచటికో తా నిట్టులేగుచుక్కి

ఒక్కనాఁ డీ ధరాపతి యువధివేల
నొడిగిన ధరాసతికి మణు, లులివు లొలయు
రతనిమొలనూలు చెరివిన రసికచూలి
ఒక్కడినాఁడు చను టేచికో తెలియదు.

అయ్యా! అంగమహారాజా! ఏటికట్లాక్కడవు దిగులుపడిన
మొగముతోఁ బోయెదవు. [తనలో] ఈ రాజునకు మతి
భ్రమణము కలిగినదని యీయన యడవులఁబట్టిపోయెనని
చెప్పకొనుచున్నారు. అంతఃపురమున నా కిన్నాళ్ళు కనం
బడలే దీయన. చెలిమి కలనాళ్ళ వేనరాజీయన ప్రస్తావన

చేయనీయలేదు. ఆహా! యీముసలిరాజు రాజులేని నగరము
వలె ధర్మము పరిత్యజించిన బుద్ధివలె కరుణాస్థానమై యిట్లు
పోవు చున్ని విరోధుల గుండెలుకూడఁ గరగుచున్నవి.
అవునవును. విరోధులగుండెలు కరగునుగాని వేనుని
గుండెలు కరుగుటలేదు. రాజా! నీపగతీర్చెదను. తీర్చెదను.
తొందరపడకుము. కఠినమైన నా హృదయములో శుక్లాక్షమి
రాత్రి సోకుమార్యము తెచ్చినది. కాని నేటి పాఠశాలా
వృత్తాంతము మరల నాయెడంద బిరుసెక్కించినది. అహా!
వేదములు అపౌరుషేయములు కావటం. అవి రెండువేల
యేండ్ల క్రితము వ్రాయఁబడినవట. అబ్బో! వీరు కొత్త
రీతగాఁ జదివిరట వేదములు! అందుచే వారికిఁ దెలిసినటు
వేదార్థములు ఋషులకుఁ దెలియలేదట! ఛీ! ఛీ! అశ్రో
న్యములైన యిట్టిమాటలు విసికూడ నా మేనిలోఁ
బ్రాణము లున్నవిచూడు?

ఇదె ప్రతిన పూనుచుంటిఁ ద్రయీమహర్థ
ముల కపార్థ మెవ్వఁడు చేసె ముసలిరాజా
నెవఁడు నిజరాజ్యపదవీబహిష్కృతునిగఁ
జేసె నాకత్తి యానెత్తుచేతఁ దడిసె!

ఈ ముసలిరాజుతో మాట్లాడుదునా! కాదు! కాదు! ఇతని
గుండెలో నేనులనో పుత్రీస్నేహము పచ్చిగా నుండ
వచ్చును. నా సశ్చయ మీసారి బెసగరాదు.

[నిష్క్రమించును]

అంగరాజు :

ఎవనికి వాడె రా జీ జగమ్మందున
ఎనిమార్గము వానిదే జగమ్మందునఁ
దవిలి పూర్వలత్రోవఁ దారాడెన నటంచు
భువి జెప్పుటేలనో బుద్ధిమాలినవారు

వేనుఁడు : [ప్రవేశించి] ఈపిచ్చివాఁ డిట్లే తిరుగుచున్నాడు.
ఇతనివలన నా కేమైననాపదరాఁ గలదా ! రాదు . జను
లితని ననుసరించి జగమ్మన గల్గోలము తీసికొనిరారుగదా!
ఇతనిని గారాగార బద్ధునిజేయ వలయునని యున్నది. వల
దని యున్నది. నా ప్రయత్నము లితనివలన వృథాకావు
గద! ఇతఁడు పూర్తిగాఁ బిచ్చివాడై నచో భయుములేదు.
కాని యితని పిచ్చిలో నేదో రహస్య మున్నది.

అంగరాజు :

ప్రతివాఁడు తన నూర్మభావముల్ ప్రకటించి
మతి పురంకరమంత్రిమాడ్కి నభినయించి
హతమైన లోకమ్ము లభినవస్థికముల్
గతిచేసితి నటంచు గంతులు వేసెడు.

వేనుఁడు : ఇతనిపిచ్చి యీరీతిదై నచో భయము లేదు.

[నిష్క్రమించును]

అంగరాజు :

అస్మదంతరము మహాభారవహ మయ్యె
విస్మయంపడి నేను వెట్టినై తిరుగంగ
అశ్మికల్పమ్ము నాయంతఃస్మృతఁగూడ
'అస్మి' యం చీ భార మావహింపఁగ నేల?

గౌతముడు : [ప్రవేశించి] ఈయనను వదలిపో నెంచెయి
నాలో నేదియో నన్నితనిని వదలిపోనీయలేదు. ఈయన
మొగమ్ము చూచిన నేమో మహలోచన చేయుచున్న
ట్లున్నది. ఆ యాలోచన యేమో తెలియలేదు.

అంగరాజు :

పరగ నాలో బాడబజ్జాల యున్నది
తరుముచున్నది దాని దాగి యీ యనిలమ్ము
పెరిగి నాలో వహ్ని భీషణమ్ముయిపోయి
మరిగించి నాగుండె మాదచ్చనో వెడలనో?

గౌతముడు : ఈ రహస్యమేమో? ఈ ముసలిరాజు మరల నీ
వీధినెంటఁ బోబోవుచున్నాడు. నే నటు తిరిగివచ్చెదను.

[నిష్క్రమించును]

అంగరాజు :

అప్పుడే నానుండి యావిర్భించి యీ
నిప్పు దిక్కుండలాంధీభవద్దూమమ్ము
గప్పుకొన్నది ఫాలగండభాగములందు
మప్పుకొన్నది దిశామానినీచయమందు

వేనుడు : [ప్రవేశించి] ఇతనిని వదలిపో బుద్ధిపుట్టకున్నది.
ఇతనిని నెమ్మదిగా రాజసౌధమునకుఁబిలుచుకొనిపోదునా?

అంగరాజు :

ప్రాగ్దిశాంగననేత్ర పాణిజాతములందు
దిగ్గంతదంత కాంతిస్ఫోరకములందు

ద్రాగీప్తి మన్నవ్యతారకాకృతుఃంను
దృగీప్తి నాయుది తెచ్చె నెర్రదనాలు

వేనుడు : ఇతనిని సాధుమార్గమున రాజసాధమున కాకరించెదను. [సమీపించి] అంగరాజా! నిన్ను పృథు చూడఁగోరుచున్నది.

అంగరాజు :

ఆ భాగ్యవన్ముక్తి కత్యభాన్యుఁడ నాకు
నీ భూమిలో నిందియేమి సంబంధంబు
ప్రాభాతనూత్న నీరజకాంతికలకనుల్
నా భీకరాక్షి సంతానమ్ము నెటు లొర్చు?

వేనుడు : ఇతడు నచ్చునట్లులేను. [సప్రస్కమించును]

అంగరాజు :

ఓ నామనస్సులో నున్న బాడబవహ్ని
నే నెఱుంగకయుండ నీవు బాహిరహ్ను
ప్రాణముల్ నీమీదఁ బట్టియుంచితి నింత
కాని న నీ వెఱుంగక కనుదించు.

గౌతముడు : [ప్రవేశించి] ఈయనవద్ద నేదో మహారహస్యమున్నది. ఆ రహస్యబహిర్గమనము చేసినచో నేమగునో! ఈయనను నాగృహమున కాకరింతును. [సమీపించి] నృద్ధరాజా! ఎండకు వాని కిట్లేల తిరిగెదవు. నేను గౌతముఁడను, నాయింటికి రమ్ము. అచట నీ ముసలినాళ్ళు నేను నిన్ను బోషించెదను.

అంగరాజు :

నామెదలొనున్న నామహాగ్నిజ్వాల
నామెద మండించనైన మండించు లే
దామెనో తునియాస లడగి తానే చచ్చు
నామెబో నీ కేల యడియాస లీ కీతి ?

గౌతముడు : ఇతనిని దీసికొని పోరాడు. కాని యీయన
ననుసరించియే యుండవలయును.

అంగరాజు :

ఈ మహాగ్నులతాప మే నోర్వఁగాలేను
ఏ మంచు కురియునో యిదిట నన్నాశెలు
నా మనోపీఢిలోనన యింకిపోయెబో
ఏ మహాంశోధిలో నీతాప మణఁగునో?

[తేర]

ఆటవయంకము

కోటముందు

పృథువు : మరల నీరాత్రి యంగరాజు పూవులన్నియును
గోసికొనిపోయెను. ఛీ! అంగరా జేమిటి? మాపితృపాదులు
తోటలోని పూ లన్నియుఁ ద్రొంచుకొనిపోయినారు.
దేసికో? రాజ్యలక్ష్మీదేవియైన నా శల్లి సునీధాదేవిని
బూజించుటకుఁ గావలయును.

భూదేవి : [ప్రవేశించి] పృథూ! పృథూ! మీ తండ్రి సునీధా
దేవినే పూజించును. ఆమె నిజముగా రాజ్యలక్ష్మి కాదు.
అంగరా జామెయందు రాజ్యలక్ష్మినారోపించుచున్నాఁడు.
నేను నిజముగా రాజ్యలక్ష్మిని. నీ వా పూవు లన్నియుఁ
దెచ్చి నన్నుఁ బూజించుము.

పృథువు : ఈ ధ్వని యెచ్చటిది? ఇచ్చట నెవ్వరును లేరే
యీగోవుతప్ప. ఈ గోవు మాట్లాడియుండునా? గోవు
మాట్లాడుట యేమి?

భూదేవి : ఓయీ! నేనే మాట్లాడినది.

పృథువు : నన్ను ఓయీ! అనెద వేమి? నేను కన్యనుకదా!
నీవేనా మాట్లాడినది? ఓహో! యీ గోవెంత రమ్యముగా
నున్నది. ఈమె మూపురము కైలాసశృంగమువలె శృంగ
ములు గంగాసింధునదులవలె నీమె పొదుగు రాజనాలు

పండు సారవంతమైన పొలమునలె నీమె పుచ్చము ధాన్య
లక్ష్మికి వీచిన వింజామరనలె మనోహరముగా నున్నవి.
నా కీమెను జూచినఁ గౌఁగిలించుకొని ముద్దాడనలె నని
పించుచున్నది.

భూదేవి : రాజకుమారా! నీ కన్నులు, తెల్లని చూపులు
మెరుపులై, నల్లని చెప్పలు చిరుమొగిల్లె, చూచినంత
మేర దయానరములు కురిపించి సస్యకారకము లగుచున్నవి.
నీ దీర్ఘబాహువులు పైఁడినాగేశ్వరనలె నున్నవి. ఇంక
నీవు పోలాలు పండించుము.

పృథువు : ఈగోరూప నన్నుఁజూచి పురుషుఁడుగా భ్రాంతి
చెందుచున్నది.

భూదేవి : నీవు నాయందు గోవుగా భ్రాంతి చెందుచున్నావు.

[సిష్టామింతును]

పృథువు : ఈమె యెవ్వరో స్త్రీమూర్తి. ఇంతవఱకు గోమూర్తి
వలె భాసించినది. తిరిగిపోవు నీమె పిరుందులు నదీ
పై కతములవలె, సన్నని వలిపపుఁ బొరలచేఁ దెల్లసనీటి
సన్నని పొరలు ప్రవహింపించు చున్నట్లున్నవి. ఈమె
నాయెందేమొ పురుషత్వ మావహింపించినట్లున్నది. నే
నీమెను వర్ణించుచుంటిని. నాహృదయ మేమొ చివురాకు
ముదురాకుగా మారఁబోవుచున్నట్లు తెలిసీ తెలియని
యొక విచిత్ర పరిణామమును బొందుచున్నది.

ఒకవంక నవనీతనుకుమారమైయుండి ఒకవంకఁ బ్రౌఢమై యుబుకఁజొచ్చె
ఒకవంక నిది కుడించుక సులజ్ఞాకమై విప్పారి యీవంక విస్తరించె
ఒకవంక బెదరులేటికి సాటియనిపించి యొకవంక నైశిత్య ముజ్జ్వలించె
ఒకచోఁదనకుఁదాస యుండలేననిపించి యొకచో స్వతంత్రత కోహటించె.

వేనుఁడు : [[ప్రవేశించి] ఇదేమి? పృథు పృథుగా లేదు.
ఈమెలో నేదియో మార్పు కలుగుచున్నది. నాకు మిగిలిన
బంధు వీమె యొక్కతెయ్. ఇదికూడ నన్ను ద్రెంచుకొని
పోవునా? పృథూ! పృథూ!

పృథువు : వేనా! వేనా!

వేనుఁడు : నన్ను ఇంక 'అన్నా' యని పిలచెద నంటివికదా?

పృథువు : కాదు; వేనా యనియే పిలచెదను.

వేనుఁడు : ఏమో! మగవానివలె మాటాడుచుంటివి.

పృథువు : స్త్రీలు నన్నుఁ గామించుచుండఁగా నేను మగ
వాఁడను కాక స్త్రీ నెట్లగుదును.

వేనుఁడు : ఆ స్త్రీలు పురుషు లేమొ?

పృథువు : కాదు కాదు. పురుషులే స్త్రీలు. స్త్రీకి సీమంతిని
యని పేరుకదా? పురుషులే సీమంతమును ధరింతురేని
వారును స్త్రీలే.

వేనుఁడు : న న్నెక్కసక్కయము లాడుచున్నావా?

పృథువు : నీ వేమి స్త్రీవా?

వేనుఁడు : నీవు పురుషుఁడవు.

పృథువు : నేను పురుషుడ నై నచో నీకు రాజ్యము లేదు.

వేనుడు : ఎందుకు లేదు? నేనే పెద్దవాడను.

పృథువు : అదీ నాకన్నులలోఁ గన్నులుంచి చెప్పము.

వేనుడు : పృథూ! నీవు పురుషుడవై నచో నేను నిన్నుఁ జంపెద నని నీ యూహ. వృద్ధరాజిట్లే యనుచుండెడివాడు. నీ కతఁడే యీ యూహ కలిపించినది.

పృథువు : [తనలో] మాతండ్రి నన్నితఁ డుండగా నెపుడు నిదురపోవద్దనెను. కాని, మొన్నరాత్రి యట్లు జరిగినది. ఏల యట్లుచెప్పెనో? ఒకవేళ నేనట్లు నిదురపోయినచో నా కాపద మూడు ననియెను. ఏమి మరి యట్లేమియు జరుగలేదుకదా? నిదురపోవుచుండఁగా వేనుడు నన్నుఁ జంపునా? వేనునకుఁ దన చెలియలిమిఁదఁ జాలప్రేమ. అట్లు చేయఁడు.

వేనుడు : తమ్ముడా!

పృథువు : నేను నీకుఁ దమ్ముడనా? చెలియలినా?

వేనుడు : ప్రసంగబలముచేత నట్లు వచ్చినది. పృథూ! ఏమి యాలోచించుచుంటివి?

పృథువు : అంగరాజు మరలఁ బూవు లన్నియుఁ గోసికొని బోయెను.

వేనుడు : వానితో నేమి చేయును?

పృథువు : సునీధపాదములు పూజించును.

వేనుడు : సునీధ నతఁడు చంపలేదందువా?

అంగరాజు : [ప్రవేశించి] అతఁడు వేనునివలె రాక్షసుఁడు కాఁడు.

వేనుఁడు : పిశాచము.

అంగరాజు : నిజమేను. వేనుఁడు రాక్షసునివలె మనుష్యుల జంపుచున్నాఁడు. అంగరాజు వారికిఁ బ్రాణప్రతిష్ఠచేసి వారలను పిశాచములను జేయుచున్నాఁడు.

ఒక పిశాచము కోటకొమ్మున నులిమి మోచినది

ఒక పిశాచము కోటముందర నురుకు వెట్టినది

ఒక పిశాచము రాజుగదిలో నుండి పోయినది

యీ పిశాచము రాజుముందర నీరులాడినది.

వేనుఁడు : పృథూ ! యీ పిశాచములు మనల వెంటాడుట యింకెన్నినాళ్ళు ?

అంగరాజు : కొత్త కొత్త పిశాచముల కేమయ్యెదవు ? ఈ ప్రాంతపిశాచమునకే యింత బెడరెదవు.

వేనుఁడు : నన్ను మనుష్యపిశాచమువలె నిజమైన పిశాచములు బాధపెట్టలేవు.

అంగరాజు : నిజమైన పిశాచము లున్నందువా ?

వేనుఁడు : అవి లేవు. ఎట్లుండును ? ఉండవు.

అంగరాజు : అవి యున్నను నుండకపోయినను మనుష్యపిశాచములుమాత్రముండును. నేనుమాత్రము పిశాచమనుకాను. పిశాచమనఁగా మాంసము తినునది. నే నవైనయ్యల

మాంసము తినుచుంటినా? వేనుఁడు పిశాచము. లోకము నందలి జనులను జంపి వారిమాంసము తినుచున్నాఁడు.

వేనుఁడు : నేను వారిమాంసము తినుచున్నానా?

అంగరాజు : వారిమాంసమే వారిధనము, వారిమతము. అవి రెండును నీ వారగించుచుంటివి గాన వారిమాంసము తినుచున్నట్లే.

పృథువు : అందుచేతఁ బిశాచమవు నైనట్లే.

వేనుఁడు : అయినచో సిన్నుఁ దినెదను, తినెదను

పృథువు : అమ్మా! నాకు భయమువేయుచున్నది.

[సిష్కామించును]

వేనుఁడు : పృథు పసిపిల్ల. నీవు దానిని భయపెట్టితివి.

అంగరాజు : నే నేల భయపెట్టితిని? పిశాచము భయపెట్టి నది. నన్నుఁ జూచి యేల భయపడును?

మిగిలి మొగమున నాకు మిడిగుడ్లు లేవు
ఎగచి మాంసపుఁదృష్ట యెడఁదలో లేదు
మిగిలి మొగమున నీకు మిడిగుడ్లు కలవు
ఎగచి మాంసపుఁదృష్ట యెడఁదలోఁ గలదు.

[సిష్కామించును]

వేనుఁడు : ఛీ! ఛీ! ఈవృద్ధరాజు నెన్నిసారు లూరకే పోనిచ్చు చుంటిని. ఓయీ! సిన్నుఁ గారలోనుంచుట కింతసేపు పట్టదు. కాని పృథు అడ్డము వచ్చుచున్నది. సునీధ వెడలి

పోయినందుకే యామె చిక్కి సగమైనది. నిన్నుఁగూడఁ జెరలో నుంచితినా, ఆపసిపిల్ల లేతయెద యొర్చుకొనలేదు. లేకున్న నీయాట లింతగా సాగవు.

అదిగో! ప్రొద్దు క్రుంకుచున్నది. కత్తితో నరుకఁబడి రక్త సిక్తమైన శిరస్సువలె సూర్యుఁడు పశ్చిమశిఖరిఁ దోచు చున్నాఁడు. పిశాచములు తమముంగిళ్ళు నెత్తురులతో నలుకుకొన్నట్లు దిక్కులన్నియు నెఱ్ఱవడినవి. ఓహో! ఈడేగ యాకాశమునఁ దాను పక్షుల నన్నింటిని వేటాడి వేటాడి ప్రొద్దుక్రుంకుటచేఁ గనులు తెలియక సత్త్వముడిగి నట్లు వ్రాలఁబోవుచున్నది. క్రమముగాఁ జీకట్లు హెచ్చు చున్నవి. ఇదిగో యీ గుడ్ల గూబ పిశాచమువలె నాచెట్లు తొఱ్ఱిలోఁ దొంగిచూచుచున్నది. నిజముగాఁ బిశాచము లున్నవా? లేవులేవు.

[తెరలో] ఉన్నవి ఉన్నవి.

వేచుఁడు : ఈధ్వని యేమి? ఇది యెచ్చటినుండి నచ్చినవి? ఎవరైన నిం దెందైన దాగియుండి యిట్లునుచున్నారు కావలయు. ఓరి! ఎవఁడురాసీవు? వేనుసతోనా నీకుఁ జెర లాటలు.

[తెరలోఁ బెద్దనవ్వు]

వీఁడు నన్నెవ్వడో పరిహాసించుచున్నాఁడు. నాయంతఃపుర మున నాయాజ్ఞ యిట్లు తిరస్కరింపఁబడఁగా నేను బ్రతికి యెందును?

[తెరలో] మనుష్యుల ప్రాణములు తీయుటకు.

వేనుఁడు : మనుష్యుల ప్రాణములు తీయుటకా? ఓరీ! యెనఁ
డురా నీవు! వీఁడెవడో వెదకెదను.

[కోటపై నుండి ధ్వని] : వెదుక నక్కరలేదు. తలయెత్తి
చూఁడుము. నేను విసేతభట్టు తలకాయను. నేను పిశా
చము నైతిని. నేను నా మనుమఁడు నా అల్లుడు
నా వియ్యంకుఁడు మే మందరము పిశాముల మైతిమి?
నీ కొరకేసుమా! నీ రాజ్యమును నిన్ను నాశనము చేయు
టకు. నీ మనస్సులో రాక్షసుల నాడించుటకు. పిశాచ
ములు లేవు! లేవు!

[పై నుండి విసేతభట్టు ప్రవేశించుచు]

విసేతభట్టు : రాజా! నీకు వైతాళికగానము చేసిపెట్టుదునా ?
రాజా! ప్రొద్దు క్రుంకినది. ప్రొద్దు క్రుంకినది.

మొగమున మసిపూసి ముండితమైన
సిగపైన బొమికలచిన్నారీపేరు
తగిలించి మిడిగుడ్లుదాతమై మెరయు
ఁగిలి నాట్యముసేసె రాత్రిపిశాచి

జాజా! రాజ! నాకవిత్వము చూచితివా! కులక్రమాగతమై
సంప్రదాయము ననుసరించి వచ్చిన కవిత్వము నీకు
రుచిగా లేదు. ఇదిగో యీ కవిత్వము చూడుము. నేను
పిశాచము నైతిని. ఇదిగో పిశాచకవిత్వము వచ్చినది.
నీవును పిశాచమువే కాన నీ కీ కవిత్వము చాల బాగుండ
వలయును.

వేనుఁడు : వీఁడు సర్వథా విసీతభట్టువలెనే యున్నాఁడు. చని పోయిన విసీతభట్టునకుఁ బ్రాణము లెట్లు వచ్చినవి?

విసీతభట్టు : అంగరాజు నాకుఁ బ్రాణములుపోసెను. అది నీ కిందాక చెప్పెనుకదా? ఇంకను దెలియలేదా?

వేనుఁడు : ఆ! సరిగా అంగరా జిదే మాట యనెను. ఆ సంగతి వీని కెట్లు తెలిసినది?

విసీతభట్టు : పిశాచములు మనుష్యపిశాచములవలె నేకదేశ జ్ఞానములుకావు. మనుష్యపిశాచము తనకు సర్వజ్ఞత యున్న దనుకొనును. తన కున్న కించిద్ జ్ఞానమునకే తబ్బిబ్బులగును. ఓసి ఓసి మనుష్యపిశాచమా! నీ జ్ఞానము కొద్ది. నీ జ్ఞానముయొక్క కించిత్త్వమే నీకు నాశము తెచ్చుచున్నది.

వేనుఁడు : ఛీ! ఛీ! నీ వ్యర్థోపన్యాసము లింక నాపి నా మార్గమునుండి తొలగుము.

విసీతభట్టు : నేను నీకుఁ గైవారము చేయవచ్చితిని. నీ చేత నురితీయించుకొన వచ్చితిని. రాజా! ఇదిగో కైవారము చేయుచున్నాను. ఓహో! వేనమహారాజా! ఓహో! పిశాచబంధూ! ఓహో మృత్యుదేవతాసహధర్మచారి!

మాంసములతో శెత్తుకులతో మాయున్నవి జనులమెదడులు
అంశములు ఖండించి కండలు నావపోవులు పెట్టియున్నవి
ప్రాంశువులు తొడకండ లున్నవి, వడ్డనము చేసిరి, పిశాచులు
దంశములు నంజుకొని శెత్తుకు త్రావుచువు రావయ్య వేనుఁడ !

వేనుఁడు : ఛీ ! ఛీ ! నన్ను వదలిపెట్టి పొమ్ము. లేదా ! యీ కత్తితో నీ కుత్తుకవరకు రెండుగా నరకెదను.

విసీతభట్టు : [పకపకనవ్వి] ఓయోయి! శూరమాళి! ఓయోయి! పరాక్రమార్జిత త్రిలోకీ! ఓయోయి! దోర్దండకౌశ్లేయ సంరక్షితా క్షీణవర్ణాశ్రమాచార ధర్మప్రభౌ వాభిరామా ! ఓయోయి! అభినవమృత్యా! చచ్చిపోయిన శవమును నరకెదవా ? నరుకవద్దు ! నరుకవద్దు ! నన్ను నరకినచో నొకవేళ నీ కీర్తులు దిగంగనల చీరలయంచుల నద్దుకొను నేమో ? వారి కన్నుల కాటుక కాసిపించదేమో ?

వేనుఁడు : వీఁడు పిశాచమైకూడ రమ్యముగాఁ బ్రసంగించుచున్నాఁడు.

విసీతభట్టు : అది పూర్వవాసనలే. నన్ను చంపవా! చంపుచంపు.

వేనుఁడే : ఇదిగో నరకుచున్నాను.

[కత్తివిసరును, విసీతభట్టు - నిష్క్రమించును]

వేనుఁడు : ఓహో! ఇది విచిత్రముగ నున్నది. పిశాచములు నిజముగా నున్నవా యేమి కర్మము! ఇదియేదో భ్రాంతి. ఈవృద్ధరా జేదో తంత్రముచేసి పోయినాఁడు. వీని నీసారి వదలిపెట్టరాదు. ఇందు వృద్ధరాజు తంత్ర మే మున్నది ? నామనస్సే యూరక భ్రాంతి పెంచుకొన్నది.

ముసలిభట్టు : [ప్రవేశించి] ఓయీ ! మిథ్యా వాది ! మనసు
భ్రాంతి పెంచుకోలేదు. మే మున్నాము. మాది గాలి
యాకారము. నీ కత్తివిసరుట లిచ్చటఁ బసికిరావు.

వేనుఁడు : నీ వెన్వరవు?

ముసలిభట్టు :

ఒకపిశాచము కోటకొమ్మున నుడిమి చూచినది

ఒకపిశాచము కోటముంపర నురుకు వెట్టినది.

నేను వినీతభట్టు వియ్యంకుఁడను.

వేనుఁడు : నా కీ భ్రాంతి విడిపోవుచున్నదేదు.

ముసలిభట్టు : ఇది భ్రాంతికాదు, ప్రత్యక్షము. ప్రత్యక్షము
దాటి యేదియు లేదన్నవారికి మేము భ్రాంతి. ఓయీ!
నీకన్నులకన్న నీచెవు లుత్తమములు. నీ బహిరింద్రియ
ములకన్న నీయంతరింద్రియము లుత్తమములు. బహి
రింద్రియములు గ్రహించలేని నంతరింద్రియములు గ్రహిం
చును. బహిరింద్రియములు గ్రహించలేనివి నీవు లేవందువు.
అంతరింద్రియములు వాని నున్న వనుచున్నవి. అంతరింద్రి
యములకుఁగూడఁ దెలియనివి లేదనువాఁడొకఁడుండునేని
వాఁడు చెడఁగాక నవియు నున్నవి. నీ జ్ఞానము కొద్ది
యైనప్పుడు ఒకటిలేదని నీవెట్లనఁగలవు ? ప్రతిదియు నుండ
వచ్చునని చెప్పుట తేలికగాని, లేదని చెప్పుట యసాధ్యము
కదా ?

వేనుఁడు : ఎవరితో నీవాదన ?

ముసలిభట్టు : నీతో ? నాకన్నులకు మించినది లేదని వాదించు
వెట్టిమొగముతో ! మనిసి నురితీసినంతనే వాడు చచ్చెనని
తలచు దేబెమొగముతో ! అశాశ్వతమైన శరీరమును నరకి,
బాధపెట్టి, గలిచితి నని యుబలాటపడు ప్రేతాకృతితో !
ఓయీ ! ప్రత్యక్షవాదీ ! ఓయీ ! రాజ్యాభిలాషీ ! ఓయీ !
ధనమదాంధకారీ !

మనుజులపుట్టెలు తోరణములుగా మలచితి రాజా ! గోటగొమ్మలను
చసపు పురాఘుషిమార్గములందు పిశాచమ వేనువయేమి ? నరేంద్రా !

పిశాచమవై నచో మావలె గోటగొమ్మల గోటముందర
రాజుగదిలో రాజుముందర నృత్యము చేయవచ్చును.
మాంసమున కేమి ? దానిరుచి మాకన్న ముందర నీవే
యెఱుఁగుదువు.

వేనుడు : ఓరీ ! నిన్నదే నరకు చున్నాను.

ముసలిభట్టు : [పెద్దనవ్వు నవ్వును]

వేనుడు : ఆహా ! ఏమి యీ తిరస్కరణ ! ద్యాషీతకా !
ద్యాషీతకా ! ఎచ్చట నుంటివి ?

ద్యాషీతకుడు : [ప్రవేశించి] ప్రభూ ! ఇచ్చట నుంటిని.

ముసలిభట్టు : [నిష్క్రమించును]

వేనుడు : ఓయీ ! నీ వా పోవుచున్నమనిసిసి జూచు
చుంటినా ?

ద్యాపీతకుఁడు : ప్రభూ! ఎవరు పోవుచుండిరి? ఎవరులేరే!

వేనుఁడు : నీ కెవరును గనఁబడుటలేదా?

ద్యాపీతకుఁడు : లేదు.

వేనుఁడు : ద్యాపీతక! నే నన్నములో నేఁడేమి వేసికొని
తింటిసి?

[తెరలో - మనుష్యమాంసము]

వేనుఁడు : మనుష్యమాంసమా! ద్యాపీతకా! నీ వా మాట
వింటివా?

ద్యాపీతకుఁడు : ప్రభూ! నా కేమియు వినఁబడలేదు.

వేనుఁడు : సరికాని! ఓయీ! దయ్యము లున్న వని నీకు
నమ్మక మున్నదా?

ద్యాపీతకుఁడు : మా అవ్వకథలసిండ దయ్యములే. దయ్య
ములే లేకున్న నన్ని కథ లెట్లుండును?

వేనుఁడు : ఓయీ! ముందు నడువుము.

[తెర]

ఏ డ వ యం క ము

[కోటముందు]

గౌతముడు : కౌషీతకా ! వేనుఁ డున్నాడా ?

[ద్యాపీతకుఁడు ప్రవేశించును]

కౌషీతకా ? వేనుఁడున్నాడా? ఓయీ! మారుమాటాడవేమి?
బాధిర్యము పొందినా? రాజరీవి రాజును వదలి సన్నుఁ
జేరినదా ? కౌషీతకా ! సన్నే అడుగుచున్నది ?

ద్యాపీతకుఁడు : నేను కౌషీతకుఁడను కాను.

గౌతముడు : ఓరీ ! : కౌషీతకా! పిచ్చియెక్కినదా యేమి
నీకు? నేను కౌషీకుఁడను కాదనెద వేమి? ఎవనికి వాఁడు
నేను కాదనుట యిదొక వేనుస కొత్త సిద్ధాంతమా
యేమి ?

ద్యాపీతకుఁడు : నిజముగా నేను కౌషీతకుఁడను కాను.

గౌతముడు : పాపము వీసి కున్నాదము కలిగినట్లున్నది. అవు
నవును. వీఁడు తప్పక సేవించువాఁడు. ఈ వేనుస దౌర్భా
గ్యమువలన వీనికి మతిభ్రామణము కల్గినది. ఓయీ!
నీవు కౌషీతకుఁడవు కావునరే ! మరి నీ వెవరవు ?

ద్యాపీతకుఁడు : నేను ద్యాపీతకుఁడను.

గౌతముడు : మఱి కౌషీతకుఁడు నీబుర్రలో నుండెనా యేమి?

ద్యాపీతకుఁడు : కాదుకాదు, వాసబుర్రలోననే వాఁడున్నాఁడు.
అదుగో చూడుము. ఆకోటద్వారమున వాసబుర్ర వ్రేలాడు
చున్నది.

గౌతముడు : [చూచి] ఆ ! ఏమిది ? కౌషీతకునిగూడ
వేనుఁ దురితీయించెనా ? ఆహా ! పాపబుద్ధి ! అచ్చముగాఁ
కౌషీతకునివలె నుంటివి ? నీవెవ్వవరపు ? నీకు వానికేమైన
సంబంధ మున్నదా ?

దౌషీతకుడు : ఆ రాజద్రోహితో నా కేమియు సంబంధము
లేదు.

గౌతముడు : అట్లనా ? వాఁడు రాజద్రోహి కాకపూర్వము ?

దౌషీతకుడు : అతడు నా కన్నగారు.

గౌతముడు : ఓరీ ? దుష్టరాజనేవకా ! నీ రాజును బిలుచు
కొనుము. వానితో మాట్లాడెదను. వేనా ! వేనా ! ఇటు
రమ్ము.

వేనుడు : [ప్రవేశించి] గౌతమా ! ఏమీ ?

గౌతముడు : వేనా ! ఇప్పటికి రాజదౌష్ట్యము పూర్తియైనది.

వేనుడు : ఎప్పటికి ?

గౌతముడు : ఇట్టి రాజసేవకుఁడు లభించునప్పటికి.

వేనుడు : అతఁడు రాజభక్తి పరాయఁడు.

గౌతముడు : అట్లనా ! నీ దుర్మార్గత క్రిమి క్రిమముగా వృద్ధి
పొందుచున్నది. ఇటు చూడుము, మనుజు లెక్కువమంది
బుద్ధిహీనులు. జనులందఱు సమానమైన యుత్తమబుద్ధి
యెట్లుండును ? సంస్కార భేదముచేత నిట్టివారును
బరప్రత్యయసేయబుద్ధులు లోకమునఁ గలుగుచునే

యుందురు. వీరిని దుష్టు లిట్లు పయోగించుకొనుచుందురు. వారియవివేకము నాధారము చేసికొని రాజు స్వలాభ పరాయణుఁడు కాఁగూడదు. అందరు వివేకవంతులైనచో రాజుతో నవసరమేలేదు. వివేకు లెట్లును సన్మార్గమందే పోదురు. రాజు అవివేకులనుగూడ సన్మార్గమున నడిపించుటకే రాజు. ఆరాజు అవివేకుల యవివేకముమీదఁ దన రాజ్యము నిర్మించుకొనెనా యది యేటినడుమ నిసుకలమీద మేడకట్టుటవంటిది.

ఏవేళకా బయి కొండకొమ్మలను బ్రావృణ్ణేఘముల్ క్రమ్మి ప
ర్వావిద్యోతితవిద్యుదుల్లసితమై యాకాశ మాసారథా
రావిస్ఫాతరంగభీకరవిచిత్రాని ర్థమువ్యర్థయ
త్త్రీవేణీపరిధూతయై చనెనునో చింత్యంబుకాదా? సృపా!

[తనలో] ఈ యవివేకిపక్షము నే నవలంబించి యవివేకిగాఁ గనంబడుచున్నాను. అయినను ఈ దీనజీవితసంగతి యెట్లుపేక్ష చేయుదును? అన్నిటికి నొక్కటియే మందు. అది వేనుని జీవితము.

[ప్రకాశము] వేనా! నీ కొక్కటి చేప్పుచున్నాను విను. లోక మింక నూరకుండదు. జగమ్మునకు నొడలు మండి పోవుచున్నది. ప్రజాశక్తి నీ వెఱుఁగవు. అది ప్రళయ వలె దోకచిచ్చువలె నంటుకొన్నచోట నెల్ల సురసుర లాడిపోవును. ఏల వృథాగా స్వార్థాభిజాసివై లోకమును బీల్చి పిప్పి చేసెదవు.

వేనుఁడు : [కోపపునవ్వు]

గౌతముడు : రేపురాతిరి యెందుజాములవేళ వచ్చి మరల
నిన్ను గలసికొనెదను.

వేనుడు : సరే [నిష్క్రమించును]

గౌతముడు : వేనా! వేన!

వేనుడు : [వచ్చి] ఏమి?

గౌతముడు : నీవీ మార్గమునుండి తిరిగి లోకహితపథమున
బోవుటేమైన నున్నదా? లేదా?

వేనుడు : ఇంతకన్న లోకహితమైన మార్గములేదు.

గౌతముడు : సరే! [వేనుడు-నిష్క్రమించును]

గౌతముడు : వేనా! వేన!

వేనుడు : [వచ్చి] మరలనేమి?

గౌతముడు : నన్ను నీవు జనసామాన్యమువలె నేల శిక్షించ
రాదు. నేను నీకు బరమవిరోధిని. నీ దేశమున నిదివరకే
పెద్ద విప్లవము లేవదీసితిని. నన్ను వదలిపెట్టినచో నీ
రాజ్యమునకు జేటు తప్పదు.

వేనుడు : [మానము]

గౌతముడు : ఓయీ! నావలన నీకు వినాశము రానున్నది.

వేనుడు : [మానము]

గౌతముడు : ఇంక నా దేమియు దప్పులేదు. ఇతనికి బ్రజా
శక్తి తెలియుటలేదు. ఋషుల మతిప్రతిభ యర్థ మగుట
లేదు. ధర్మహాసవలన గలుగు మహాపద యవగత మగుట
లేదు.

[తెరలో]

ఓయీ! వేనమహారాజా! ప్రొద్దుక్రుంకినది. దివాంధముల
సంచారము మిక్కుటమైనది. చీకటిలోఁ బోవుజనులకుఁ
బ్రతిదారిలో నెదురుగాఁ గూయుచు కాగడాలవలె వెలుగు
రెండు కన్నులతో బాట కనఁబడనీయని యీనల్లని స్త్రీన
జంతువులనలన బాధ కలుగుచున్నది. రాజా! ఏమి నాగర
కతయోయి! ఎదుటివారికి దుశ్శకునము, కన్నులలోదుమ్ము,
భీకరాకృతి. ఈ దివాంధములను రెక్కొలిపితివి దేశము
మీదికి.

శలనితాసితా ల్పరచినావు బతే! బలె! దిక్పరీముఖో
త్ఫుల్లసరోజమండలివిమగ్గుచుల్ పిహితములై చినక
తెల్లనిరేకయెనఁ దొలిదిక్కునఁ గన్పడకుండ నీ ప్రభల్
సెల్లెనురా! ముగిశ్శు విచించితి వార్షు! బిందుహీనముల్.

బళీ! బళీ! మా వేనమహారాజే మనుకొంటివి?

సాక్షాస్మృత్యువు, వానిఁబోవు మహాక్షామాగ్నిధూమంబు, లో
కక్షోభకృతి వానిలేనగవు, సాకారము దుర్వ్యాధి వాఁ
డీ క్షోణీస్థలి ధూమకేతువు మహాతృష్ణాపరీవాసమా
లాతుభ్యత్పటునక్రమూర్తి మృతియేలా! లు సవ్యాకిణ్.

వేనుఁడు : ద్యాషీతకా! ద్యాషీతకా!

ద్యాషీతకుఁడు : [వచ్చి] ఏమి! ప్రభూ!

వేనుఁడు : ఈపిశాచములు నన్ను వదలిపెట్టచా ఏమి?

ద్యాషీతకుఁడు : స్వామీ! ఈమె వినీతభట్టముసలివియ్యపు
రాలు. తన భర్త, కొడుకు, మనమడు చనిపోయిన
దుఃఖము తనప్రాణములతోఁ బాపుకొను నట.

వేనుఁడు : అట్లనా ! ఓయీ ! దీసిని విశాచమును కానీకుము.
దీసిని దీసికొనిపోయి కోటయవ్వలిచీకఁటిగదిలో నుంచుము.
వేళకు భోజనము పెట్టుము. దానిబంధువులు చనిపోలేదు,
బ్రతికియే యున్నారని చెప్పుము.

ద్యౌషీతకుఁడు : [నిష్క్రమించుచు]

గౌతముఁడు : వేనా !

వేనుఁడు : ఏమి ?

గౌతముఁడు : తక్కినవారందరు విశాచములై నారా యేమి ?

వేనుఁడు : నేనే విశాచమను. నాకు వేరే విశాచములెందుకు ?
నే సింకఁ బోదునా? నాకుఁ బసి యున్నది. నీవు రేపు
రాత్రికి వత్తువుకదా ! మరచిపోకుము. (నిష్క్రమించుచు)

గౌతముఁడు : ఇతఁ డెన్నఁడెఱుఁగని భయ మేదియో యితఁడు
నావరించినది. అది యేమైయుండును ? వేనుని యీ
భయమునకు హేతువేమి ? హిమవంతమువంటి ధైర్యము
కల వేనుఁడు భయపడెనా ? కారణ మేదియో పెద్దదే
యుండవలయును.

[తెర]

ఎ ని మి ద వ య ం క ము

అంగరాజు :

మేటిచెట్టడవిలో మెరుపులు వుట్టి
తాటిమొవ్వలు తగిలి ధరశికి డిగ్గి
లేటికన్నులలోన లీలగా నొదిగి
యేటియిసుకలనీళ్ళు లెగచి పండినవి.

గౌతమముఁడు : [ప్రవేశించి] ఈనృద్ధరాజు నాకంటికిఁ గనపడి
నంతలో మాయమగుచు నన్ను రెన్నాళ్ళుగాఁ దనవెంటఁ
ద్రిప్పుకొనుచున్నాఁడు. ఇతని రహస్య మేమో తెలిసినది
కాదు.

అంగరాజు :

స్వాతిచల్లనివాన జలజలా కురిసి
ప్రీతి ముత్తెపుచిప్ప పిలపిలా విరిసి
తొలుత సంద్రమునడుమ దూరేశేగాని
వెలువడి ముత్తెమ్ము వెలిగించే దెసలు.

గౌతమముఁడు : [సమీపించి] మహారాజా! ఎండకు వాన కిట్లు
బడలిపోయెదవు. నీవయసునాటి నర్మసఖుఁడు నాముసలి
తండ్రి సన్నుఁ జూడగోరుచున్నాఁడు. నీ తల నా యింటి
నీడలోఁ జల్లపడనిమ్ము.

అంగరాజు :

పఱచి తొందరపడి పడితిరాని
చిటుతముత్తెముచిప్ప చిన్నమ్ముచేసి
అటుత బాష్పపుగన్ను లానుకొ నేల
పిటుద నిశ్వాసమ్ము విడువఁగా నేల ?

గౌతముఁడు : రాజశేఖరా! లోకము మలమల మాడిపోవు
చున్నది. జగమ్ము నిల్చుటకు వీలులేదు.

లింగరాజు : నా కేమియు నెండభయములేదు. ఒకరికి మాత్ర
మెందుకు? వేసఁగి వెనుకపట్టినది.

జలధిలో నడుచు వర్షపు నల్లమొగిలు
పరువెత్తెఁ దలమెత్తి పరికించి చూఁడు
తరికసన్ననిగాలి తరిమికొట్టినది
ధరణియంచుల నది తారులాడినది.

గౌతముఁడు : మహారాజా! మరలఁ గలిసికొనెదను.

[నిష్క్రమించును]

లింగరాజు :

జలుగువెన్నెలలలోఁ జీకటుల్ కలవు
తొలిపాటలో మౌనములు కొన్నికలవు
మలఁగి యూహకుఁ జిక్కు మదిరాక్షి తొలిప్రేమ
సెలవాకలోఁ గొన్ని చిక్కులు కలవు.

భూదేవి : [[ప్రవేశించి]] ఈ వృద్ధరాజులోనుండి నామూర్తి నే
నుపసంహరించుకొనవలయును. ఇతఁ డింకను దేజో
మూర్తిగా నున్నాడు. వేయికళలలో నారునాళ్ళనుండి
యారువందల కళ లుపసంహరించుకొంటిని. సెలయేటి
తనమువదలి చిఱుకాల్వతనము రాజు తన మాటలలోఁ
దెచ్చుకొన్నాఁడు. ఇంకఁ దక్కినకళలుకూడ రాచినఁగాని
యీయన రహస్యము వదలడు. ఈలోపుగా నామూర్తి
పృథురాజునం దారోపింతును.

అంగరాజు :

పృథు నేత్రములలోన వెన్నెలల్ కలవు
వధువుకన్గొసలలో మధురిమల్ కలవు
విధుచుండలములోన వెన్నెలల్ కలవు
మధుబిందువులలోన మధురిమల్ కలవు.

[నిష్క్రమించును.]

భూదేవి : ఈ రాజకుమారునిమీఁద నామనస్సు పొదువుకొనుచున్నది. ఎందరెందరు రాజులైరి. కాని యితనియందుంబలె నామనస్సు మరొకనియందు రక్తిపొందనే లేదు. నన్నీతఁడు దివ్యవాహినులలోఁ గుఱింపఁబెట్టించును. 'నాయందు రాజు నాలు పండించును. నా శరీరమంతయు సస్యపులకితము చేయును.

పృథువు : [ప్రవేశించి] నా యెదుట నీ గోమూర్తి మరల భాసించుచున్నది. ఈమెనుఁ జూచినకొలఁది నాలో నేదో యననుభూతపూర్వమైన యొక మధురభావము కలుగుచున్నది. నే నొక పశువులకాపరినై యీ గోవును బచ్చిక బయళ్ళలో మేపి చల్లని తేకుటడవిలోఁ బ్రవహించు సెల యేళ్ళలో దాపి నల్ల కానుగుల నీడల శ్రమ పొందు రోమంధ వేశఁ జోపి కాచెదను. ఈ గోవు నాయందు బద్ధానురాగవలె నన్ను వదలి పోవుటలేదు.

భూదేవి : రాజకుమారా ! నిన్ను నేను వలచి వచ్చితిని. నీవు నన్ను సాకెదవా ? నాయందు నవక్షీరములు కురిపించి

ధరణిజనులకుఁ బ్రాణదానము చేసెదవా? వెడంద యగు
చున్న నీ యెదురొమ్ముపై నన్ను విశ్రాంతి పొందసత్తువా?

పృథువు : ఈమె మరల నన్ను రాజగుమారా! యనుచున్నది.
నేనీమెకంటికిఁ బురుషునివలెఁ గనబడుచుంటిని కావలయు.
నాయందు మరలఁ దొల్లింటి వికారము కనఁబడుచున్నది.
నీ పే రేమి?

భూదేవి : నసుంధర.

పృథువు : ఏమిచక్కనిపేరు! నీ నామాక్షరములు నాచేవిఁ
బడినంతనే నాయాత్మలోఁ బులకలు కలుగుచున్నవి. నీకు
నాకు నేదియో పురాసంబంధ ముండవలయును. నీవు నా
తాత తండ్రుల మందలలోఁ బెద్దయావువా?

భూదేవి : నాకుఁ బూర్వము పెద్దతనమున్నను నీకొఱకు మరలఁ
బసితనము పొందితిని.

పృథువు : నీ పసితనము రమ్యముగా నున్నది.

విదియచందిరుని యొప్పినమైన శృంగసుందరమైన శృంగసుందరత మెరసి
మలచి గాలులు తీర్చు తెల్లినైకతముల పిండులకొసగా గంగడోలు తవరి
పడు నీగ్రవాలినఁ గాలు జారెడునట్లు మిలమిలల్లఁబడిన మేను పొలసి
అందాలు నీమకు సోయగము చిందించెను పొలుపైనచిన్నారీపొమకు కలిగి

మృదునవాక్యతి పొంగు సస్యేంద్రిరవలె
కడగి మూర్తి కొగ్గిన పాకడలివోలె
దాగియుండి నేడు బహిర్గతంబు వడిన
నా మనోవాంఛవలెఁ దోచినావు నీవు.

[భూదేవి—నిష్క్రమించును]

పృథువు : ఈమె తిరిగిపోవుచు మరల స్త్రీవలె గోచరించు
చున్నది. ఆహా ! ఈమె యేమి మాధుర్యసీమ !

ఈ పాశురై నవేణి తలపెట్టిన చిన్నిపతాక, పంగి యా
మాపులు గీముగీతవలపుబస లోఁ గుదియించుకాదు ని
దాపిరుమల్ స్పృహజలధి తాల్చినదీవులు జంఘ లానమ
చ్చీపడిపాకిమా పొలము చిత్తము పండినపంట వెన్నులున్.

అరే! సరిగాఁ బురుషునివలెవర్ణించుచుంటిని. ఈమె యేమొ
మంత్రకత్తెవలె నన్ను మాడ్చుచున్నది. నన్ను జూచిన
నాకె యాశ్చర్య మగుచున్నది.

తాదిన నాదుకంట నిశితంబులు చూపులు నిన్నలేవు వాం
ఞ్చారసుణి కుముల్ మధురసంబులు నాయెన నిన్నలేవు ప్ర
జ్ఞారథసంబు నా ఎనసుసంపదక్రొత్తులు నిన్నలేవు నా
మారువుతోన నాతలఁపు మాటికి మాటికి జేరసాఁగెడిన్.

ఈ గోరూపస్త్రీని నేను వదలలేను. దీనిని గై నసము చేసి
కొని రాజనాలు పండించెదను. మధుక్షీరములు పిదికెదను.

వేనుఁడు : [ప్రవేశించి] పృథూ ! తోటలోని పూవు
లీ నాఁడు పోలేడు.

పృథువు : సగము పోయినవి. సగ మున్నవి.

వేనుఁడు : ఆ సగము నంగరా జెత్తుకొనిపోయెనా ?

పృథువు : ఇంక నంగరాజు నెత్తుకొని పోనీయను.

వేనుఁడు : ఎందుచేత ?

పృథువు : నాకుఁ గావలయును. నె నొక చిన్ని యావును
జూచితిని. ఈ పూవులన్నియు గుచ్చి యాయావు మెడలో

వేసెదను, కొమ్ములకుఁ జుట్టెదను, కాళ్ళకుఁ గట్టెదను,
మొగమున వేలొడఁ దీసెదను.

వేనుఁడు : పృథూ ! నీ మనస్సులో నేదో కోరిక చెల్లరేగు
చున్నది.

పృథువు : ఆ యావునుగూర్చిన కోరికయే. ఆయావు నాకు
గావలయును. దానికై యేమైనను చేసెదను. అంత కంతకు
నామనసు చివరలు బిరుసెక్కుచున్నవి.

నా కీ యాడవేషము బాగుగా లేదు. ఆ యావును గాచు
కొనుటకు నేను మునికోల పూని యడవులవెంటఁ బోయె
దను. అప్పుడు నా కీ స్త్రీవేషము తగదు.

వేనుఁడు : పృథూ ! నీకన్నులలో నైశిత్యము కొత్తగా
రేకెత్తుచున్నది. నీవు మాట్లాడుచుండగా మునుపటివలెఁ
గాక బాహువులు స్థూలములై కదలుచున్నవి. ఇంకఁ
బురుష వేషమే నీకుఁ బాగుండును.

[పృథువు-నిష్క్రమించును]

వేనుఁడు : ఇదియొక చిత్రము. పృథు పురుషుఁడుగా మారునా
యేమి ?

ద్యాపీతకుఁడు : [ప్రవేశించి] పృథూ ! జనులు మృత్యువున
కెదురుతిరిగిరట! సేనలతో మృత్యువు వారి నెదిరించి చెల్లా
చెదరుచేసి రక్తము నదులు కట్టించి నీ కా వార్త కబురం
పించెను.

వేనుఁడు : ఈసంగతి గౌతమునితోఁ జెప్పుము.

గౌతముడు : [ప్రవేశించి] వేనా! నా కీ సంగతి యిదివరకే తెలియును. ప్రజలు నీ మృత్యువుపరాక్రమముచే బేలు పోలేదు. ఒకవేళ నిన్ను నీ సైనికులను గెలిచినను రాజ్య మరాజక మగునుకదా యని ప్రజలలో నిన్నుఁ జంపుటకు మనోదార్థము రాలేదు. నీ తరువాత రాజ్య మెట్లో నిర్ణయింపఁబడెనేనో నీ సైన్యము లొగవు.

వేనుడు : ఈ మాటలు నాతోఁగాదు, నీ ప్రజలతోఁ జెప్పుకొనుము.

గౌతముడు : అట్లే పోయి మంగరాజును వెదుకవలయును.

[నిష్క్రమించును]

వేనుడు : దౌష్ఠీతకా! మృత్యువుతోఁ జెప్పుము. ఎదురు తిరిగిన ప్రజలశనములు వీధులనుండి తీయించవలదు. మరల నెదురుతిరుగువారి కర్క మింతియే యని చెప్పుటకు వారిశవములు వీధులలోననే యుండవలయును. వారి గృహములలోఁ జొరఁబడి వారిస్త్రీలను బలవంతముగా సైనికులచేతఁ జెల్ల పట్టించుచునుము. జనము భీతానహమై పోయి మరల సట్లు జరుగరాదు. ఇది మృత్యువుతో రహస్యముగాఁ జెప్పుము. [దౌష్ఠీతకుడు-నిష్క్రమించును] వేనుడనగా నాకే యాశ్చర్య మగుచున్నది. అతఁ డిన్ని ఘోరకృత్యములు జేయుచున్నను అతని భూలత ముడి నడదు. కోపముగా నతనినోటివెంట మాటరాదు. నా కీ స్థితి సహజమై పోయినది.

విసీతభట్టు : [ప్రవేశించి] పిశాచములకు ముఖరేఖ లాడవు. ఎందుకనగా వట్టిగాలిమూర్తులు గనుక. దూరమునకు మనుజులకు మనుజులవలె నవి కనబడును గాని వానికి శరీరములు లేవు. వానిమొగములు దూరమునకు మొగములవలె గానిపించును గాని యందు బొమికలు గాని మాంసముగాని లేవుకదా !

ముసలిభట్టు : [ప్రవేశించి] మరి తిన్నమాంస మంతయు నేమగును ?

విసీతభట్టు నల్లుడు : [ప్రవేశించి నవ్వి] వికృతపునవ్వుగా మారును. గూళ్ళుగా నున్న కన్నులలోననే పట్టును ఎంత మాంసమైనను.

వియ్యపురాలు : [ప్రవేశించి] వేనరాజీపిశాచములతోనే చచ్చిపోవును. పాపము ! వేనరాజును ముసలిపిశాచములు పట్టుకొన్నవి. వేనరాజున కెండిపోయిన ముసలిమాంసము రుచి యెక్కువ.

వేనుడు : ఈ ముసలిది వీరిలో నెట్లు కలిసెను ? ఇది బ్రతికియే యున్నదికదా ! కౌషీతకా !

కౌషీతకుడు : [ప్రవేశించి] ఈపిశాచములు చాలవా? నన్ను గూడఁ బిలిచెద వెందులకు ? నీతో నాగురము పిశాచములము. మన మొకసైన్యము. ఇప్పుడు మన మారుగురము విడివడినచో మృత్యువుసైన్యమును నాశనము చేయవచ్చును.

వేనుఁడు : వీడుకూడ పిశాచమయ్యెనా ! అయ్యో ! పొర
పాటున ద్యౌషీతకా యనఁబోయి కౌషీతకా యంటిని.

కౌషీతకుఁడు : వేనా ! భయపడకు. నీవు పిలిచితివని వచ్చితిని;
అక్కరలేకపోయిన వెడలుపోయెదనులే [నిష్క్రమించును]

విసితభట్టు : ఓయిరాజా ! పిశాచలోకములోఁగూడ నీ దుర్మార్గ
రత మాసతివి కాదు. ఇచ్చటను భేదోపాయమేనా !
కౌషీతకుని మాతోఁ గలియనీయవేల? మేము నందిపిశాచ
ములము, వాడు శూద్రపిశాచము, నీవు రాజపిశాచమవు.
వేనుఁడా! పిశాచము లైనతరువాత నీ భేదములు కూడవు.
ఋషుల మతములోననేగాని యీ భేదములు వేరే యెచ్చ
టను లేవంటివే? ఋషులమతము వదలి పిశాచమతము
పొందితిమి. ఇక్కడను నీ భేదము వదలలేదే ?

ముసలిభట్టు : భేదము సర్వజంతువులయందు సర్వదేశముల
యందు సర్వలోకములయందు సత్యమైనదే. వేనున కిది
తెలియకనా? అని యొక యుపాయము. అది భేదో
పాయము. అది రాజనీతి.

విసితభట్టునల్లుఁడు : పిశాచనీతి.

వియ్యపురాలు : నీతిలేనివానికిఁ బిశాచత్వము నీతి.

వేనుఁడు : ద్యౌషీతకా !

[ద్యౌషీతకుఁడు ప్రవేశించును. పిశాచములు నిష్క్రమించును]

వేనుఁడు : నీ కా గుంపు కనఁబడుచున్నదా ?

ద్యౌషీతకుఁడు : ఏదో సుడిగాలి పోవుచున్నది.

వేనుఁడు : అవి యన్నియు దయ్యములు.

[ద్యౌషీతకుఁడు - నవ్వాపుకొనును]

వేనుఁడు : నీకు నమ్మకము లేదా? ఒకప్పుడు నాకును లేదు.

ద్యౌషీతకుఁడు : చిత్తము.

వేనుఁడు : సన్నటి ముసలియాడవంది నేమి చేసితివి?

ద్యౌషీతకుఁడు : జనుల తిరుగుబాటు హడావిడిలోఁ జెప్ప
మరచితిని. ఆమెను గోటచివరగదిలో నుంచి తాళమువేసి
తిని. మరల భోజనమువేళకు నన్నము తీసికొని పోతిని
గదా, యామె మెడ కురిపోసికొని చనిపోయినది.

వేనుఁడు : ద్యౌషీతకా! నీతో నొకమాట చెప్పెదను. ఎవరితో
ననవు కదా?

ద్యౌషీతకుఁడు : అనను.

వేనుఁడు : [రహస్యముగా] ఆమెకూడ దయ్యమైనది.

ద్యౌషీతకుఁడు : ప్రభూ! తమ మనస్సు మనస్సులో లేదు.

వేనుఁడు : ఉన్నది. ఓరీ! నాగదికి దారితీయుము. [పరికృ
మించి] ఇంక నీవు పొమ్ము. [ద్యౌషీతకుడు - నిష్క్రమ
మించును]

వేనుఁడు : ఒక పిశాచము రాజుగదిలో నొదిగి పోయినది?

ఈ యంగరాజుజోష్యము నన్ను బాధించుచున్నది. ఇందు
పిశాచము లేదనుకొనెదను, ఉన్నచో రెన్నాళ్ళుగాఁ గన

బడదా? లేదు. లేదనియే యనుకొనెదను. ఇప్పుడెంత ప్రొద్దువోయి యుండును?

శ్రీధరభట్టు : [ప్రవేశించి] జాము ప్రొద్దు వోయినది.

వేనుడు : నీ వెవ్వరవు?

శ్రీధరభట్టు : నా పేరు శ్రీధరభట్టు. నేను వినీతభట్టు మనుషుడను.

వేనుడు : ఆహా! నీవిచ్చటఁజేరితివి. నన్ను నిదురపోనీయవా?

శ్రీధరభట్టు : కాదు కాదు నిదురపోమ్ము. నీకు జోలపాడెదను.

వేనుడు : శిశూ! నీవుకూడఁ బిశాచమవైతివా?

శ్రీధరభట్టు : నేను కాలేదు. పిశాచములకు మిడిగ్రుడ్లుండును.

వేనుడు : న న్నా క్షేపించుచుంటివా?

శ్రీధరభట్టు : ప్రభూ! పల్లెటూరికుర్రవాడను. నా కాక్షేపము లేమి తెలియును? నేను చదువుకొన్నది వంది చదువు. అందులో స్తోత్రములే గాని యాక్షేపణలు లేవు.

వేనుడు : ఓయిశిశూ! చచ్చికూడ సౌమ్యమూర్తివి. నీ పసినెత్తురు, నీయమాయకపు నెత్తురు, నామొగమునఁ బూసికొంటిసి. నీమొగము సుప్రసన్నముగ నున్నది. ఒక్కసారి నవ్వుము. విషాదపుటెండచేఁ దపించిన నా యెడందకు నీ నవ్వు వెన్నెల చల్లదనము దెచ్చు ననుకొందును. ఒక్కసారి నవ్వుము.

శ్రీధరభట్టు : [నవ్వును]

వేనుఁడు : అయ్యో! ఇది యేమి నవ్వు! ఇది పిశాచపు నవ్వే!
శస్త్రముచేయు వైద్యుఁడు రసి సంఙ్ఘి నపుండులో వాడికత్తి
గుచ్చినట్లు బుస్సు మసి నవ్వితివి.

శ్రీధరభట్టు : మరల నవ్వుదునా?

వేనుఁడు : వలదు! వలదు! నవ్వి నప్పుడు నీ మొగము వికృత
మగుచున్నది. మీ వాండ్రందఱుఁ బిశాచత్వము
పూర్తిగా వచ్చినది. నీకు నీ నవ్వులోమాత్రమే వచ్చినది.

శ్రీధరభట్టు : దీనికిఁ గారణము నాకుఁ దెలిసినది.

వేనుఁడు : ఏమిటది?

శ్రీధరభట్టు : కారణము లేక నీవు న న్నురితీయింపగా నా
వేళ నే నొక వికృతపు నవ్వుతోఁ జనిపోయితిని.

వేనుఁడు : ఆహా!

శ్రీధరభట్టు : రాజా! జెదరిపోకుము. నీకు నేను కైవారము
చేసెదను. నా గొంతులోని మాధుర్యము పోలేదను
కొందును. అయినను పాడి చూచెదను.

ఓసి పురాకనక్షితిభృగుగ్రహహవకశాల!

వేనుఁడు : అది చదువకుము. నీవు నాకుఁ గైవారము చేసి
నప్పటినుండి నాస్థితి యెంతమారినది! ఇప్పు డెంత మారి
నదో నాకుఁ దెలియదుకాని సన్నటివరకు మారినస్థితి మీ
నాయనమ్మ పాడినది. రేపటి కది యేమగునో!

శ్రీధరభట్టు : రాజా! నా కా గోల తెలియదు. నేను న
న్నెఱింగినట్లే పాడెదను.

వేనుఁడు : కానిమ్ము.

శ్రీధరభట్టు :

అకసము రెండుబారలపైకి జనెన్ తమ్మిసోగనుపడతిమగడు పూ
రేకుల మివ్వుతుమారసమీకరణముమాడ వేడిమికి నారెనుబో!

వేనుఁడు : శిశూ ! శ్రీధరా ! సూర్యుడ స్తమించిన యీవేళ
నీ గీతము నాకుఁ దగులుటలేదు. నీ గీతార్థమునకుఁ దగిన
స్థితి నా కింక మరలరాదు.

శ్రీధరభట్టు : అ ట్లనకుము. ఎప్పుడైన రావచ్చును.

వేనుఁడు : నాయనా ! బయటి యీవేనుఁడు శ్రీధరుసితో
మాటాడువేనుఁడు కాదు. వాఁడు నిజమైన పిశాచము.

శ్రీధరభట్టు : [నవ్వును]

వేనుఁడు : నవ్వకుము ! నవ్వకుము ! ఒక మహారుద్రభూతము
వెదుళ్ళపొదలో దూసికొనిపోయినట్లు నవ్వకుము. శ్రీధరా !
నీ నవ్వు నా ప్రాణములమీఁదఁ గూర్చున్నది.

శ్రీధరభట్టు : మహారాజా ! నేను నీ ప్రసాదము కోరవచ్చిన
కుర్రవందిని. నానవ్వు నీప్రాణములమీఁదఁ గూర్చుండుట
నా యభాగ్యముకాక మరియేమి ?

వేనుఁడు : నాయనా ! ఆతప్పు నీది కాదు, నీది కాదు.

[తెర]

తొమ్మిదవ యంకము

[ప్రవేశము, పృథువు—భూదేవి]

భూదేవి : రాజసుమారా ! రాజ్యరమ మీ తండ్రియైన యంగ
రాజును వదలి నిన్ను నాశ్రయించుచున్నది.

పృథువు : మాయన్న వేనుఁడుగదా రాజు.

భూదేవి : అతనియందు రాజ్యలక్ష్మి యెన్నడు స్థితిపొందలేదు.
అతనికిఁ బట్టాభిషేకమే లేదుగదా ? అతఁడు రాజ్యమును
రాజ్యప్రజలను నాశనము చేయుటకుఁ బుట్టినవాఁడు కాని
రాజ్య మేలుటకుఁ బుట్టినవాఁడు కాఁడు. దేశప్రజలను
మలమల మాడ్చుట రాజ్యమేలుట కాదు. సింహము మృగ
ములను దనయాకలి తీర్చుకొనుటకే చంపును. ఆ మృగ
ములు చచ్చినందులకు వనజంతువులు దిగులుపడవు.
సింహము మృగరాజు. అది యాకలికై చంపుమృగములు
దానికి దాని పాలనములో నున్న జంతువు లిచ్చు పన్ను.
పెద్దపులి క్రూరజంతువై యథేచ్ఛముగా మృగములను
విరుచుకొని తినును. అది యాకలికిఁ గాదు. దానిగుణమే
క్రూరత్వము. పెద్దపులి నెవరును మృగరా జనరు. అట్లే
వేనుఁడును రాజు కాఁడు. వానియందు రాజ్యలక్ష్మిలేదు.
ఓయి! పృథూ! రాజ్యలక్ష్మిదేవి తన చతుర్బాహువులతో
న న్నాలింగనము చేయఁబోవు చున్నది.

పృథువు : నేను వేషముమాత్రము పురుషవేషము వేసితిని.

భూదేవి : నేనును వేషముమాత్రము స్త్రీవేషము వేసితిని.

పృథువు : మఱి నీ వెనకవు ?

భూదేవి : నేను రాజ్యలక్ష్మిని. నీవు సాక్షాత్తున్నా రాయణుడవు.
నీ చతుర్బాహువులతో నా చతుర్బాహువులు జోడించి
మల్లెపందిరి కట్టి యానీడలో లోకము విశ్రాంతిపడేయుము.

పృథువు : నా బాహువులు నీ బాహువులు కలిసినచో.

నాయెద యెల్లఁ గుంతుమసనాథము మోహనమూర్తియకానో? నా
ప్రాయమునందు నెట్టిచివురాకులలోఁ బసిసిందలట్లు మో
హముతి కల్గునో విరిచితాస్మరుదారసమీహఁ జేసి నా
కాయము సర్వముకొ బనకాయవలెకొ బులకల్ ఘటిల్లునో!

భూదేవి : [తనలో] ఇతనిలో నిగూఢమైన రాజత్వము విబోధిత
మైనది. [లజ్జ]

పృథువు : అన్నట్లు నీ వేరు నసుంధరకాదూ? అవును.
వసుంధరా!

ఇంతకుముందు తెల్ల నయి యే కయి యుండిన నీకప్తాల మా
రింతలు సిగ్గుపూతఁ జివురించెడుఁ జెందొగకేసరంబులై
ప్రాంతములకొ మనోభవునిబాటలు తీర్చుచు నీ కనుంగొనలో
క్రింతలు రాజమార్గములుగా నొనరించెడు నామనన్సునకా.

భూదేవి : ఆయుష్మంతుడా! నేను స్వతంత్రురాలనైనను నీవు
నీతండించే నాజ్ఞాప్తుడవు కావలయును.

పృథువు : ఇదుగో! చూచితివా? నాయెదలోఁ బ్రవహించు
నీకాలువ నేను పా లనుకొంటిని. నీవు మధువులని చెప్పి
తివి. నాకుఁ దెలిసినది. నన్ను మరల నేల కికురించెదవు?

ఈ సిత మేఘముల్ గొడుగులెత్తెను నీకును నాకుఁ జామర
శ్రీసవరించె నీ నుడులు రేగిన గాలులు ప్రొద్దు వాలు సం
ధ్యాసమయారణచ్ఛవి తనంతట దూతిక యయ్యె నీతపా
మాసకమైన యీబిగువు మారిన వెన్నెల లారఁ గట్టెదన్.

భూదేవి : ఒక మహాపురుషుఁడు తన స్వశక్తి యెఱుఁగనే వల
యును గాని యెఱిఁగినతరువాత ధౌరంధర్యము నానా
ముఖములఁ ప్రజ్వలింపఁజేయును. [ప్రకాశము] ఆయు
ష్మంతుఁడా! అడుగో! మీ తండ్రి వచ్చుచున్నాఁడు.
నేను పోవలయును.

అంగరాజు : [ప్రవేశించును]

భూదేవి : ఈయనలో రెండునందలకళలే మిగిలినవి. ఇదిగో
రెండు : మిగిల్చి తక్కిన వన్నియు లాగుకొనుచున్నాను.
రెండు సితనిజీవితాంత మితనియందే యుండఁగలవు.

[నిష్క్రమించును]

అంగరాజు : ఉన్నట్లుండి నాకాళ్లు తేలిపోవుచున్నవి.
నామొగము వివర్ణమగుచున్నది. ఆహా! ఏమి వడకొట్టినది!
నామనస్సులోని బిగు వంతయు నొక్కసారిగాఁ బోయిన
దేమి !

పృథువు : [సమీపించి] పితృపాదులకుఁ బృథువు నమస్క
రించుచున్నాఁడు.

అంగరాజు : [ఆశ్చర్యము] తండ్రి! ఆవెళ్ళినది వసుంధరయా
యేమి ?

పృథువు : [తనలో] ఈయన కెట్లు తెలియును? అవును.
ఈమె మా తాతతండ్రుల మందలలో నుత్తమ గోవుగాఁ
దిరిగినదికదా ! [ప్రకాశము] చిత్తము.

అంగరాజు : అస లామె యెవ్వరో నీకుఁ దెలియునా ?

పృథువు : వసుంధర, రాజ్యలక్ష్మీ; ఇవి యామె నామ
ధేయములు.

అంగరాజు : అది కాదు. ఆమె భూదేవి.

పృథువు : అట్లనా ? [తనలో] అయ్యో! ఎంత యపచారము
చేసితిని. ఆమెను నేను స్త్రీదృష్టితోఁ జూచితిని.

అంగరాజు : ఏమి యాలోచించుచున్నావు ?

పృథువు : తండ్రీ! నా పాపమునకు నిష్కృతి యేమి ?

అంగరాజు : అది భూతపూర్వమా ? ఇంకను జరుగుచున్నదా ?

పృథువు : [తనలో] నామనస్సు ఆమె మీదినుండి తిరిగి
రాకున్నది. ఏమి చేయుదును ?

మఱి కను లామె పీనకుచమండలభావమునందె లగ్నమై
తరుణివిలాసనాపురపదంబులనె చెవు లుండి నూత్న నీ
రయహమనోజ్ఞవాసనలు రాజిలు నామెతనూవిలాస సుం
దరత బహిష్కరించదు మనస్సు-ఇది పాపమే యేమికర్మమో !

అంగరాజు : తండ్రీ ! నీ మన స్సామెయం దింతగా నెప్పుడు
లగ్నమైనదో అప్పుడే వేనుని రాజ్యాధికారము వెనుక
పట్టినది.

వేనుఁడు : [[ప్రవేశించి] ఓహో! ఈవృద్ధరాజు తన తేజమంతయు
డించుకొని పృథువునం దానహింపఁజేసెను గావలయు.
పృథువు మధ్యాహ్న మాంతాండునివలెఁ బ్రకాశించు
చున్నాఁడు. పృథువు ఆడపిల్లయని నన్నీముసలి మొదటి
నుండియు మోసము చేయుచున్నాఁడు. నా రాజ్యము
తుదిరోజులు వచ్చినవి కావలయు సితనిని బురుషుఁడుగా
మరల భాసింపఁ జేయుటకు. [సమీపించి] వృద్ధరాజా!
ఇంద్రజాలి వగుదువు !

అంగరాజు : ఈ ఇంద్రజాలము నాదికాదు. చతుస్సముద్ర
ముద్రిత ధరాదేవిది.

వేనుఁడు : ఆమె నన్ను వదలిపోదు.

పృథువు : వేనా ! ఆమె నన్నొకనాఁడు కలియను లేదు.
నేఁడు వదలిపోవలసిన స్థితియు లేదు.

వేనుఁడు : ఆమె నీసా మ్మయినట్లు మాటాడుచుంటివి.

పృథువు : అవును. నాసామే.

పడతిసమార్థిలోచనముపచ్చి యొకింతయు నారలేదు నా
యెడన, లతాంగి దోసిగుల నిచ్చినభావపుఁ బూలతావు నీ
యొడల జరించినట్టి పులకోల్బణముల్ పెడఁబాయలేద యి
ప్పుడును వెలంది నామననుపొక్కిలి సర్వము నాహరించెదో!

వేనుఁడు : అబ్బో! ఏమి మగతనము! నాల్గుగడియలకు పూర్వ
ములేని చెంత మగతనము !

అంగరాజు : ఇంతపౌరుషశాలియైన వేనుని స్పర్ధకు స్థానభూత
మైనది యెంతమగతనము !

పృథువు : వేనా ! ఆమెకు నేను నే నామెకు నచ్చినప్పుడు
మధ్య నీ కీ యీర్ష్య యెందుకు ?

వేనుడు : ఆమె నిన్నటివరకు నాతో నభిసరించినది. నేఁ డామె
నంతయు నాచుకొన్నట్లు మాట్లాడుచుంటివి !

పృథువు : ఆమె నీతో నెన్న డభిసరించలేదు. బలాత్కరించు
టలోఁ బ్రథమావతారమెత్తిన నీతో నేస్త్రీయు నభిసరిం
చదు. అందులో రాజ్యలక్ష్మీయా !

వేనుడు : అవునవును. నాతోఁ గాదు. అంగనాపూర్వుఁడ
వైన నీతో నభిసరించును.

పృథువు : ఛీ ! ఛీ ! నే నంగనాపూర్వుఁడనుకాను. అంగనా
పూర్వత నావేషమునందుమాత్రమే కలదు.

వేనుడు : నీ మొగము చూడరాదు. నీతో మాట్లాడను.

పృథువు : ఆ ! ఏమంటివి ! నీ దక్షిణబాహువు తెగిపోవువరకు
నీతో నేను మాట్లాడను. [సవ్కరించును]

వేనుడు : అంగరాజా ! నేనును పృథువు నీకడుపునఁ బుట్టి
తిమికదా ? నీవు చెప్పుము. రాజ్యలక్ష్మీ నాదా ?
పృథువుదా ?

అంగరాజు : నేను చెప్పెడువరకు నెవ రాగిరి ?

వేనుడు : ఇప్పటికయినను నీవు చెప్పినచోఁ గాదనువా
రెవరు ? రాజ్యము నాదే. నీవు న్యాయము చెప్పుమంటిసి

శౌతముడు : [ప్రవేశించి]

నాయుడు గంగలోఁ గలిసె ఆ స్తికబుది హరించిపోయె గం
గా యమునానదీజలలికాయము రక్తముతోఁ స్రవించె తా
నీ యవనీతలంబున నె మృత్యువిహారము పెలుసాగె నీ
యాయువు తీరె మా యసువులన్నియు తీరెను ధర్మజేవతా !

ఆహా ! ఈనాఁడు నాయనుయాయులు మరలఁ దిరుగు
బాటు జేసిరి. మరల మృత్యునై న్యములు మారిమసంగెను.
వీని పేరుమాత్రమే మృత్యువుకాదు. వీఁడు సాక్షా
న్మృత్యువే. నెమరుకణతలయందును, నాలుకలలోనను,
పొట్టలలోనను, మర్మస్థానములయందును గాని కత్తులతోఁ
బొడవరాదు కాఁబోలు. నేను వృథాగా నీ జనులను రేపి
వీరిని నాశనము చేయుచుంటినిఁ గాఁబోలు ! ఏమిచేయు
దును ? [చూచి] అంగరాజింత తేజోహీనుడయ్యెనేమి !
ప్రాదవోలే నున్న తెల్లని కనుబొమలలోఁ దక్క నితని
మొగమునందు రాజకళయే లేదేమి ?

అంగరాజు : వేనుఁడా ! న్యాయ మెసఁ డెందుకుఁ జెప్పవల
యును ? పృథురాజు నీయంతఃపురమున ని న్నాళ్ళుండఁగా
నతఁడు పురుషుడని నీవె తెలిసికొనలేకపోయితివి.

వేనుఁడు : తెలిసికొనుట యెట్లు ? అతడు నిష్కంచుకయధీ
నముతోఁ బెరిగెను. నీవును సునీధయు నాడపిల్లగాఁ బెరిచి
తిరి. అందరు నాడబిల్లయే యనుకొనరి. నేను నట్లే యను
కొంటిని. ఒకవేళ నేను తెలిసికొంటి ననుకొమ్ము. దాని
వలన లాభ మేమి ?

అంగరాజు : తెలిసికొన్నచో నీ విన్నాళ్ళు పృథువును బ్రతుక
నిత్తువా ?

కౌతముఁడు : [సమీపించి] ఓయీ ! అంగరాజా ! ఈ రహస్య మెన్నాళ్ళు దాచితివి? ఈరహస్యము బయటపడుటచేతనా నీవు సరకుదింపిన యోడవలె నుంటివి? వృద్ధరాజా! వృద్ధ రాజా ! ఈ రహస్యము తెలిసినచోఁ బృథువు నెన్నాళ్ళు బ్రతుకసత్తువా అనికాదు. నీ విన్నాళ్ళు బ్రతుకుదువా? యనుము. [అంగరాజు సమ్మతమింపుచును]

ఓయీ ! వేనుఁడా ! నేఁడు మరల నా యనుయాయులు తిరుగుబాటు చేసిరి. మరల మీ మృత్యువు నారిని బశు వుసికన్న హీనముగా హింసించెను. రేపు మరల నా సైన్యములన్నియుఁ గూర్చి వచ్చెదను. మా ప్రజలకింక మునుపటి యధైర్యము లేదు. నీవు చచ్చినచోఁ బృథువును రాజుచేసెదము. ఇప్పుడు నీ సైన్యములు మాముం దాగలేవు, తెలిసినదా?

ఓయీ ! భార్గవౌశనససౌభరులారా ! సనాతన మత సైన్యాధిపులారా ! పృథువు వేనుని చెల్లెలు కాదు. తమ్ముఁడు. వేనుని జంపినచో రాజ్య మరాజకముకాదు. పోయి ప్రజలలో నిది చాటింపుఁడు.

ఓహో ! జన మీ వార్తవిని పెళ్ళవిరిగి పోవుచున్నది. ఇంక వేనుని ప్రాణములు లేవు. మృత్యువునొద్దత్య మణఁగినది. వాని సైన్యములు నిరస్తము లయినవి. చీచీ ! నాబుద్ధి పెడతలఁ బట్టుచున్నది. వేనుఁడు నన్నుఁ జంపఁడుకనుక నది సాకుచేసికొని నే నింత విజృంభించుచుంటిని. ఇది నేను చేయవచ్చునా? ధర్మముకొఱకు నే నిట్లు చేయుచుంటిని.

అదికాదు. వేనా! ఒకమాట. నేను నీ ముంగిటికి వచ్చితిని. నీ విప్పుడు నన్ను జంపవచ్చును. నన్ను జంపితివా నీ కీ తిరుగుబాటు లేదు.

వేనుడు : గౌతమా ! నే నట్లు చేయను. నేను నిన్ను రాజుగా నురితీయించను. శిక్షించను. అట్లని నీ కిదివరకే వాగ్దాన మిచ్చితిని.

గౌతముడు : అట్లయిన నా కింకొక వాగ్దానముకూడఁ గావల యును. నీవు నన్ను శిక్షించవుగాన నా పై న్యాయములను నడపెదను. నీ పై న్యాయములను జెల్లాచెదరు చేసెదను. కాని నీ నొంటరిగా నెదుర్కొనుజోదు దేశమునలేదు. కనుక నీవు నాతో నొంటరిగా యుద్ధముచేయుట కొప్పుకొన వలెను.

వేనుడు : గౌతమా ! నీకుఁ బిచ్చియెక్కినదా యేమి ? నా యొడల నరనరమునకు ఖడ్గము లున్నవి. నీ యొడలఁ జివు రాకులున్నవి. ఇది నిన్నుఁ జంపుటకు నీ చెలికాండ్రు వేసిసయెత్తు. ఒకవేళ నీ పై న్యాయములు నన్ను గెలుచునను కొమ్ము. ఈ రాజ్యము నీవు హరింతు నని యా దుష్ట లీ పన్నాగము పన్నిరి. పొరపడకుము.

గౌతముడు : నా కీ వాగ్దాన మిచ్చెదవా ?

వేనుడు : నీ వీ మోసము తెలిసికొనలేవేని యట్లు.

గౌతముడు : రేపురాత్రికి వచ్చెదను. నీకత్తి తోమియుంచు కొనుము.

వేనుఁడు : రేపు తిథి యేమి ?

గౌతముఁడు : పూర్ణిమ. నేడు తిథిద్వయముకదా ?

వేనుఁడు : నేను యుద్ధముచేయను.

గౌతముఁడు : ఓహో ! మహావీరుఁడా ! కత్తిముట్టి యెరుఁగని బ్రాహ్మణునితో యుద్ధము చేయుటకు భీతి యేల ?

వేనుఁడు : శుక్లపక్ష మంతయు నీయందు నాకు స్నేహ మెక్కువ. కృష్ణపక్షమైనచో నీతో యుద్ధము చేసెదను.

గౌతముఁడు : అట్లయినచోఁ గృష్ణపక్షము రాసమ్ము.

వేనుఁడు : నలదు. రేపే చేసెదను రమ్ము.

గౌతముఁడు : కాదు. కృష్ణపక్షము రానీ [తనలో] ఇతని సైన్యమంతయు నశించినతరువాత నేను చచ్చినమాత్ర మేమి ? [పైకి] వేనా ! కృష్ణపక్షమునందే యుద్ధము చేయుదము.

వేనుఁడు : రేపురాత్రి యొకసారి రమ్ము. నత్తువా ?

గౌతముఁడు : తప్పక నత్తును [నిష్క్రమించును]

వేనుఁడు : ద్యౌషీతకా ! ఇటు రమ్ము.

ద్యౌషీతకుఁడు : [ప్రవేశించి] చిత్తము.

వేనుఁడు : ప్రొద్దునఁ గారాగారమందుంచిన బ్రాహ్మణుని దీసి కొనిరమ్ము.

[ద్యౌషీతకుఁడు నిష్క్రమించి బ్రాహ్మణునితోఁ బ్రవేశించును]

వేనుఁడు : బ్రాహ్మణుఁడా ! నీశాప మెంతవరకు వచ్చినది ?

బ్రాహ్మణుఁడు : సగమువరకు వచ్చినది.

వేనుఁడు : అనగా ?

బ్రాహ్మణుఁడు : ఒకరోజు గడచినది. ఇంకొకరోజు గడువ వలయును.

వేనుఁడు : రేపురాత్రికి నిజముగా నరుకఁబడునందువా ?

బ్రాహ్మణుఁడు : నిస్సందేహముగా. అరుంధతీపతిగోత్రము నందుఁ బుట్టి యగ్నిహోత్రమునకుఁ బావిత్ర్యమున సబ్రహ్మచారియైన నా నంశమున మహాపతివ్రతలు గాసి కలుగనే కలుగరు. అట్టి నా కూతును బలవంతముగా మానభంగము చేసిన నీ సేనానాయకుని శిక్షించని రాజువు నీ వేమిరాజువు ? నాకూతురు తత్తణమ ప్రాణము విడిచెను. ఓరి ! దుర్మార్గపిశాచమా ! నేను వచ్చి నీ సేనానాయకుఁ డిట్లు చేసెననఁగా నేను చూడ లేదుగాన నమ్మనంటివి. నీ సేనాపతి నే నట్లు చేయలే దనఁగా వానిమాట నమ్మితివి. రక్తపాయి, మాంసఖాది యైన నీ సేనాపతిమాట నిజము. సోమపీఠిని నీవారభోక్తను నామాట యబద్ధము. నేను చెప్పినమాట నీవు చూడలేదు సరే నమ్మవు. వాడు చెప్పినది నీవు చూచితివా నమ్మితివి? నాపూర్వులే యనూచాను లై నచో, సోమపీఠులై నచో, మా సోమిదమ్మ దక్షిణగార్హ పత్యాగ్నులకన్న నాహవ నీయాగ్నియందుఁ గొంచెము పక్షపాతము గలిగి యెక్కువ

శ్రద్ధచూపించునదియేని నా జపమాలసాక్షిగా రేపురాత్రి
రెండుజాములకు నీ దక్షిణబాహువు నీ కంఠమునుండి తెగి
క్రిందబడును. ఇది నా శాపము. నాయమోఘవాక్కును
బంచభూతములు చూడుము రెక్కలమీద మోయు
చున్నవి. రేపురాతిరి కల్ల నావాక్కు ఖడ్గమై నీ దక్షిణ
బాహు వుత్తరించును.

వేనుఁడు : ద్యాషీతకా? ఇతని నిచ్చటనుండి తీసికొనిపోమ్ము.

[ద్యాషీతకుఁడు బ్రాహ్మణుఁడు సప్రస్కమింతురు]

వేనుఁడు : బ్రాహ్మణులు పూర్వమందు శాపము లిచ్చి రని
చెప్పుదురు. అవి యిప్పుడుకూడ నిజమగునా? ఈ బ్రాహ్మ
ణులు శపించుటయేమి, అది నిజమగుటయేమి ? కాక
పోయినఁ బృథువుకూడ నా దక్షిణబాహువు తెగువరకు
నాతో మాట్లాడననెనే? అతఁ డీ శాపము విన్నవాఁడు
కాదాయెను. దీనికిఁ దగినట్లు గౌతముఁడు రేపు రాత్రికే
నాతో యుద్ధము చేయుదుననియెనే? వలదంటినికదా !
మరల రమ్మంటినే ! అది యుద్ధమునకుఁ గాదుకదా !

గౌతముఁడు : నన్ను యుద్ధములో గెలువఁగలఁడా !

నావద్ద నేర్చుకొనిన కత్తిసాము గౌతముఁడు నా మీదనే
యుపయోగించునా? అవునవును. జ్ఞాపకము వచ్చుచున్నది.
శత్రువుచేయి నరుకు కత్తిదెబ్బ గౌతమునకు నేర్పితిని. అది
చాలరోజు లయినది నే నభ్యాసముచేయుట మానివేసి
కత్తి తెప్పించి యొకసారి చూతునా ?

[తెరలో]

ఓహో! వేనరాజా! రాత్రి రెండుజాములు కావచ్చినది.

ద్యౌషీతకుడు : [పరుగెత్తుచువచ్చి] అయ్యా! ఈమె వినీత భట్టు కూతురట. సిండుచూలాలూ. కైవారము చేయ వచ్చినది.

వేనుడు : ఏమి? శ్రీధరుని తల్లియా?

ద్యౌషీతకుడు : ఆ యురితీయబడిన పసివానితల్లి.

వేనుడు : సిండు చూలాలా?

ద్యౌషీతకుడు : అవును.

వేనుడు : పరుగెత్తుకొనిపోయి యీకైవారము రేపురాత్రికి వచ్చి చేయుమని చెప్పము; పొమ్ము.

[ద్యౌషీతకుడు నిష్క్రమించును]

ఈ సిండుచూలాలి నెట్లు బందిపెట్టుదును. పెట్టితినా? ఈమెయు నురిపెట్టుకొని చచ్చును. ఆహా! ఏమి విచిత్ర మైన కుదురు వీరిది! చావన్న భయములేకుండ నొకరి తరువాత నొకరుగా వచ్చుచున్నారే. చివర కీ చావులో నేమి యును లేదాయేమి? చచ్చిపోవుట యింత తేలికా!

ద్యౌషీతకుడు : [వచ్చి] అయ్యా! ఆమెతో నామెవంశములో నింక నెవరును మిగులరట. తప్పక యామె కైవారము చేసెద ననుచున్నది.

వేనుఁడు : ఓయీ! కాదు కాదు. రేపురాత్రికి తప్పక రమ్మ నుము. రేపురాత్రి కభ్యంతరపెట్ట నని చెప్పాము.

ద్యౌషీతకుఁడు : ఆమె వినుటలేదు.

వేనుఁడు : నీవు పోయి యాబ్రాహ్మణుని దీసికొనిరమ్ము.

[ద్యౌషీతకుఁడు నిష్క్రమించి బ్రాహ్మణునితోఁ బ్రవేశము]

వేనుఁడు : బ్రాహ్మణుడా! చాల గొప్పఋషివి. నిజమైనచో నీమాటయే నిజము కావలయును. నీ శాపము, రేపు రాత్రికా, యీ రాత్రికా?

బ్రాహ్మణుఁడు : రేపురాత్రికే.

వేనుఁడు : కాదయ్యా! కాదు. నే నీ రాత్రియే మృతిపొందు చుండగా రేపురాత్రికి నా దక్షిణబాహువు తెగుటయేమి?

బ్రాహ్మణుఁడు : రేపురాత్రికి వేనునిశవము దక్షిణబాహువు కాదు తెగునది. బ్రతికియున్న వేనుని దక్షిణబాహువే తెగును.

వేనుఁడు : ద్యౌషీతకా! కత్తితెమ్ము. ఈ రాత్రియే నరుగు కొని చచ్చెదను.

బ్రాహ్మణుఁడు : నీవు రేపురాత్రియే చచ్చెదవు.

వేనుఁడు : ద్యౌషీతకా! నీవు వీనిని బంధించి కత్తి తీసికొని రమ్ము.

[ద్యౌషీతకుఁడు బ్రాహ్మణుఁడు నిష్క్రమింతురు]

వేనుడు : ఈమె కైవారము చేయకముందే చనిపోయెదను.
 చనిపోకపోయినచో వేనుని చండశాసన మేమగును ?
 బ్రతికియుండినచో నీజంటప్రాణము నెట్లు తీయుదును ?
 అందులో శ్రీధనునితల్లినా చంపునది ?

ద్యాపీతకుడు : [ప్రవేశించును]

వేనుడు : ఏమిరా ! ఖడ్గము తెచ్చితివా ?

ద్యాపీతకుడు : స్వామీ ! ఆమె కైవారము రేపురాత్రి
 వచ్చిచేసెద నన్నది. లోపల శిశువు కదలాడుచున్నదట.
 ఈరాత్రి యామె ప్రసవించునేమో యని భయముగా
 నున్న దట.

వేనుడు : ద్యాపీతకా ! ఇవి యన్నియు లాగివేయుము.

ద్యాపీతకుడు : ఏవి యన్నియు ?

వేనుడు : ఇవిగో ! చూడుము ? నాచుట్టును పెద్దసాలీడు
 దారము లల్లినాడు. నే నందులో దగుల్కొంటిని.
 చేతులు కాళ్లు లాడుటలేదు. ఈసాలీడు నామీద దుమికి
 చంపునేమోకాని యీదారములు చప్పునఁ ద్రెంచుము.

ద్యాపీతకుడు : అయ్యా ! నాకుఁ గనబడుటలేదు. నే నెట్లు
 త్రెంచుదును ?

వేనుడు : కనంబడుటలేదా ? సరేకాని. ఒక మంత్రసానిని
 చూచి యామెకు సాయము పంపుము.

[ద్యాపీతకుఁడు నిష్క్రమించును]

వేనుఁడు : ఈదారములు జిగురుగా నున్నవి. ఈసాలీ డెక్కడ నున్నాఁడో కనబడుటలేదు. అబ్బా! చేతులు కట్టివేసి నట్లున్నదే? ఈ పిశాచములు నేఁడు నా దగ్గరకు వచ్చుట లేదేమి? రోజును నా చుట్టును చేరి నృత్యముచేయును. నన్ను వెక్కిరించును. ఈ నాఁ డివి నాజోలికే నచ్చుట లేదు. నాకు దూరదూరముగాఁ బోవుచున్నవి యేలనో! పాప మీ పిశాచముల కేదో దుఃఖికారణము కలిగినది? ఆహా! ఇదియా! ఈమెను నేను చంపించినచో నీమె గర్భస్థ శిశువుకూడ మరణించిన వీరికి వంశాంకురము లేకుండఁ బోవునని, దానివలన వీరికి ఉత్తమగతులు కలుగనని. ఉత్తమగతు లున్నవా యేమి? ఆ యుత్తమగతులు పుత్రకృత తర్పణలభ్యములా? లేకున్న నీ పిశాచము లిట్లలజడి పొందనేల? వీనికి మనుష్యులకన్న నెక్కువ జ్ఞానము కలదు. ఉత్తమగతు లన్న జ్ఞానము వీనికిఁ గలదేని యది నిజమే కావలయును. దాహిత్రులు పోత్రులు విడుచు నివాపాంజలులు మోక్షహేతువు లై నచో వివాహము లాడియే తీరవలయును. వివాహము నలదనియే శాసించితిసకదా? ఇంద్రియ జ్ఞానము చాల నీచమైనది. నే నిన్ని ఘోరములు చేసిన తరువాతఁగాని నా కతీంద్రియ జ్ఞానము కలుగలేదు. ఇప్పు డేమి చేయుదును? ఈ పిశాచములు నావంక సంశయదృష్టు పరపుచున్నవి. రే పీమెను నేను చంపుదు నని యివి తలఁచుచున్నవి కావల

యును. రేపటికి వేనుడే యుండడు. [పరిక్రమించి] నేను నా శయ్యాస్థలమునకు వచ్చితిని. కొంచెము విశ్రమింతునా? రేపు రాత్రికి జనిపోవుదానికి నీ రాత్రి విశ్రాంతి యెందులకు? శ్రీధరుని బిలిచి మాటాడెదను. శ్రీధరా! శ్రీధరా! ఏమి! యితడు పలుకుటలేదు. ఎచ్చటికైన బోయెనా? శ్రీధరా! శ్రీధరా!

శ్రీధరుడు : [వచ్చి] జయము జయము మహారాజులకు !

వేనుడు : ఇక్కడ మహారా జెవరు ?

శ్రీధరుడు : వేనుడు.

వేనుడు : వేనుడు కాదు. నేటినుండి మహారాజు పృథువు.

శ్రీధరుడు : పృథు వెన్నారు ?

వేనుడు : పూర్వము నా చెల్లెలు. ఇప్పుడు తమ్ముడు.

శ్రీధరుడు : నాకు నవ్వు వచ్చుచున్నది.

వేనుడు : నాయనా! నన్వకుము. నీవు నన్వినచో నా హృదయములోని నరములు బిగించినట్లగును. నా ప్రాణము లెండి నట్లగును. వడకొట్టి శోషపొందిన నా యాత్మమీఁద నిప్పులు చెరిగిన టగును.

శ్రీధరుడు : నీ హృదయము పచ్చిపుండువలె నేల యయినది?

వేనుడు : శిశూ! నీవు చనిపోయి యెన్నాళ్ళయినది ?

శ్రీధరుడు : [లెక్కపెట్టి] అబ్బో! పదియేళ్లయినది.

వేనుఁడు : పదియేళ్ళా ! కాదు. పదిరోజులు.

శ్రీధరుఁడు : కాదు కాదు. పది యేళ్ళు.

వేనుఁడు : [తనలో] ఒక్కొక్క మనుష్యునినము పిశాచముల
కొక్కొక్క సంవత్సరము కాబోలు.

శ్రీధరుఁడు : ప్రభువులేమో యాలోచించుచుంటిరి ?

వేనుఁడు : అప్పటికి మీతల్లి “గర్భిణితో” నున్నదా ?

శ్రీధరుఁడు : అవునవును. జ్ఞాపకమునకు వచ్చుచున్నది.

వేనుఁడు : శ్రీధరా ! నీకు జిన్న తమ్ముఁడు పుట్టును.

శ్రీధరుఁడు : రాజా ! నాకేమియుఁ దెలియుటలేదు. నాతల్లి
దండ్రులు నేను చాలతెలివితేటలు కలవాడ ననుకొనెడి
వారు. నే నీజన్మమె తినతరువాత నేనే నాకు ఎడోకలలో
తిరుగుచున్నట్లుండును. మీ రన్నది నా కేమోతెలియలేదు.

వేనుఁడు : విసితభట్టాదులనునలె నితసిజ్ఞానము సశితమై లేదు.
బాలగ్రహముల సృష్టి యిందులో వేరుకా బోలు.

శ్రీధరా ! నేను రేపురాత్రికి చనిపోయెదను.

శ్రీధరుఁడు : అయ్యో ! అయ్యో ! [నవ్వును]

వేనుఁడు : నేను చనిపోయెద ననగా నీవు నవ్వెదవేమి ?

శ్రీధరుఁడు : నాకు నవ్వునకేడ్చునకు భేదము లేదు. రెంటికి
నేను నవ్వుటయో. ఈలోకమున సంతే.

వేనుఁడు : శ్రీధరా ! నీ వెక్కడికైన పోవా ?

శ్రీధరుఁడు : ఎక్కడకుఁ బోను? ఎప్పుడును ఆబీరువావెనుక
దాగియుందును. కుక్కలను జూచినచో నాకు భయము.
అవి నన్నుజూచి మొరుగును. ఎప్పుడును ఆబీరువావెనుకనే
యుందును.

వేనుఁడు : నాయనా ! నీ వింకఁ బొమ్ము.

[శ్రీధరుఁడు సవ్కరించిను]

వేనుఁడు : ఆహా ! బలవన్మరణమా ! నీవు మనుష్యులను
పిశాచలోకములో దించుచున్నావు. నేనుకూడ పిశాచమ
నగుదునాయేమి ? కానుకాను! ఇప్పుడు నేను పిశాచమునే
యగుదును. కాకున్న నా కీ పిశాచములతోడఁ బ్రసంగము
చేయుశక్తి, వాసనిఁ జూచుశక్తి కలుగదు. నేను చేసిన
మహాఘోరకార్యముల బలమున నాలోఁ బిశాచవృత్తి
జనించి నాకు వీనితో సమానమైన మానసికశక్తి కలిగించి
నది. నాకు నిద్రవచ్చుచున్నది.

[తెర]

ప ది య వ య ం క ము

[తె ర లో]

వసుంధరా ! పర్థిలపమ్మా ! పర్థిలు
రాజ్యలక్ష్మీ ! జయించవమ్మా ! జయించు
గోరాణీ ! పెంపొందవమ్మా ! పెంపొందు !

భూదేవి : [ప్రవేశించి] ఓహో ! జలవతీ స్థలవతీ తేజోవతులా!
సఖులారా ! మిమాట లాశీర్వాదములనలె గ్రహించు
చున్నాను. చెలులారా ! మీరు నా కిది సహాయపడఁ
దగినవేళ. ఓహో ! స్థలవతి ! నేను వేనుసినుండి పృథివీ
భాగ ముపసంహరించుకొను చున్నాను. నీవు వాసి నాన
రించి పెట్టుము. ఓహో ! తేజోవతి ! నీవు వేనుసినుండి
బహిరమించి పృథుమహారాజులోఁ బ్రవేశించుము. ఓసి
జలవతి ! నీవుకూడ వేనుసి ప్రాణములకు రససిద్ధి లేకుండఁ
జేయుము. సఖులారా ! మీరు నా కీ సాయము చేసిపెట్ట
వలయును.

[తెరలో]

ప్రాణిలోకస్థాన భూతమా ! వసుంధరా ! ప్రకాశించ
వమ్మా ! ప్రకాశించు !

భూదేవి : ఓహో ! అసిలాధిదేవతా ! నమస్కారము. సఖీ !
నాయందు దయయుంచుము. నీవు వేనుసి ప్రాణము
లయిదును మూటకట్టి వాసి దక్షిణబాహుమూలమున
నుంచుము. నా యీసఖులు నాయెడఁ బ్రసన్నులై నట్లు

ఒకర్తుక విస్తరించి ఒకర్తు నాకనులు మిరుమిట్లు గొలిపి,
యొకతుక నాహృదయము స్నిగ్ధముచేసి యొకరిత నన్ను
గాలిలోఁ దేలిపోవునట్లు చేసి నాయెడల స్నేహము ప్రక
టించుచున్నారు. ఆయుష్మంతుఁడా ! పృథుమహారాజా !
నీయెడలఁ బంచభూతములు ప్రసన్నములై నవి. ఇంక
నీవు ధర్మస్థాపన చేయుము. నే నిదె వచ్చి నన్ను గలసి
కొనెదను.

[ఇది విష్కంభము]

[తరువాత గౌతముడు ప్రవేశించును]

ఆహా ! వసుంధరాదేవికిఁ గల్యాణ దినములు వచ్చినవి.
అన్నిటికన్న నీ కాలమే చిత్రమైనది. ఏది జరుగుచున్నపు
డదే శాశ్వత మనిపించును. ఇంతకుముందువరకు వేనుసి
రాజ్యమే శాశ్వతము కాఁబోలు, దేవుఁడా ! యెట్లురా !
యనిపించినది. ఇప్పుడప్పుడే సౌఖ్యము శాశ్వతమైనట్లు
ప్రాణము స్థాయికిఁ జేరినది. కాలముకన్న మనస్సు చిత్ర
మైనది. నానాకష్టములు పడిన యీ మనస్సున కిప్పుడు
పూర్వ మే కష్టములు సనుభవించనట్లే యున్నది. విచా
రించినఁ గాలమును మనస్సును నేకాకృతులవలె నున్నవి.
చేయవలసిన కార్యము పూర్తిగాఁ దుదముట్టలేదు.
మృత్యువు నశించెను. వాని సైనికులు చెల్లాచెదరైరి.
మిన్నుమన్ను తెలియక ప్రవర్తించిన యీ సైనికులు
తుదకుఁ గాళ్ళబేరమునకు దిగిరి. రాజ్యమంతయు మా

వశమైనది. కాని ప్రధాన కారణమైన వేనుఁ డట్లే యున్నాఁడు. వేనుఁడు మిగిలికూడఁ బ్రాణములకు మిగులనట్లే యున్నది.

కసి నన్నుఁ దరుముచున్నది కాని యీ వేనుఁడు మిగిలిన మాత్రమేమి? ఋణశేషము శత్రుశేషము మిగులరాదు. నాకు వేనుఁ డేమిశత్రువు? ధర్మమునకు శత్రువు. ఆధర్మ మిప్పుడు వేనునిచేత మరల నాశనము చేయబడు స్థితి దాటినది. ఇంక వేనుని వదలిపెట్టెదను.

వేనుని వదలిపెట్టక నేను వేను నేమిచేయగలను? వేనుడు చెప్పినట్లు వానికి సరసరములయందు ఖడ్గము లున్నవి. నాకు చివురాకు లున్నవి. నే నతని నేమియుఁ జేయలేను.

చేయలేన యనుము. నే నతనిని వదలరాదు. ధర్మపక్ష పాతముచేతనేనాయెను వేనునిచెలిమి విదలించి నిందించి యతని నింతవరకుఁ దెచ్చినది నేనేకదా? అతఁడో! నేనో! ఇంతియే కాని మే మిర్వురము మిగులుట దేవత లొప్పు కొనునదికాదు.

[తరువాత వేనుఁ డానందావేశముతోఁ బ్రవేశించును]

వేనుఁడు : గౌతముఁ డింకను రాలేదేమి? రాలి రప్పుడే పది గడియలు గడచినది. ఈ వెన్నెలలు వెండిసాలీడు దారము లల్లి నట్లు ధగధగ లాడిపోవుచున్నవి. శుక్లాక్షమినాటికన్న సవి ముదిరి సందులందుఁగూడఁ దెలుపెక్కినవి.

గౌతముడు : [సమీపించి] వేనుడా ! వచ్చితిని. ఏమంత మహోత్సాహముగ నుంటివి ?

వేనుడు : చావబోవువానికి నాకేమి దిగులా ?

గౌతముడు : కాదు, కాదు. వేనా ! దిన్యపురుషునివలెనుంటివి. ఇందాకటినుండియు వీణ వాయించుచుంటివి కాబోలు ?

వేనుడు : చివరిసారి నీవుకూడ విందు వసి చాలసే పెదురు చూచితిని. నీవు రాలేదు. ఇంక రాలిరి రెండుజాము లగు నేమో యని యాపినచ్చితిని.

గౌతముడు : ఎందు కింత తొందర ? రెండుజాములయిననేమి ?

వేనుడు : నేను రెండుజాములు కాకముందే యీ శరీరము వదలవలయును.

గౌతముడు : ఎట్లు వదలఁగలవు ?

వేనుడు : నీతో యుద్ధముచేసి.

గౌతముడు : కృష్ణపక్షము రానిమ్ము.

వేనుడు : గౌతమా ! కాదు, కాదు. కృష్ణపక్షములో నా చీకటిత్రోవలలో నేను పోలేను. ఈ వెన్నెలబాటలలో వీణ వాయించుకొనుచు బోయెదను. నన్నిపుడే పోసిమ్ము.

గౌతముడు : నేను యుద్ధమునకు సిద్ధమై రాలేదు.

వేనుడు : సిద్ధ మనగా నేమి ?

గౌతముడు : ఖడ్గము తేలేదు. డాలు తేలేదు.

వేనుఁడు : ఖడ్గములు రేండున్నవి. డాలు నాది, నీవు తీసికొనుము.

గౌతముఁడు : నీకో ?

వేనుఁడు : నా కెందుకు ? చావఁబోవువానికి డాలుండి రక్షించునా ?

గౌతముఁడు : వేనా ? నేను నీతో యుద్ధము చేయును.

వేనుఁడు : ఎందుచేత !

గౌతముఁడు : నా ప్రాణమిత్రుని నేను చంపను.

[ఇద్దరును విడి విడిగాఁ గూర్చుందురు]

ద్యౌష్టితకుఁడు : మహారాజా ! కోట శత్రువులవశ మైనది. వైన్యులందరు కోట దాటిపోయిరి. శత్రువుల కందినవారు హతులైరి. వారందఁ గావేశపరులై వేనుఁ డెక్కడ వేనుఁ డెక్కడ నని వచ్చుచున్నారు. వారిని బృధువు పారింఁచుచున్నాఁడు.

వేనుఁడు : గౌతమా! లెమ్ము! ఇదిగో నీ ఖడ్గము. ఇది నాది. నీ ఖడ్గమున కెక్కువ పదునుపెట్టితిని. నాఖడ్గము వాదర మొండిచేసితిని. నీతల బద్దలై నను ప్రాణము పోదులే.

గౌతముఁడు : వాడిగల ఖడ్గమే నీవు తీసికొనుము.

వేనుఁడు : ఇంక వేళలేదు, రమ్ము. [లాగుకొనిపోవును]

ద్యౌష్టితకుఁడు : వీరి యిద్దరి క్కతీయుద్ధము చూడ ముచ్చటగా నున్నది. ఈ రెండుకత్తులు వెన్నెలలోఁ దళతళలాడుచు

నిసుకతిన్నె లమిఁద బుసకొట్టుచు గోదమనన్నె త్రొఁచులు
పెనవేసికొను చున్నట్లున్నవి.

శాతముఁడు : [ప్రవేశించి] వేనా ! నీవుకూడ నిశితమైన
• ఖడ్గము పూసినఁగాని నేను యుద్ధము చేయను.

వేనుఁడు : ద్యాపీతకా ! నీ చేతిలోని ఖడ్గము నాకిమ్ము.
[తీసికొని] ఇంక రమ్ము. శాతమా ! నాకు శౌర్య మెక్కు
చున్నది. నీవు నాయెదుట నిలువలేవు.

[ఇరువురు నిష్క్రమింతురు]

ద్యాపీతకుఁడు : [చూచి] ఈదెబ్బతో శాతముఁడు నిలువఁడు.
ఆహా ! శాతముఁడు నేలఁ బడనేపడెను.

వేనుఁడు : [ప్రవేశించి] ఆహా ! శాతమా ! ఇది నా రాజ్య
నాశనమునకు నీ ప్రాణనాశనమునకు వచ్చినది. కాదు
కాదు. శాతముఁడు మూర్ఖుడనైను.

[తెరలో]

ఓహో ! వేనమహారాజా ! రాతిరి కెండుజాములు కావచ్చు
చున్నది.

వేనుఁడు : ద్యాపీతకా ! ఏమది ?

ద్యాపీతకుఁడు : శ్రీధరభట్టుతల్లి కై వారము చేయవచ్చినది.

వేనుఁడు : ఈమె ప్రసవించలేదా ?

ద్యాపీతకుఁడు : రాతిరి వచ్చిన నొప్పు లాగిపోయిన వఁట.

వేనుఁడు : నీవు పోయి యొక్క కొంచెమునే పాగుచునుము.

రెండుజాము లగుట కింకను రెండు గడియ లున్నదికదా ?

పోయి చెప్పుము. [ద్యౌషీతకుఁడు నిష్క్రమించును]

గౌతముఁడు : [ప్రవేశించి] వేనా ! నీ యెడల నా స్నేహ మంతయు గోసివేసితిని. రమ్ము. కత్తి పుచ్చుకొన్నపుడు పాము బరిమీఁద దిరుగునట్లు తిరుగు నీయొడుపు నే నెరు గుదును. ఈ నీ వేగమునకు మాంద్య మాపాదించు కత్తి దెబ్బలు నేను నేర్చుకొనియే వచ్చితిని. కాని యాయుధము కృష్ణపక్ష మనుకొని యీనాఁడు సిద్ధముగా లేను. అయినను రమ్ము.

ద్యౌషీతకుఁడు : [ప్రవేశించి] ప్రభూ ! ఆమె గొంతు సవ రించుకొనుచున్నది. ఇంకను మొదలుపెట్టలేదట.

వేనుఁడు : గౌతమా ! జయము నీకే రావలయును. వేనుఁడే చనిపోవలయును. రా, పోదము.

[ఇద్దరు నిష్క్రమింతురు]

ద్యౌషీతకుఁడు : వేనుఁడ ట్లనెనేకాని కత్తి చేఁబూసినంతనే యాయన కొడలు పొంగిపోవుచున్నది. అయ్యయ్యా! మరల గౌతమునకు గాఢప్రహారము తగిలెను. ఆతఁడు కూలఁబడినాడు.

వేనుఁడు : [ప్రవేశించి] నాపొంగు నెంత కుదించుకొంద మను కొన్నను గత్తి పట్టినంతలో నెదుటివానికే దెబ్బ తగులు చున్నది. పాపము! గౌతముఁ డీసారి లేనలేడు.

గౌతముడు : [ప్రవేశించి] వేనా ! వేన ! వేదఋషుల తపస్సు
చెడిపోలేదు. నీవంటి పాపమూర్తి నేలపై నిలువరాదు.
ని నీ సారి నిలువనీయను.

[తెరలో]

ఓయీ ! వేనమహారాజా ! రెండుజాములు కాబోవు
చున్నది.

వేనుడు : ద్యాపీతకా ! ఆమెతో సంక నొక్కగడియ యున్న
దని చెప్పము. గౌతమా ! రమ్మ [సప్రహమింతురు]

ద్యాపీతకుడు : చీ ! చీ ! ఈదెబ్బయు గౌతమునకే తగిలెను.
పాపము ! గౌతముని యొడలు వసంతము చల్లుకొన్న
ట్లున్నది.

వేనుడు : [ప్రవేశించి] నేను గౌతమునే చంపెదను. మరల
నారాజ్యము స్థాపించెదను. పారిపోయిన వైన్యుల నందరిని
పిలిపించి నామతము మరల నిలువఁ ద్రొక్కెదను.

గౌతముడు : [ప్రవేశించి] వేనా ! వేనా ! ఇంక నీ మతము
నిలువనీయను. రమ్మ రమ్మ. వెనుక నాకు శత్రుబాహువు
సరకుదెబ్బ నేర్పితివి. జ్ఞాపక మున్నదా ? దానిని నే
నయిదు రోజులనుండి దివారాత్రములు సాధనచేయు
చుంటిని. నీ కది సాధనలో లేదు. నిత్యసాధనచేతనే యది
వశమగునది యని నీకుఁ దెలియును. నీవు చేసినయధర్మ
మంతయుఁ బండినది. ఇంత యధర్మము చేసిన నీ చేతిని
సరకెదను. చేతనై నచోఁ దప్పించుకొనుము.

[తెరలో]

రాజా ! రెండుజాములు సరిగా నై నది.

ఒక విలిపయైన నుండగా వేనుండు

సెలవులేదు లేదు సెలవు లేదు

ద్విజుళిపాపవహ్ని భీకరంబయి దక్షి

ణాంసఘోరదళన మాచరించె.

వేనుండు : గౌతమా ! శ్రీధరునితల్లి కైవారము . సగము
చేయనేచేసిన దోయి ! రా ! రా ! నాబాహువు నీవు
నరుకఁగలవా ? [గౌతముండు వేనుండు సమ్మిమించును]

ద్యాషీతకుండు : [చూచి] ఆహా ! [మూర్ఛ]

[తరువాత వేనుని మోయుచు గౌతముండు ప్రవేశించును]

గౌతముండు : ఆహా ! మహావీరుడైన వేనుని నొక కృత్రి
మముచేసి నటకైన నాపాతకము పాయు నుపాయము లేదు.

వేనుండు : మిత్రమా ! పాతకము లన్నియుఁ జేసినది నేను.
దానిఫలము నే ననుభవించితిని. నా దక్షిణబాహుదళన
మున నీవు నిమిత్తమాత్రుడవు. ఇది యొక తపోమూర్తి
యైన బ్రాహ్మణునిశాపముచే నిదివఱకే తెగినది.

ద్యాషీతకుండు : [లేచి] మహారాజా !

వేనుండు : చీ ! చీ ! అట్లనకుము. మహారాజును నేనుకాదు.
పృథువు. నీవు పోయి పృథువును దీసికొనిరమ్ము.

[ద్యాషీతకుండు సమ్మిమించును]

గౌతముడు : అన్నా ! నిన్నుఁ జంపువఱకును నాప్రాణము లాగినవికావు. నా కాత్మబంధువును, మహాగాయకుని, సత్కవిని, మహాశిల్పిని నిన్నుఁ జంపి నేను లోకద్రోహి నైతిని.

వేనుడు : నాయనా ! అట్లు కాదు. నేను లోకకంటకుఁడను. సాక్షాన్మృత్యువను. దురాశాపిశాచావేశపరుఁడనై నీవు పూర్వము నాతోఁ జెప్పిన సర్వపాపములను జేసితిని. దానికిఁ బ్రతిక్రియ యీరీతి ననుభవించితిని. అందులో నాకుఁ బరమాపుండ్రవైద్య నీచేతిలోఁ జూపు పరమవాంఛ నీయమైనది.

గౌతముడు : ఇంతటి మహాపురుషుఁడవు నీ వీ లోకమునువదలి పోవుచుండఁగా నే నేలాగున బ్రతుకుదును ? [ఏడ్చును]

వేనుడు : మిత్రమా ! ఏడువకుము. నామూలమునఁ జెదరి పోయిన పంచభూతములు వెన్నెలదారులలో మరల సర్దుకొనుచున్నవి. బిగ్గరగా నేడ్చి వానిని జెదరఁగొట్టకుము.

[పృథువు అంగరాజు ద్యౌషీతకుడు ప్రవేశింతురు]

పృథువు : [వేనుని సమీపించి] అన్నా ! వేనమహారాజా ! నాయవినయమును మన్నింపుము. నీదక్షిణబాహువు తెగిన గాని నీతో మాటాడ నని ప్రతినపూని యగ్రజుఁడవైన నీయెడ నాచేసిన దోషమును మన్నింపుము.

వేనుడు : ఓయీ ! నీకు నా క్షమాపణ లక్కఱలేదు. నీవు సాక్షాన్నారాయణుఁడవు. భగవంతుఁడైన నారాయ

ఋణుడు లేడని నేను నా స్తికుడనై యిన్నాళ్ళు వాదించి
తిని. ఆ వాదనలోని కుతర్కము నాకు రాత్రి తెలిసినది.
నాచుట్టును బెద్దసాలీఁడు గూ డల్లినట్లు న న్నందులో
నాశనముచేయ నేదో యొక పెనుభూతము కాచుకొని
యున్నట్లు తోచి దాని పరమార్థము చివరకుఁ దెలిసి
కొంటిని. ఆ సాలీసగూడు నా చేసికొన్నకర్మము. నన్ను
నాశనముచేయ వేచిన యా సాలీఁడే నారాయణుడు.
ఎవని కర్మబంధముల వానిని ద్రిప్పుచున్న నారాయణుడు
లేడని వాదించి యదివరకే తగినన్ని యున్న త్రాళ్ళు
వృధాగా వేనవేలు పెంచుకొని నేను చివరకుఁ గాలుస్తేతు
లాడకుండఁ జేసికొంటిని. దాని ఫలితము ననుభవించితిని.

అంగరాజు : చివరకుఁ ద త్త్వము తెలిసికొన్న నీవే ధన్యుడవు.

వేనుడు : తండ్రీ ! నమస్కారము. ఇదినరకు నా పలికిన
మాటలు నా చేసిన తప్పులు సర్వము తుమించుము.

అంగరాజు : నాయనా! నీబుద్ధి పెడత్రోవ పట్టినది కాని దాని
నైశిత్య మప్రతిమాన మైనదికదా!

వేనుడు : తండ్రీ ! అనర్హుడనై నను నొక్కప్రశ్న యడుగు
చున్నాను. నాతల్లి సునీధాదేవి యేమైనది ? ఆమె నొక
సారి అమ్మా ! యని పిలిచి చేసినపాపము లన్నిటికి
నిష్కృతి చేసికొందును.

అంగరాజు : నీవు పోనున్న లోకములలో నామెను జూతువు.
నీ ఘోరకృత్యముల కామె యోర్వలేక నీవంటివానిని గన్న

యామేశీల మెట్టిదో యను లోకమునింద పడలేక యామె
యాత్మహత్య చేసికొన్నది.

వేనుఁడు : అయ్యో ! [మూర్ఛిల్లును]

గాతముఁడు : ద్యాష్టీతకా ! మొగముమీఁదఁ గొంచెము నీరు
చల్లుము.

వేనుఁడు : [సేదదేరి] పృథూ ! నీ ప్రజనంతయు నానావిధ
ముల నాశనము చేసితిని. బాధలు పెట్టితిని. వారిని నే
నొకటి చేసి యొకటి చేయలేదా ? ఈ మహాపాపిని నన్ను
నీవు క్షమింతువా ?

పృథువు : ఈయనంతమైన కాలమున నిట్టి వశువులు. అదియుఁ
గాక యిందుఁ జంపెడు వాఁడెవఁడు? చచ్చెడువాఁడెవఁడు?
ఊరకే భ్రాంతి కట్లు తోచును.

[భూదేవి ప్రవేశించును. పృథువుతక్క నందరు
నమస్కరింతురు]

లింగరాజు : వేనా ! ఈమెయే రాజ్యలక్ష్మి. భూదేవి.

వేనుఁడు : భగవతి! నమస్తే. పృథూ! పంచప్రాణములును
గూడుకట్టి నాదక్షిణబాహుమూలమున నిలిచినవి. నా
ప్రాణములు పోవుచున్నవి. న న్నిచటినుండి తీసి వేయుము.

భూదేవి : [తనలో] నా సఖులై న యనిలవతీ స్థలవతీ జలవతీ
తేజోవతులు నాకు సర్వథా నేను కోరిన ట్లుపచరించిరి.

[తెరలో]

ఓహో ! వేనాసుందరీణ బాహునిర్మలనసంజాత ! పృథు
చక్రవర్తి ! వర్ణాశ్రమాచారరక్షోదక్షదక్షిణ బాహు !
వసుంధరాదేవీ ప్రాణనల్లభ !

వలుడెస లగ్నిహోత్రములు నాటివ ధూపము లావరించు క
త్తులకొస మందు సైనికులతోఁ జెడరేగిన వేను నెను గా
లులు విడిపోవుమార్గములలో నెదురె చనుదెంచి నీకు గా
లులు విసరెన్ సుతలములున్ బరివాసితముల్ ప్రమందముల్.

పృథువు : ఇది యేమిధ్వని గాలిలో పొరలలోనుండి వచ్చు
చున్నది ?

భూదేవి : శ్రీధరునితల్లి గర్భస్థశిశువు నీకుఁ గైవారము
చేయుచున్నది.

వేనుఁడు : ఆహా ! అందు కనియే కాఁబోలు నిదికూడ
శ్రీధరుని వాక్కునలె జిగిమిగుచున్నది.

అంగరాజు : ఎంతమంది వేనులు మాడ్చినను నీయంకురము
లీ దేశమునందు మాడిపోవు. చిగుర్బుచ్చుచు నేయుండును.

భూదేవి : వేనరాజు మతమువంటి దుష్టమతములు వచ్చుచునే
యుండును. పోవుచునే యుండును. పైని నిప్పులుముట్టించి
తగులఁబెట్టునేగాని యీలోపలి నిత్యమై పసిమికల యీ
యీ యంకురములకుఁ జేతులేదు.

వేనుఁడు : ఈ యంకురములపసిమి నిజముగా నెన్నటికి
జావదు. నేను కాచినయెండకే మాడని యీపసిమి సనా

తనమైనది. నాకే తెలియలేదు. పృథూ ! నే నీభాధ సంక
నోర్చుకొనలేను.

పృథువు : ద్యౌషీతకా ! నీవు వేనరాజును గొప్పోయి యా
సుఖశయ్యయందుఁ బరుండఁబెట్టుము.

[ద్యౌషీతకుఁడు వేనునితో నిష్క్రమించును]

లింగరాజు : నాయనా ! నీవు చక్రవర్తివయితివి. ఇవే నా
యాశస్సులు. నే సంక నడవుల కేగుచున్నాను.

[నిష్క్రమించును]

గౌతముఁడు : చక్రవర్తి ! బ్రాహ్మణుడనైన నేను నీయాజ్ఞ
పొంది తపస్సున కేగుచున్నాను. [నిష్క్రమించును]

పృథువు : పెండ్లికూతురా ! ననుంధరా ! సిగ్గుపడెదవేమే ?
నీవు నాచిటికినవ్రేలు పట్టుకొనుము. నన్ను సవరించుకొని
యింతదూరము తెచ్చుకొని యిప్పుడుసిగ్గుండులకు? అదుగో?
ఆకసమువంకఁ జూడుము.

గురువులలో నెల్ల గురుతముండు పవిత్రము తపోనిధి వశిష్ఠమునికి భార్య
కౌంతప్రతాపురంగణనీయ, వృశిశిష్యిభానమానవుల కదర్శనీయ
రమణీ నవై చాహసమ రునూతనవిధూతారుణ్యజనపురోదగ్ధనీయ
సప్త రిమండలచ్ఛవిహారనాయక మణ్యధస్థలలంఘనముక్త

ఆ యరుంధతీనక్షత్ర మరసి చూడు

దూతమున సుత్యమ్మన ద్రువునిఁ జూడు

చారుజలజాతనూత్న కేశము లంటి

వీచుచున్నది యీ వాయువీచి చూడు.

[తెరలో]

రాజర్షి ! పృథుచక్రవర్తి ! వేనుసబాధలవలన బ్రజలందరు
వ్యాధిగ్రస్తులై పోయిరి. దేశమునందు నానావ్యాధులు
ప్రబలినవి.

పృథువు : ఓహో ! ప్రజలార ! మీ మొట్ట నాచెవులబడినది.
నా వాక్కుమాత్రమే వసుంధరతో మాటాడుచున్నది
కాని నామనస్సు మీమీఁదనే యున్నది.

వసుంధర : ఆర్యపుత్రా ! ఇదిగో ! మనము హిమవత్పర్వత
ప్రాంతకాంతారదేశములకు నచ్చితిమి.

పృథువు : సఖి ! యీ పర్వతరాజును జూచితివా ! గంగాయము
నలు ప్రవహించినంతమేర దక్షిణమాలామూర్తిగానుండి
కాశ్మీరదేశమున నుత్తరమాల ఘటించి తల్లి పొదుగునఁ
దలజోపువత్సమువలె నున్నాఁడు. ఉత్తమ మాహేయిక
వైన నిన్నుఁజూచి కాఁబోలు క్షీరాధి యీపర్వత
రాజుట్లగుట.

వసుంధర : ఈ మహాచక్రవర్తి నన్ను గోవునుజేసి యీ
పర్వతరాజును వత్సమును జేసి యోషధులు పిదుక నెంచు
చున్నాఁడు.

పృథువు : ఓయి ! భగవానుఁడా ! చంద్రుఁడా ! నీకు నమ
స్కారము. ఓషధీశుఁడవైన నీయనుజ్ఞతో సర్వసరిత్కానన
యైన యీ భూమినుండి హిమవంతునివలనఁ జేపించి
యోషధులు గ్రహించుచున్నాను.

[తెరలో]

లోకేశ్వరా ! లోకరక్షాపరా ! ఈ హిమవన్నగధాత్రీ
నుండి వీచు గాలులు తగిలి లోకము నిరామయమైనది.

పృథువు : దేవీ! వసుంధరా! నాదేహ ముత్పులకమగుచున్నది.

చల్లనినీటిబిందువుల చాలునకన్నఁ బ్రభాతకాలసం
పుల్లనవారవిందజము ముగ్ధము తేలియకాల్వకన్న ను
న్వేలికి నొగుపాల్కుడలి వీవలికన్న మనోహరమ్ము నీ
చల్లనికాఁగిలింత యొకసారి ఘటించఁగదే, వసుంధరా !

[స్పృశ]

వసుంధర : ఆర్యపుత్రా ! నీచల్లని యీ సుఖస్పర్శచే నృధి
పొందుచున్న నాకు వేనుఁడు బ్రదికినట్లే లేదు. అతని
బాధలు నే ననుభవించినట్లే లేదు.

పృథువు : నామనస్సున కతఁడు పుట్టినట్లే లేదు. చనిపోయి
నట్లే లేదు.

భరతవాక్యము

స్వస్తి ప్రజాభ్యః పరిపాలయంతాం
న్యాయ్యేన మార్గేణ మహీం మహీశాః
గోబ్రాహ్మణేభ్య శ్శుభమస్తు నిత్యం
లోకా స్సమస్తా సుఖినో భవన్తు.

కాలే వర్షతు పర్వస్యః పృథివీ సస్యకాలినీ
దేవోఽయం క్షోభరహితో బ్రాహ్మణా స్సంతు నిర్భయాః.

136

13E

౧౨౦ శ్రీ విశ్వనాథసత్యనారాయణగారి గ్రంథములు

శ్రీమద్రామాయణ కల్పవృక్షము -

అయోధ్యాకాండము	4__0__0
అరణ్యకాండము	4__0__0
వేయిపడగలు	12__8__0
మాబాబు	3__0__0
ఏకవీర	3__0__0
చెలియలికట్ట	3__0__0
బద్ధన్న సేనాని	3__0__0
జేబుదొంగలు	3__0__0
ధర్మచక్రము	3__0__0
స్వర్గానికి నిచ్చెనలు	4__8__0
నర్తనశాల	1__8__0
అనాకూలీ	1__8__0
వేనరాజు	1__8__0
తిశూలము	1__8__0
కిన్నెరసాని పాటలు	1__8__0
ఆంధ్రప్రశస్తి	1__8__0
ఝాన్సిరాణి	2__0__0
విశ్వనాథ పంచశతి	2__0__0
మాస్వామి ; తెలుగు భుతువులు	1__4__0
శశిదూతము	1__0__0
వీరవల్లడు	1__0__0
హాహాహూహూ	1__0__0
కావ్యవేద హరిశ్చంద్రులు	1__0__0

Check List

Book Number	A1P01F301	Date	12/04/23
Front Cover	yes	Back Cover	yes
Blank Pages	C2, A30, A3E		
Missing Pages	ND		
Prepared By	Chashmi	Cutting By	Chashmi
Scanned By	Amritha	Pages	147
Quality Checking	Pragathi		